

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Ekonomikas un vadības fakultāte
Starptautisko ekonomisko attiecību katedra

**BANKU NOZARES IETEKME UZ
APDROŠINĀŠANAS TIRGUS ATTĪSTĪBU LATVIJĀ**

Influence of the banking sector on the development of the Latvian
insurance market

MAĢISTRA DARBS

Autors: **Vadības zinību maģistra**

studiju programmas

Starptautiskā ekonomika un business

studiju virziena

2.kursa studente

Līga Kārkla

(studenta apliecības Nr.lk05043)

Darba vadītājs:

Biruta Sloka, Dr.oec.

LU EVF profesore

RĪGA 2011

ANOTĀCIJA

Maģistra darba tēma ir „Banku nozares ietekme uz apdrošināšanas tirgus attīstību Latvijā”, ņemot vērā gan banku sektora, gan apdrošināšanas nozīmīgo ietekmi un nozīmes pieaugumu gan uz mājsaimniecību, gan uzņēmumu, gan valsts mēroga attīstību.

Maģistra darba mērķis ir analizēt apdrošināšanas un banku nozares tirgu, darbības rādītājus un izpētīt iespējamo banku nozares ietekmi uz apdrošināšanas tirgus attīstību.

Pētījuma rezultāti liecina, ka gan banku, gan apdrošināšanas tirgus ir strauji attīstīties un to attīstību būtiski ietekmē ekonomiskie procesi valstī, kā arī starp nozaru rādītājiem ir savstarpēja statistiski nozīmīga sakarība. Nozaru analīze galvenokārt veikta pamatojoties uz LR Finanšu un kapitāla tirgus komisijas un LR Centrālās statistikas pārvaldes statistikas datu salīdzināšanu, apkopošanu, grafisko attēlošanu, rādītāju ikgadējo izmaiņu aprēķināšanu, centrālā tendences jeb lokācijas un variācijas rādītāju analīzi un īpatsvara noteikšanu kopējā portfeli. Pētījuma periods ir 1993.līdz 2010.gads.

Atslēgvārdi: bankas, kredīti, apdrošināšanas sabiedrības, prēmijas.

ANNOTATION

The theme of this master's degree is „Influence of the banking sector on the development of the Latvian insurance market”, taking into account both the banks and insurance sector significant effects of increase in the households, enterprises and national level development.

The aim of the study is to analyse the insurance and banking markets, performance indicators and to explore the possible impact of the banking sector to the insurance market.

The study results indicate that both banks and insurance market has evolved rapidly and to the development is an significant impact of economic processes in the country, as well as between sector performance existing mutually statistically significance. The sectoral analysis is mainly based on the Ministry of Finance and Capital Market Commission and Central Statistical Bureau statistical data comparison, compilation, graphical display, calculation of annual changes and central tendency and determination of the proportion of the total portfolio. Analysis period is 1993 until 2010 year.

Keywords: banks, credits, insurance and premiums.

SATURS

Ievads.....	5
1. BANKU UN APDROŠINĀŠANAS TIRGUS MIJIEDARBĪBA PASAULĒ	9
1.1. Saistība starp banku nozari un apdrošināšanas tirgu, to mijiedarbības novērtēšana	9
1.2. Banku apdrošināšanas modelis.....	17
1.3. Apdrošināšanas loma ekonomikā un galvenās atšķiras starp banku sektoru	26
2. APDROŠINĀŠANAS UN KREDITĒŠANAS TIRGUS ATTĪSTĪBA LATVIJĀ	31
2.1. Apdrošināšanas tirgus analīze.....	31
2.1.1. Apdrošināšanas tirgus attīstības vēsture un nozares vispārīgs raksturojums	31
2.1.2. Apdrošināšanas tirgus darbības analīze pēc parakstīto bruto prēmiju apmēra.....	35
2.1.3. Apdrošināšanas piesātinājums	52
2.1.4. Apdrošināšanas blīvums.....	54
2.2. Latvijas banku nozares raksturojums	57
2.2.1. Latvijas banku nozares attīstības vēsture un loma finanšu tirgū	57
2.2.2. Latvijas banku aktīvu un kredītportfeļa raksturojošie lielumi	61
3. BANKU NOZARES IETEKMES ANALĪZE UZ APDROŠINĀŠANAS TIRGUS ATTĪSTĪBU	67
3.1. Ietekmes analīzē pielietoto metožu izvēle un pamatojums.....	67
3.2. Apdrošināšanas sabiedrību un banku darbības rādītāju analīze	68
3.3. Banku nozares ietekmes uz apdrošināšanas tirgu attīstību korelācijas analīze.....	83
Secinājumi	95
Priekšlikumi.....	99
Izmantotā literatūra un avoti	101
Pielikumi	105
1.pielikums. Apdrošināšanas tirgu raksturojošie lielumi	105
2. pielikums. Banku nozari raksturojošie lielumi	112
3. pielikums. Korelācijas analīzes iegūtie rezultāti	115

Ievads

Apdrošināšana, kā nozare ir svarīgs gan nacionālās ekonomikas, gan sociālās politikas elements. Apdrošināšanas nozare ir bijusi neaizstājama agrīnajā kapitālisma veidošanās periodā un centralizētās ekonomikas apstākļos, un tās loma mūsdienu brīvā tirgus saimnieciskajā mehānismā nav mazinājusies, tikai pieaugusi.

Apdrošināšanas tirgus attīstības process ir nepārtraukts, un Latvijā joprojām ir lielas apdrošināšanas pakalpojumu attīstības iespējas, kas arī liecina par apdrošināšanas tirgus nemitīgo attīstību gan cenšoties piesaistīt ar vien plašāku klientu skaitu, gan nodrošinot un radot jaunus apdrošināšanas papalpojumu veidus, kas piesaista potenciālos apdrošināšanas pakalpojumu pircējus, gan veidojot ar vien jaunus apdrošināšanas pakalpojumu izplatīšanas kanālus. Kā vienus no galvenajiem apdrošināšanas izplatīšanas kanāliem var minēt pašu apdrošinātājus, to veidotās filiāles, apdrošināšanas brokerus, kas darbojas kā starpnieki starp klientu un apdrošinātājiem, apdrošināšanas aģentus, kas galvenokārt ir piesaistīti konkrētam apdrošinātājam, kā arī citu uzņēmējdarbības veidu piesaiste apdrošināšanas pakalpojumu izplatīšanā un pārdošanā, galvenokārt bankas un ceļojumu aģentūras. Pasaules apdrošināšanas tirgū, bankas ieņem ļoti būtisku daļu no apdrošināšanas tirgus, pārdodot caur banku filiālēm apdrošinātāju piedāvātos pakalpojumus, kā arī bankām pašām veidojot meitas uzņēmumus, kas specializējas tieši apdrošināšanas pakalpojumu izplatībā un nodrošināšanā. Arī šobrīd Latvijā pēdējo gadu laikā ir būtiski pieaugusi banku loma apdrošināšanas tirgū. Bankas paplašinot savu tirgus daļu, klientiem cenšas piedāvāt ar vien plašākus pakalpojumus. Bankām arī ir tendence veidot meitas uzņēmumus, kas specializējušies apdrošināšanas pakalpojumu sniegšanā un nodrošināšanā, tādā veidā palielinot savas peļņas iespējas uz pašas bankas klientu bāzes, piedāvājot saviem klientiem apdrošināšanas pakalpojumus vienuviet ar bankas produktiem, pakalpojumiem. Kāpēc klientam būtu izdevīgi izmanto apdrošināšanas pakalpojumu iegādi tieši caur banku, jo lielākoties apdrošināšanas objekti, kas sastāda lielāko portfeli no kopējiem apdrošināšanas līgumiem ir tieši īpašumi, automašīnas, citas mehāniskas ierīces, kas bieži vien ir iegūtas lietošanā vai īpašuma caur pašu banku vai bankas mietas līzings kompāniju.

Autore ir izvēlējusies banku un apdrošināšanas sabiedrību, kā finanšu tirgus dalībniekus, un to saistību izpēti. Apdrošināšanas objekti, kas tiek apdrošināti caurs apdrošināšanas sabiedrībām klientu īpašumā vai lietošanā ir nonākušas tieši caur bankas starpniecību. Banku lielāko daļu no kopējiem aktīvu sastāda tieši kreditēšana, un ko gan bankas kreditē, tieši šos objektus ko apdrošināšanas sabiedrības apdrošina. Bankām/līzings sabiedrībām, izsniedzot kredītus/līzingu, kā viens no galvenajiem priekšnosacījumiem ir kreditētā/finansētā objekta apdrošināšana. Agrāk bankas pašas ar apdrošināšanas produktu izplatību nenodarbojās, kam šobrīd ir tendence mainīties un bankas pamazām pašas attīsta

savus apdrošināšanas papalojumu piedāvāšanas veidus, vai tā ir starpniecība starp klientu un apdrošinātāju caur konkrēto menedžeri, caur kuru tiek slēgts bankas/līzings darījums vai caur bankas filiāļu apkalpojošajiem darbiniekiem vai caur bankas izveidotu meitas uzņēmumu, kas veidots kā atsevišķa apdrošināšanas kompānija neatkarīga no pārējiem apdrošinātājiem. Bankas apdrošināšanas tirgū tikai saasina konkurenci un gan bankām ir jāveido tāds apdrošināšanas produkts, kas būtu pievilcīgs klientiem, gan apdrošināšanas sabiedrībām nemitīgi jāpilnveido gan piedāvāto apdrošināšanas pakalpojumu sortiments, gan apkalpošanas kultūra, kvalitāte, jāpaaugstina serviss un vienlaicīgi jāvienkāršo pats apdrošināšanas pakalpojumu iegādes un līguma darbības laikā apkalpošanas process. Apdrošināšanas sabiedrībām lielāko konkurenci šobrīd veido tieši citas apdrošināšanas sabiedrības, kas piedāvā identiskus produktus, un līdz ar to ne tikai banku lomas pieaugumam apdrošināšanas pakalpojumu tirgū ir jāpievērš uzmanība, bet gan arī paša tirgus dalībnieku notiekošajos procesos. Autore saskata ļoti lielu mijiedarbību un saistību starp šiem abiem tirgiem, tāpēc vairākus svarīgus aspektus izvēlējusies pētīt sīkāk un padziļināti.

Apdrošināšanas tirgus attīstījies līdz ar kredīšanas attīstību, nepieciešamību pasargāt sevi no neparedzētiem apdraudējumiem, kā arī cilvēku izglītības un apdrošināšanas pakalpojumu izplatības dēļ.

Ar apdrošināšanas produktiem šobrīd Latvijas iedzīvotāji saskaras arvien biežāk. Gandrīz katrās mājāsaimniecības īpašumā ir vismaz viena automašīna un daļā Latvijas iedzīvotāji nākotnē tikai plāno savā īpašumā to iegūt, kurai būs nepieciešama obligātā sauszemes transportlīdzekļa īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšana (turpmāk tekstā OCTA). Iegādājoties šo transportlīdzekli, kā arī nekustamo īpašumu kredītā vai līzings finansētāju organizācijas kā obligātu prasību var izvirzīt šo finansēto objektu apdrošināt, tādā veidā samazinot savu zaudējuma rīka pakāpi, daļu no zaudējuma riskiem pārnesot uz apdrošinātāju pleciem. Liela daļa arī savus mājokļus uzņēmas būvēt paši, vai uzticot šos darbus kvalificētiem būvniekiem arī ir ieinteresēti, lai izvēlētajam būvdarbu izpildītājam būtu obligātā celtniecības civiltiesiskā atbildība. Daudzi Latvijas iedzīvotāji, kam ir lielas kredītsaistības pret kādu no finanšu institūcijām, aizdomājas arī par to kā pasargāt savus tuviniekus neparedzētos nelaimes gadījumos, iedzīvotāji ar vien biežāk sāk interesēties par nelaimes gadījumu un veselības apdrošināšanas iespējām. Šobrīd pastāv arī brīvas ceļošanas iespējas, kas nozīmē, ka pieaug arī ceļojumu apdrošināšanas pieprasījums. Kā arī darba devēji, rūpējoties par saviem darbiniekiem, sedz veselības padrošināšanas polises iegādes izdevumus, tādā veidā pasargājot gan sevi, gan savu darbinieku no neparedzētām dzīves situācijām gan darba vietā, gan ārpus darba.

Un tas cik piedāvāt spējīgas attiecīgi ir bankas vai apdrošināšanas sabiedrības, kā arī tas cik katra banka, vai apdrošināšanas sabiedrība ir konkurētspējīgas un klientu piesaistīt varošanas, arī nosaka to kuru apdrošināšanas produkta iegādes kanālu izvēlas patērētājs.

Ekonomikas un apdrošināšanas vēsturi, bieži tiek minēta saikne starp stabilu apdrošināšanas tirgu un ražošanas attīstību. Latvijā apdrošināšanas tirgus atrodas vēl tikai attīstības stadijā, jo joprojām liela iedzīvotāju daļa nav pietiekami informēta par apdrošināšanas produktu sniegtajām īpašībām un neizmanto citus apdrošināšanas veidus kā tikai obligāti noteiktos. Arī Latvijas sabiedrība attīstās un apdrošināšanas izplatība pieaug, jo ar vien vairāk cilvēku aizdomājas kā sevi pasargāt no neparedzētiem notikumiem, kas var nest lielus vai mazus zaudējumus. Pozitīvi ir arī tas, ka apdrošināšanas pakalpojumi attīstās, piemērojot un pielāgojot tos vairāk reālās dzīves apstākļiem un to izmaiņām. Apdrošināšanas sektors ieņem arvien nozīmīgāku vietu mūsdienu sabiedrībā.

Maģistra darba **mērķis**: analizēt apdrošināšanas un banku nozares tirgu, darbības rādītājus un izpētīt iespējamo banku nozares ietekmi uz apdrošināšanas tirgus attīstību.

Hipotēze: apdrošināšanas tirgus darbības rādītāja- parakstīto bruto prēmiju apmēra pieaugums pieaug paralēli banku kreditēšanas tirgus attīstībai.

Darba **uzdevumi**:

- Izpētīt zinātnisko literatūru un pētījumu rezultātus par banku un apdrošināšanas nozaru mijiedarbības procesiem pasaulē;
- izvērtēt apdrošināšanas un banku nozares veidošanas vēsturi Latvijā un nozaru lomas teorētisko raksturojumu;
- izvērtēt apdrošināšanas tirgus attīstību, raksturojošos darbības lielumu - parakstīto bruto prēmiju apmēra izmaiņām, kopējā un sadalījumā pa apdrošināšanas sabiedrību darbības veidiem prēmiju portfeļa statistikas analīzes veikšana dažādos griezumos;
- izpētīt banku nozares kreditēšanas tirgus attīstību, kreditēšanas apmēra izmaiņas un dinamiku dažādos griezumos;
- analizēt nozaru rādītāju tendences un to saistību ar valstī notiekošo ekonomisko procesu izmaiņām;
- novērtēt apdrošināšanas produktu attīstību Latvijas bankās;
- veikt banku un apdrošināšanas tirgus saistību novērtējumu, pamatojoties uz kvantitatīvās analīzes iegūtajiem rādītājiem.

Darbs sastāv no 3 daļām:

- 1.daļa. Teorētiskais apskats, zinātnisko publikāciju apkopojums par apdrošināšanas un banku nozares mijiedarbību un saistību;
- 2.daļa. Apdrošināšanas un banku nozares vēsturiskā attīstība, darbības rādītāju analīze.
- 3.daļa. Banku nozares ietekmes analīze uz apdrošināšanas tirgus attīstību izmantojot daudzdimensiju analīzes metodes.

Empīriskajam pētījumam pielietotas ekonomiskās analīzes metodes, kas ietver informācijas salīdzināšanu, vispārināšanu, apkopošanu un grupēšanu, īpatsvaru aprēķinus un salīdzināšanu, statistisko datu grafisko attēlošanu, kvantitatīvā analīzes metodes, kas ietver korelācijas, aprakstošās statistikas analīzi (centrālās tendences jeb lokācijas rādītāji un variācijas rādītāji). Datu kvantitatīvās analīzes veikšanā izmantota SPSS datu analīzes programmu.

Pētījuma periods ir no 1993. gadā līdz 2010. gadam. Šī perioda izvēli autore pamatojusi, jo izvirzījusi mērķi analizēt gan banku nozari, gan apdrošināšanas nozari plašākā laika periodā, lai ir redzamas nozaru pētīto rādītāju un nozaru attīstības dinamika un tendences. Analizētā perioda sākums – 1993.gads ir izvēlēts arī tāpēc, ka apdrošināšanas tirgū tieši ar 1993.gadu notika svarīgas izmaiņas, pēc valsts neatkarības atgūšanas tika pieņemts pirmais ar šo sfēru saistītais likums- likums Par apdrošināšanu un 1993.gadā Latvijas Republika atjaunoja latu kā nacionālo valūtu.

Par pētījuma avotiem izmantoti zinātniskie raksti, normatīvie dokumenti, speciālā literatūra, statistiskie dati, periodiskie izdevumi, un apdrošinātāju un banku publicētie, kā arī npublicētie materiāli.

Autore arī lielāku uzsvāru likusi uz, autoresprāt, būtiskākajiem aspektiem, kas varētu ietekmēt apdrošināšanas tirgu Latvijā, kā piemēram ekonomiskiem un finanšu procesiem valstī, kreditēšanas bums, kritums, mājokļu kreditēšana, krīzes ietekme.

Saisībā ar banku un apdrošināšanas nozares plašumu, netiks analizēti visi ar šīm nozarēm saistītie darbības rādītāji, tādēļ autore darbā plašāk analizējusi tieši apdrošināšanas sabiedrību parakstītās bruto prēmiju apmēru dažādos griezumos un banku izsniegto kredītu apmēru. Abās nozarēs tiek analizēts gan kopējais kredītportfelis un prēmiju portfelis, gan sadalījumā pa kredītu veidiem, gan prēmijas dalījumā pa apdrošināšanas sabiedrību darbības veidiem un apdrošināšanas veidiem. Apdrošināšanas nozares darbības svarīgs rādītājs ir arī izmaksātās bruto atlīdzības, kurām autore īpaši lielu uzmanību nevelta, pievēršot lielāku uzmanību tiem nozaru darbības rādītājiem, kas pēc autora domām visprecīzāk ļauj atspoguļot, izpētīt un sasniegt darbā izvirzīto mērķi, pārbaudīt hipotēzi un izpildīt izvirzītos uzdevumus. Autore banku nozarēs analīzē neapskata kredītportfeļa kvalitātes izmaiņas.

Darba norobežojumu arī veido ierobežotie statistikas dati, kuri autores analīzei izvēlētajā laika periodā dažiem no analizētajiem rādītājiem nav tikuši apkopoti un izdalīti atsevišķi no kopējā portfeļa.

Atslēgvārdi: bankas, kredīti, apdrošināšanas sabiedrības, prēmijas.

1. BANKU UN APDROŠINĀŠANAS TIRGUS MIJIEDARBĪBA PASAULĒ

1.1. Saistība starp banku nozari un apdrošināšanas tirgu, to mijiedarbības novērtēšana

Pēdējo 20 gadu laikā, tādi spēki kā globalizācija, tehnoloģiju pārmaiņas, ierobežojumu atcelšanas un Eiropas integrācija pašos pamatos ir izmainījušas Eiropas banku nozari. Piemēram, integrācijas un liberalizācijas procesi Eiropas finanšu tirgu un maksājumu sistēmās ir izdarījuši lielu spiedienu uz banku tradicionālo uzņēmējdarbību. Atbildot uz augošo konkurenci, bankas ir diversificējušās uz bezprocentu peļņas darbībām kā piemēram, apdrošināšanas un ieguldījumu fondu pārdošanu, privāto banku un aktīvu pārvaldīšanu. Tikmēr apdrošināšanas kompānijas, investīciju un pensiju fondi ir pieauguši, jo mājsaimniecību uzkrājumu ir nošķirts no bankām uz alternatīviem uzkrājumiem un ieguldījumu produktiem. Nebanku iestādes, piemēram, lielveikali un telekomunikāciju uzņēmumu tagad konkurē finanšu pakalpojumu tirgos.

Finanšu jauninājumu rezultātā, bankas sāka piedāvāt vairāk produktus un pakalpojumus nekā jebkad agrāk, un veikt aizvien lielāku daļu uzņēmējdarbības, kas skar ārpusbilances kontus. Līdz ar to starp bankām un nebanku finanšu starpniekiem atšķirība kļūst arvien neskaidrāka. Tirgus akcijas, kas pieder ārvalstu bankām, pieauga daudzās Eiropas valstīs, kā rezultātā konkurence saasinājās vēl vairāk. Eiropas banku un finanšu tirgus integrāciju veicināja visi ar šo nozari saistītie tiesību akti, kas pieņemti ES līmenī jau sakot no 70.gadiem. Citi plaša mēroga galvenie notikumi, kas ir ievērojami ietekmējuši banku un finanšu sektoru, ir pieņemtā 1985.gada Baltā grāmata¹ par iekšējā tirgus pabeigšanu, 1986.gadā pieņemtais vienotais Eiropas akts², 1992.gadā noslēgtais Māstrihtas līgums³ un eiro ieviešana 1999.gadā, kā arī 10 jauno dalībvalstu pievienošanās 2004.gadā, palielinot kopējo ES no 15-25 valstīm. Šķēršļi kopējā banku integrācijā ir katras valsts ekonomiskie apstākļi, kultūra, valoda un nodokļu un tiesību sistēmas atšķirības.

Saskaņā ar integrētu Eiropas banku pakalpojumu tirgu, pastāv vairākas metodes, ar kurām bankas var darboties ārpus savas valsts robežām, kā piemēram bankas var dibināt filiāles vai meitasuzņēmums citās Eiropas valstīs, vai tā varētu sniegt banku pakalpojumus,

¹ Commission of the European Communities. *White paper from the Commission to the European Council*(Milan, 28-29 June 198). [tiešsaiste]. Brussels, 14 June 1985 [atsauce 03.04.2011]. Pieejams:

http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com1985_0310_f_en.pdf

² European Union, Treaty on European Union. *The Single European Act* [tiešsaiste]. Official Journal C 191, 29 July 1992.[atsauce 03.04.2011]. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>

³ European Union, Treaty on European Union. *Maastricht Treaty* [tiešsaiste]. Official Journal C 191, 29 July 1992.[atsauce 03.04.2011]. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>

kas tieši saistīti ar darbībām ārpus valsts robežām⁴. Banka var veidot stratēģiskas partnerattiecības ar iestādēm citā valstī, vai tas var pildīt dažādas funkcijas dažādās valstīs. Lai sasniegtu pilnīgu integrāciju starp bankām, tas nozīmē, ka jābūt likvidētiem visiem šķēršļiem pārrobežu darbībām. Eiropas integrācijas process var ietekmēt banku sistēmu stabilitāti. Banku darbību ir saistīta ar ekonomikas attīstības ciklu pašmāju ekonomikā.

Daudzas no visveiksmīgākajiem Eiropas bankām ir reaģējušas uz mainīgo konkurences vidi, ievērojami palielinot vai nu iekšējo radītāju izaugsmi, vai izmantojot uzņēmumu apvienošanas un pārņemšanas. Izaugsme ir ļāvusi bankām realizēt mērogu un darbības jomu ekonomiju, samazinot darbaspēka un citas mainīgās izmaksas, kā arī samazināt vai likvidēt darba nepilnības. Daudzas bankas ir mēģinājušas dažādot ieņēmumu avotus. Neto procentu ienākumi ir pakļauti pieaugošajam konkurences spiedienam, kā rezultātā, vispārīgi samazinoties peļņas plūsmai, salīdzinot ar izmaksām, daudzas bankas ir vērsta uz pieauguma sasniegšanu no citiem ne-procentu ienākumu avotiem, piemēram, apdrošināšanas un ārpusbilances pasīvu darījumiem, kas rada komisijas naudas ienākumus. Ne-procentu ienākumi proporcionāli no kopējiem ienākumiem ES bankās ir pieauguši no 28.3% 1992.gadā līdz 40,0% 2003, un 2000.gadā sasniedza pat 50% līmeni. Lielas diversificētas banku grupas parasti iegūst ap 50% (2006.gads) no to ienākumiem no ne-procentu darbībām.

Ierobežojumu atcelšana un Eiropas banku sektora integrācija iespējams atstājusi būtisku ietekmi uz banku pakalpojumu tirgos lielumu un koncentrāciju. Kopumā, ietekme uz tirgus lieluma palielināšanu atsevišķiem uzņēmumiem ir atkarīga no rūpniecības produkta un tehnoloģiskajām īpašības. Ģeogrāfiskajai diversifikācijai, kā pārrobežu darbības palielināšanas veidam, ir arī bijusi nozīmīga loma Eiropas banku uzņēmējdarbības un izaugsmes stratēģijā. Daudzu Eiropas banku pārrobežu darbība notiek izveidojot meitas uzņēmumu, nevis filiāles.

Ar 1990 gadu beigām, aptuveni divas trešdaļas no bankām, kas ir apvienojušās, apvienošanās ir notikusi starp divām vai vairākām bankām, bet viena trešdaļa ir starp bankām un citām finanšu institūcijām⁵. Apvienošanās starp bankām un cita veida finanšu institūcijām ir kļuvusi ar vien biežāka, jo bankas ir centušās īstenot darbības jomas ekonomiju, integrējoties ar apdrošināšanas kompānijām. Tas ir radījis jaunu finanšu konglomerātu, kā Fortis Beļģijā un ING - Nīderlandē.

⁴ Goddard J., Molyneux P., Wilson J.O.S., Tavakoli M. European banking: An overview. *Journal of Banking & Finance* 31 (2007) pp. 1911–1935. Pieejams: ScienceDirect

⁵ Goddard J., Molyneux P., Wilson J.O.S., Tavakoli M. European banking: An overview. *Journal of Banking & Finance* 31 (2007) pp. 1911–1935. Pieejams: ScienceDirect

Eiropas banku sektors ir viens no nedaudzajām nozarēm, kurā darbojas privātas, valsts (valsts īpašumā), savstarpējās un kooperatīvās sabiedrības kopā vienā konkurences tirgū. Tā kā valsts, savstarpējās un kooperatīvās bankas īsteno skaidri norādītus sociālos un ekonomiskos attīstības mērķus, to darbības rādītāju un peļņas līmenis var būtiski atšķirties salīdzinājumā ar privātām bankām.

Attiecīgus aspektus attiecībā uz tehnoloģiskajām pārmaiņām ietver jauninājumi, kas samazina izmaksas, kas saistītas ar savākšanu, uzglabāšanu, apstrādi un informācijas nodošanu, vai veidiem, ar kuriem klienti piekļūst bankas pakalpojumiem un produktiem. Būtiski jauninājumi ir bankomāti, elektroniskais naudas pārvedumi, telefonbanka, internetbanka un e-nauda. Būtiskas izmaiņas banku iekšējām sistēmām, piemēram, klientu attiecību vadības sistēmas, biznesa vadības tehnoloģijas, galvenās apstrādes tehnoloģijas un dažādas atbalsta un integrācijas tehnoloģijas, kas rentabilitāti ietekmē pozitīvi⁶.

Vēsturiski, bankām izplatīt apdrošināšanas produktus bija liegts, un laika gaitā, bankas pārvarēja daļu no aizlieguma barjerām, izmantojot jaunieviestos regulējumus un tiesu nolēmumus. Banku un apdrošināšanas uzņēmumiem apvienojoties, panākumu gūšanai bija nepieciešami jauni tiesību akti. Šķēršļu atcelšana starp finanšu institūcijām var palielināt vērtību, samazinot risku, palielināt peļņu, palielināt netiešās valdības garantijas. Saunders (*Saunders*) un Valters (*Walter*) (1994)⁷ apgalvojuši, ka riska samazināšanu var panākt, ar banku un apdrošināšanas sabiedrību apvienošanu. Hugs (*Hughes*) (1999)⁸ apgalvojis, ka dažādošana samazina resursus, kas nepieciešami, lai pārvaldītu risku, radot mazākas izmaksas. Milbourns (*Milbourn*) (1999)⁹ apgalvojis, ka paplašinot darbības jomu var samazināt nedrošības draudus nākotnē ar iemaņām, kas nepieciešamas nākotnes panākumiem. Lielāka dažādība palielina iespējamību, iegūt prasmes, lai konkurētu jaunās darbībās jomās, kas var rasties nākotnē. Papildus riska samazināšanai, bankas un apdrošināšanas sabiedrības var radīt izmaksu un ieņēmumu efektivitāti. Bankas izmanto sev pieejamo informāciju, nosakot cenu aizdevumiem gan uzņēmumiem, gan mājsaimniecībām.

Tods (*Todd*) un Murajs (*Murra*) (1988)¹⁰ apgalvojuši, ka banku pastāvīgais klientu loks un klientu zināšanas rada priekšrocības konkurencē gan bankām savā starpā, gan cietiem

⁶ Goddard J., Molyneux P., Wilson J.O.S., Tavakoli M. European banking: An overview. *Journal of Banking & Finance* 31 (2007) pp.1911–1935. Pieejams: ScienceDirect

⁷ Saunders, A., Walter, I., 1994. *Universal Banking in the United States: What Could We Gain? What Could We Lose?* Oxford University Press, New York

⁸ Hughes, J., Lang, W., Mester, L., Moon, C., 1999. *The dollars and sense of bank consolidation*. *Journal of Banking and Finance* 23, 291±324.

⁹ Milbourn, T., Boot, A., Thakor, A., 1999. *Megamergers and expanded scope: Theories of bank size and activity diversity*. *Journal of Banking and Finance* 23, 195±214.

¹⁰ Todd, J., Murray, M., 1988. *Banks in insurance: Increase or reduce competition?* *Journal of Insurance Regulation*, 518±537.

uzņēmumiem. Kā papildus priekšrocība ir arī ka plaša bankas filiāļu sistēma ļauj bankai sniegt apdrošināšanas produktus ar zemākām izmaksām nekā pašām apdrošināšanas sabiedrībām. Šķēršļu mazināšanas starp banku un apdrošināšanas nozarēm, apdrošināšanas pakalpojumu izplatīšana pazemina peļņu jau tirgū esošajiem uzņēmumiem. Nozaru konkurentiem, nespējot veidot tādas pašas priekšrocības ar savu apvienošanu, tas var izraisīt pozitīvas peļņu tiem kam šīs priekšrocība ir izveidojušās, bet negatīvi peļņu iestādēm ar zemāku priekšrocību. Ierobežojumu atcelšana, un sadarbība starp nozarēm var nest gan pozitīvu, gan negatīvu efektu nozaru institūcijām.

Apdrošināšanas nozares galvenokārt izplata dzīvības apdrošināšanu, veselības apdrošināšanu, un īpašums / negadījumu apdrošināšanu. Saunders (*Saunders*) un Valters (*Walter*) (1994)¹¹ pētījumi liecina, ka lielāks sinerģijas ieguvums ir no kombinācijas starp bankām un dzīvības apdrošināšanu nekā banku un nekustamā īpašuma/negadījuma apdrošināšanu. Eiropas pieredze rāda, ka bankas lielākoties koncentrē savu darbību uz dzīvības apdrošināšanas tirgu.

Pasaules finanšu tirgus integrācija pēdējos gados ir sasniegusi vēsturiski augstāko punktu, veicinot un pārsniedzot pieaugumu pasaules tirdzniecībā. Šī attīstība ir daļa no vispārējā ekonomikas integrācijas procesa, atceļot institucionālos šķēršļus (piemēram, kapitāla kontroli), kas ir radījis darījumu portfeļa pieaugumu, ārvalstu tiešo investīcijas pieaugumu jaunās nozarēs (ĀTI) un pārrobežu apvienošanās un pārņemšanas, kas norisinās visas tautsaimniecības nozarēs. Uzņēmumi ir reaģējuši uz konkurences saasināšanos iekšējā un starptautiskajā tirgū, palielinot to darbību apjomu. Uzņēmumu apvienošanās un pārņemšana ir īpaši bieža finanšu nozarēs, pateicoties plašai ierobežojumu atcelšanai, kas ir ļāvusi integrēt finanšu darbības, piemēram, banku, aktīvu pārvaldi un apdrošināšanu.

Starptautiskā apvienošanās un pārņemšana ir viens no svarīgākajiem līdzekļiem, ko izmanto finanšu uzņēmumi paplašinot savu darbību ārpus savas valsts robežām, tomēr to biežums finanšu nozarē ir zemāka nekā piemēram ražošanas sektorā. Ekonomikas integrāciju starp izcelsmes un galamērķa valstīm ir svarīgs faktors, kas nosaka gan banku, gan apdrošināšanas sabiedrību internacionalizācijas stratēģiju. Salīdzinošajai priekšrocībai arī ir nozīmīga loma, īpaši bankām.

Pastāv divas galvenās teorijas banku pārrobežu paplašināšanās iemesliem, ka bankas vienkārši seko viņu mājās klientiem, ja tie darbojas ārvalstīs. No otras puses, tas ir neatkarīgi no attiecībām ar mītnes valsts klientiem un tiek meklētas iespējas gūt peļņu no finanšu

¹¹ Saunders, A., Walter, I., 1994. *Universal Banking in the United States: What Could We Gain? What Could We Lose?* Oxford University Press, New York

pakalpojumu sniegšanas ārvalstu tirgos. Bankas biežāk paplašināt uz valstīm, kurās IKP uz vienu iedzīvotāju ir zemāks, izglītības līmenis ir augstāks, kredītiestādes un finanšu tirgi ir lielāki un inflācijas līmenis ir zemāks, par visiem faktoriem, kas ir saistīti ar augstāku gaidāmo ekonomisko izaugsmi. Ir pierādīts, ka bankas dod priekšroku paplašinātu darbību uz tām valstīm, kur konkurences līmenis ar vietējām bankām ir zemāks, jo piemēram, vietējās bankas ir mazāk efektīvas savā darbībā un, ja institucionālā struktūra ir labvēlīgāka banku darbībām, jo ir augstāka kvalitātes tiesiskā un institucionālā bāze un ir maz banku normatīvo ierobežojumu¹².

Liange (*Liang*) un Savage (*Savage*) (1990)¹³, Boids (*Boyd*), Grahams (*Graham*) un Hewitts (*Hewitt*) (1993)¹⁴ konstatējumi liecina, ka risks ir lielāks ne-bankām kā bankām, bet apvienošanās banku kontrolāciju sabiedrībām ar dzīvības apdrošināšanas vai nedzīvības apdrošināšanas sabiedrībām samazinātu risku, palielinot ar apdrošināšanas darījumu pieaugumu. Citur Saunders (*Saunders*) un Valters (*Walter*) (1994)¹⁵ konstatē, ka augstākā atdeve uz vienu riska vienību ir iegūstama banku un nedzīvības apdrošināšanas kombinācijas gadījumā. Pēc apvienošanās palielinās rentabilitāte dzīvības apdrošināšanā un tas var būt iemesls radniecīgai uzņēmējdarbībai starp bankām un apdrošināšanas sabiedrībām.

Bankām ir valsts mēroga filiāļu tīkli ar pietiekamu personālu to lielajam klientu skaitam. Izplatīšanas izmaksas veido lielu daļu no kopējām izmaksām. Dzīvības apdrošināšanas produktiem bankas var palielināt savu rentabilitāti, un vienlaikus samazināt dzīvības apdrošināšanas izmaksas, veicot apdrošināšanas izplatīšanu banku filiāļu tīklos. Apdrošināšanas darbības tiek veiktas atsevišķi un neatkarīgi no dzīves apdrošināšanas speciālistiem. Turklāt, ilgtermiņa dzīvības apdrošināšanas līgumu izplatīšana, kā arī kompleksa vadības struktūra var būt iemesls riska pieaugumam.

Banku apvienošanās ar nedzīvības apdrošināšanu, tomēr neveido ievērojamu peļņu, tā vietā tas ievērojami samazina kredībspēju hibrīda portfeli. Nedzīvības produktu izplatīšanā nepieciešamas zināšanas par specializētiem riskiem un lielākā daļa no tiem nav cieši saistīti ar tradicionālo banku darbību. Banku nedzīvības apdrošināšanas uzņēmumi apdrošina ļoti maz produktus no kopējā nebanku apdrošināšanas produktu klāsta arī ar ierobežojumiem (auto un īpašums). Tas var arī palēnināt atdevi un paaugstināt risku banku nedzīvības apdrošināšanas

¹² Focarelli D., Pozzolo A.F. *Cross-border M&As in the financial sector: Is banking different from insurance?* Journal of Banking & Finance 32 (2008) 15–29. Pieejams: ScienceDirect

¹³ Liang, N. and D. Savage, 1990. *New data on the performance of non-bank subsidiaries of bank holding companies*. Board of Governors of the Federal Reserve System, Staff economic studies 159.

¹⁴ Boyd, J. H., S. L. Graham and R. S. Hewitt, 1993. *Bank holding company mergers with non-bank financial firms: Effects on the risk of failure*. Journal of Banking and Finance 17: 43-63.

¹⁵ Saunders, A., Walter, I., 1994. *Universal Banking in the United States: What Could We Gain? What Could We Lose?* Oxford University Press, New York

parakstīšanas darbībās sakarā ar to saistītos riskos. Dzīvības un nedzīvības apdrošināšanas parakstīšanas ir daudz riskantāka nekā banku darbība.

Drošība un uzticēšanās, ko piedāvā bankas, ir būtisks solis veidojot patērētāju uzticību apdrošināšanas pakalpojumu pārdošana caur banku.

Konkurences pieaugums pasaulē, uzņēmumu pārņemšanas draudi, kā arī akcionāru spiediens uz peļņas paaugstināšanu, spiež uzņēmumus un finanšu iestādes koncentrēties uz uzņēmuma resursu maksimālu izmantošanu. Uzņēmumi efektīvu aktīvu/pasīvu pārvaldību var panākt dažādos veidos, kā piemēram atdaloties vai veicot ārējo restrukturizāciju, uzņēmumos ieviešot korporatīvo kontroli, īstenojot apvienošanās vai pārņemšanas procesus. Finanšu starpniekiem paplašinot savu darbību no vienkāršiem finanšu konsultāciju pakalpojumiem specializējoties uz kompleksākām risku un ieguldījumu pārvaldes darbībām. Šāda veida tendences ir jūtamas mūsdienu finanšu tirgos.

Nozares darbības paplašināšanas un jaunu kanālu izmantošana apdrošināšanas produktu izplatīšanā ar banku starpniecību ir ar mērķi sasniegt reālus ieguvumus banku un apdrošināšanas darbībās, palielinot ieņēmumus, piesaistīto līdzekļu apjoma ekonomijā, riska diversifikācijā, izmaksu efektivitātes uzlabošanā, darbības izpildes un peļņas maksimizācijā.

Bankām kļūst par lielāko apdrošināšanas riska partneri, veidojas tāds jauns finanšu darbības jēdziens jā bankassurance, kam identisks jēdziens, šai finanšu darbībai Latvija vēl nav izstrādājies un autore turpmāk testā šo jēdzienu tulko kā bankas apdrošināšana modeli. Cik lielā mērā šīs pārmaiņas notiek ir atkarīgs no trim galvenajiem aspektiem: mainīgās ekonomikas vides, klientu vēlmēm un regulējumam.

Bankā ir arī ciešāka saistība ar saviem klientiem ne kā apdrošināšanas sabiedrībām. Brever (*Brewer*) (1989)¹⁶ publikācijas liecina, ka nav pierādījumu par riska palielināšanos, kad bankas ir saistītas ar nebanku darbību. Boids (*Boyd*) (1993)¹⁷ konstatējis, ka apvienošanās starp bankām un dzīvības/nedzīvības apdrošinātājiem var risku samazināt, bet apvienošanās ar vērtspapīru vai nekustamā īpašuma uzņēmumiem var palielināt risku. Bankas apdrošināšanas modelis ir ar dažāda līmeņa panākumiem, atkarīgs no katras valsts un reģiona īpatnībām.

Cik lielā mērā šis pārdošanas modelis ir pieņemts tirgū un tā ilgtermiņa izdzīvošana ir atkarīga no dažādiem faktoriem, sākot no regulēšanas prakses, kultūras attieksmes, esošā tirgus dinamikas un stimuliem, kas bankas apdrošināšana modeli var mainīties un var sarežģīt arī pētījumus par šo korporatīvo tendenci. Bankas apdrošināšana modeli ir sasniedzis

¹⁶ Brewer, E., 1989. *Relationship between bank holding company risk and non-bank activity*. Journal of Economics and Business 41, 337–353.

¹⁷ Boyd, J.H., Graham, S.L., Hewitt, R.S., 1993. *Bank holding company mergers with non-bank financial firms: effects on the risk of failure*. Journal of Banking and Finance 17, 43–63.

ievērojamu līmeni savā izplatībā (vairāk nekā 50%) valstīs, piemēram kā Somija, Norvēģija, Itālija, Beļģija, Francija, Spānija un Portugāle, kas saistīts galvenokārt ar dzīvības apdrošināšanas tirgu. Bankas apdrošināšana modelis Eiropā vēl joprojām ir nenozīmīgs izplatīšanas kanāls vairumā nedzīvības apdrošināšanas produktu. Valstu tirgi kā Vācijas, Grieķijas, Šveices un Apvienotās Karalistes joprojām ir lēnas īstenojot šādu uzņēmumu pārstrukturēšanu. Tirgus izmaiņas šobrīd rada lielu spiedienu uz apdrošināšanas tirgu¹⁸.

Eiropas tirgū banku un apdrošināšanas sabiedrībām tradicionāli nav precīzas robežas starp apdrošināšanas un banku darbībām. Šāda biznesa vide rada atšķirīgas problēmas gan banku, gan apdrošināšanas nozarē.

Riska un ienesīguma ietekme Eiropas banku dzīvības un nedzīvības apdrošināšanas parakstīšanā, kā arī apdrošināšanas brokeru uzņēmumos ir dažāda, kā piemēram izmaiņas rentabilitātē, ienākumu svārstībās. Eiropas bankām veicot dzīvības un nedzīvības apdrošināšanas līgumu parakstīšanas darbības, pieaug banku risks. Atšķirībā no nedzīvības apdrošināšanas jomas, peļņa bankām no dzīvības apdrošināšanu ievērojami pieaug, tā pat arī apdrošināšanas brokeriem peļņa pieaug, kā arī svārstības un bankrota iespējas paliek nenozīmīgas¹⁹.

Kreditēšanas lūzums ir 2007./2008.gadā liecina, ka finanšu saiknes starp bankām un apdrošināšanas sabiedrības risku ir ievērojama laikā un reģionos. Krīze ne tikai smagi ietekmējusi maksātspēju lielākajā daļā no ASV bankām, bet ir novedusi arī apdrošināšanas sabiedrības un vairākās Eiropas bankas zem spiediena. Tas liecina, ka prognozes par sistēmisko risku nepieciešams ņemt vērā virknei finanšu nozaru neatkarīgi tā vai tās savā starpā ir ar tiešu finansiālo saistību, vai ir ietilpst kopējā finanšu sistēmā²⁰.

Finanšu tirgu globalizācija ir radījusi vēl nepieredzētu konkurences vilni starp ASV, Japānas un Eiropas finanšu iestādēm. Tas tirgus dalībniekiem liek atzīt nepieciešamību pēc jauniem produktiem un pakalpojumiem, kā arī pēc nepārtraukta iestāžu finansiālās dzīvotspējas novērtējuma. Tradicionālie apdrošināšanas un banku pakalpojumi šobrīd ir labi attīstījušies, un vēl joprojām pastāvīgi parādās jaunas finanšu vajadzības un jomas. Apdrošināšanas nozares novērtēšana un prognozēšana turpmākajai desmitgadei pagaidām ir neskaidra. Jāņem vērā pastāvīga risku izmaiņas, finanšu jauninājumus, noteikumu maiņu un uzsvāru uz bezpeļņas darbībām. Finanšu problēmas, pret kurām apdrošinātāji piedāvā riska

¹⁸ Sotiris K. Staikouras. *An event study analysis of international ventures between banks and insurance firms*. Journal of International Financial Markets, Institutions & Money, Volume: 19, 2009. Pieejams: ScienceDirect

¹⁹ Nurullah M., Staikouras S. K. *The Separation of Banking from Insurance: Evidence from Europe*. *Multinational Finance Journal*, 2008, vol. 12, no. 3/4, pp. 157–184. Pieejams: ScienceDirect

²⁰ Bernoth K., Pick A. *Forecasting the fragility of the banking and insurance sectors*. Journal of Banking & Finance 35 (2011) 807–818. Pieejams: ScienceDirect

aizsardzību aptver plašu spektru, no sarežģītām līdz vienkāršām nesaskaņām. Apdrošināšanas iegāde, tomēr ir sociālās labklājības sekas, jo apdrošināšanas pārklājums var nodrošināt un veicināt personu vai uzņēmumu iesaistīšanos riskantās, bet produktīvās darbībās. Savukārt banku sektors kopumā, var veicina līdzekļu plūsma no pārpalikumu uz deficīta vienībām. Abām nozarēm mūsdienās ir svarīga finanšu tirgu nozīme un skaidras funkcijas. Šīs divas nozarēs dažkārt var arī dēvēt, ka vienas monētas divas puses Manvarings (*Manwaring*) (1977)²¹.

Apdrošināšanas sabiedrību un banku dažādā aktīvu un pasīvu struktūru pakļaut sevi dažādiem riskiem. Pieaugot aizņēmēju neveiksmēm, būtiski palielinās risks bankas kredītportfelim. Riska līmenis vienmēr ir bijis nozīmīgs faktors abās nozarēs bet to, kas ir jauns šajā jomā ir ar tendenci pieņemt inovatīvus noteikumus un dažādot aktivitātes banku nozarē. Pēdējo divu desmitgažu laikā, finanšu tirgus ir pieredzējis dramatiskas pārmaiņas attiecībās starp Eiropas bankām un apdrošināšanas nozarēm. Tas ir saistīts ar Eiropas integrāciju un jaunu regulējumu šajās jomās.

Kopumā, bankas un apdrošināšanas sabiedrības kā finanšu organizācijas ir ar dažādiem riska profiliem, atšķirīgām kapitāla vajadzībām. Banku apdrošināšanas modelis var būt potenciāli labvēlīga, jo tas ļauj komercbankām dažādot apdrošināšanas darbības un tādējādi samazināt risku kļūmes gadījumā. No otras puses, apdrošināšanas darbība ir riskantāka nekā banku darbību, ja apskata katru individuāli. Apdrošināšanas sabiedrībām ir lielāks kopējais risku nekā bankām un tās ir vairāk kapitalizētas.

Banku apdrošināšanas modeļa struktūra ir atkarīga no demogrāfiskās, ekonomikas un likumdošanas katrā konkrētajā valstī. Demogrāfiskais profils valstī nosaka, kāda veida bankas izplatīs apdrošināšanas produktus, ekonomiskā situācija nosaka tendenci attiecībā uz apgrozījumu, tirgus daļu utt., bet likumdošana un nodokļi norobežo apgabalu, kurā banku apdrošināšanas modelis tiek ieviests. Visi šīs īpašības kopā var izskaidrot ievērojamās atšķirības starp banku apdrošināšanas modeļiem pasaulē. Pakāpe ar kādu bankas velta sevi apdrošināšana pārdošanai atšķiras starp valstīm un atsevišķām bankām. Neskatoties uz to, ka banku apdrošināšanas modelis pārsvarā ir izplatīts tieši Eiropā, izplatība ir palielinājusies arī citās valstīs, jo īpaši jaunattīstības valstīs, kur apdrošināšanas un banku nozarē vēl aizvien attīstās.

Pēdējo divu desmitgažu laikā, daudzas bankas ir izveidojusi savu dzīvības apdrošināšanas meitas uzņēmumus. Atšķirībā no daudzām citām Eiropas valstīm, Apvienotajā Karalistē dzīvības apdrošināšanas tirgus lielā mērā ir apdrošināšanas starpnieku rokās.

²¹ Manwaring, R., March 1977. *Insurance and banking: Two sides of the same coin. The Banker.*

Apdrošināšanas aģentu un brokeru darbība galvenokārt saistīta ar komisijas maksu orientētu uzņēmējdarbību. Tā nav kapitālietilpība darbība, un ja bankas arī darbojas kā apdrošināšanas produktu izplatīšanas kanāli, pastāv nedrošības un nestabilitātes draudi. Ir pieņemts, ka tomēr sabiedrībām, kas sniedz brokeru funkcijas, ir jāņem vērā operacionālā riska elementi un sabiedrību vispārēja kapitāla norma. Ļoti svarīga ir arī nemateriālā reputācija. Iespējamie drošības un stabilitātes riski brokeru sabiedrībām galvenokārt attiecas uz zaudējumus ja tās nespēj nopelnīt pietiekami daudz komisijas, lai segtu fiksētās un mainīgās ekspluatācijas izmaksas, ja iespēju alternatīvās izmaksas tiek novirzītas ierobežotos pārvaldības resursos pret nerentablu uzņēmējdarbības jomu, un ja iespējamās juridiskās saistības par kļūdām un bezdarbībām pieļautām darījumu politikā. Kopumā brokeru darbība ir parasti peļņu nesoša ar lielu peļņas likmi pret ieguldīto kapitālu - kas galvenokārt ir fiziskais kapitāls. Brokeru sabiedrību bankrota risks iespējams mazākā mērā, kad bankas apvienojas ar dzīvības apdrošināšanu, bet pieaug, kad bankas apvienojas ar nedzīvības apdrošināšanu, un apdrošināšanas mākļeriem un nekustamā īpašuma firmām. Uzņēmējdarbības neveiksmes varbūtība ir lielāka ne-bankas iestādēm nekā banku meitasuzņēmumiem, kā arī peļņas iespēju dažādošanas ir salīdzinoši neliela ne-banku institūcijām, pēc Valla (*Wall*) (1987)²², Kwasts (*Kwast*) (1989)²³, Rosens (*Rosen*), Loid-Daviess (*Lloyd-Davies*), Kwasts (*Kwast*) un Humphress (*Humphrey*) (1989)²⁴.

Apdrošināšanas nozarei ir raksturīga strauja produkcijas klāstā maiņa, jo visiem apdrošināšanas produktiem ar laiku veidojas pievilcības kritums salīdzinājumā ar citiem - jaunākiem produktiem²⁵.

Otrajā nodaļā autore sīkāk apskata finanšu darbības jēdziena- banku apdrošināšanas modeļa - izveidošanos, attīstību, priekšrocības, ko tas sniedz visām ar produktu iesaistītajām pusēm kā arī attīstību pasaules mērogā.

1.2. Banku apdrošināšanas modelis

Agrākais termina banku apdrošināšanas modeļa (*bancassurance*) lietojums reģistrēts Francijā, 1980.gadā. Jēdziena parādīšanās tiek saistīta ar patēriņa un hipotekārās kreditēšanas

²² Wall, L. D., 1987. Has bank holding companies' diversification affected their risk of failure? *Journal of Economics and Business* 39: 313-326.

²³ Kwast, M. L., 1989. The impact of underwriting and dealing on bank returns and risks. *Journal of Banking and Finance* 13: 101-125.

²⁴ Rosen, R. J., P. Lloyd-Davies, M. L. Kwast and D. B. Humphrey, 1989. New banking powers: A portfolio analysis of bank investment in real estate. *Journal of Banking and Finance* 13: 355-366.

²⁵ Nurullah M., Staikouras S. K. The Separation of Banking from Insurance: Evidence from Europe. *Multinational Finance Journal*, 2008, vol. 12, no. 3/4, pp. 157-184. Pieejams: ScienceDirect

attīstību un finanšu tirgus liberalizāciju. Joprojām nav izstrādāta vienota definīcija šim jēdzienam²⁶. Banku apdrošināšanas modelis (bancassurance) – vienkāršotā veidā ir apdrošināšanas produktus izplatīšana, izmantojot banku sadales kanālus. Rezultātā ir uzņēmumu vienība, kas var piedāvāt banku, apdrošināšanas, kreditēšanas un investīciju produktu saviem klientiem²⁷.

Bancassurance jēdziens galvenokārt pazīstams ir Eiropā, šim jēdzienam citur pasaulē ir arī citi apzīmējuma lietojumi, kā assurancebank (apdrošinātāji uzņēmēs vadību) vai allfinanz (kombinācijas apdrošināšanas un ieguldījumu produktiem²⁸. Autore turpmāk tekstā banku apdrošināšanas modelim izmanto jēdzienu bancassurance.

Banku un apdrošināšanas nozaru pietuvināšanos vienu otram ir veicinājis ierobežojumu atcelšanas process, globalizācija, izmaiņas finanšu vajadzībās, tirdzniecības barjeru samazinājums, peļņas gūšanas iespējas, ārvalstu tiešās investīcijas un ģeogrāfiskā paplašināšanās. Pētījumi par banku-apdrošināšanu rāda, ka pieaugošā mijiedarbība starp šīm divām nozarēm veidojas sadarbības formā vai tieši pretēji intensīvā konkurencē. Bergedahls (*Bergendahl*) (1995)²⁹ analizējot rentabilitātes dinamiku noteica piecus galvenos rezultātu/panākumu ietekmējošos faktorus: klientu bāze, filiāļu skaits, apdrošināšanas speciālistu skaits filiālēs, darbinieku zināšanas un savstarpējās pārdošanas iespējas.

Apdrošināšanas produktu pārdošanu caur banku ir attīstījusies banku pieaugošās konkurences ietekmē. Pastāv vairākas teorijas apdrošināšanas produktu pārdošanai caur banku izplatībai. Galvenās no tām:

1. Apdrošināšanas pārdošanas izmaksas ievērojami samazinās, ja polises tiek pārdotas pamatā bankas klientiem. (Ir vieglāk pārdot kādu no produktiem/palpojumiem jau esošiem klientiem, šajā gadījumā bankas klientiem, nekā meklēt un piesaistīt pilnīgi jaunus klientus.)
2. Apdrošināšanas produktu pārdošana bankas klientiem bankai nozīmē, ka bankas klientu bāze ir labāk aizsargāta pret konkurenci, ko veido citas bankas.
3. Daži banku un apdrošināšanas pakalpojumi ir saistīti, kurus nevar iegūt atsevišķi. Citiem vārdiem tā ir komplektu pārdošana. Tomēr, lai apdrošināšanas produkti tiktu pārdoti bankās, tiem ir jābūt ar sava veida priekšrocību, tiem ir jābūt standartizētiem

²⁶ Panayiotis G. Artikis, Stanley Mutenga, Sotiris K. Staikouras. *A practical approach to blend insurance in the banking network*. Journal of Risk Finance, Volume: 9 Issue: 2 2008, 19.p. Pieejams: Emerald

²⁷ Nurullah M., Staikouras S. K. The Separation of Banking from Insurance: Evidence from Europe. *Multinational Finance Journal*, 2008, vol. 12, no. 3/4, pp. 157–184. Pieejams: ScienceDirect

²⁸ Sotiris K. Staikouras. *An event study analysis of international ventures between banks and insurance firms*. Journal of International Financial Markets, Institutions & Money, Volume: 19, 2009. Pieejams: ScienceDirect

²⁹ Bergendahl, G. (1995), "The profitability of bancassurance for European banks", *International Journal of Bank Marketing*, Vol. 13, pp. 17-28.

un tādējādi par zemām izmaksām. Tās var tikt piedāvāts, izmantojot bankas meitas uzņēmumu, kas atvieglo pārdošanu caur parastajiem izplatīšanas kanāliem.

Banku priekšrocības apdrošināšanas pakalpojumu piedāvāšanā:

- Izplatīšanas kanāli ir caur izveidoto filiāļu tīklu, un ir ļoti liela klientu bāze ar kuriem bieži notiek saziņa.
- Banku reputāciju kā drošas iestādes var ieviest uzticību un pašāvību patērētājiem.

Kopumā, apdrošināšanas pakalpojumus izplatīšana, izmantojot bankas var tikt uzskatīta par procesu, kas sevī ietver šādas darbības: tirdzniecību, investīcijas, prasību novērtēšanu un maksājumu veikšanu.

Dažādās valstīs banku apdrošināšanas modelim pastāv strukturālas atšķirības, atkarībā no tiesiskā, ģeogrāfiskā, kultūras, saimnieciskā, demogrāfiskā aspekta un ar nodokļu regulējuma saistītām īpašībām katram reģionam. Izplatības līmenis un banku apdrošināšanas modeļa struktūras sarežģītība galvenokārt ir saistīta ar tirgus liberalizācijas apjomu un šo izmaiņu ieviešanas ātruma.

Otrajā Banku direktīva, kas pieņemta 1989.gadā Eiropā bruģēja ceļu uz banku apdrošināšanas modelim attīstību. Dažās valstīs kā piemēram Francija un Vācija banku apdrošināšanas modelis 90.gados attīstījās ļoti strauji, un izmainīja finanšu pakalpojumu tirgu. Turpretī citās valstīs, piemēram, Skandināvijas valstīs, šis process sākotnēji ir bijis daudz lēnāks. Kā viens no minējumiem šādām atšķirībām ir ka valstīs ar augstāku iedzīvotāju blīvumu šī pakalpojuma izplatības ir veiksmīgāka³⁰.

Banku apdrošināšanas modelis ir galvenais izplatīšanas kanāls attiecībā uz dzīvības apdrošināšanas produktiem daudzās Rietumeiropas valstīs, 2005.gadā Portugālē veido līdz pat 84,5% no kopējā dzīvības prēmijām. augstas izplatības rādītājs ir arī Itālijā 91%, Beļģijā 74%, Francijā 65% un Horvātija (55%).

Vācijā banku apdrošināšanas modeļa izplatība dzīvības apdrošināšanas 20% apmērā, kas saistīts ar lielu skaitu mazu un reģionālo banku, kas kavē ātru un plašu izplatīšanos visā valstī. Ar Apvienotā Karaliste banku apdrošināšanas modelis dzīvības apdrošināšanā veido aptuveni 17%. Nelielās tirgus daļas banku apdrošināšanas modelim novērotas austrumu Eiropas valstīs: Slovēnija 8%, Polijā 21% un Horvātija 19%, kas saistīts ar neseno banku apdrošināšanas modeļa attīstību un lēno izaugsmi kopumā dzīvības apdrošināšanas tirgu šajās valstīs. Ņemot vērā straujo izplatību šim modelim daudzās rietumvalstīs, banku apdrošināšanas modeļa arvien lielāku izplatību var sagaidīt arī Austrumeiropas tirgos.

³⁰ Bergendahl, G. (1995), "The profitability of bancassurance for European banks", *International Journal of Bank Marketing*, Vol. 13, pp. 17-28. Pieejams: Emerald

Banku apdrošināšanas modelis kā pārdošanas kanāls ir zemā līmenī nedzīvības apdrošināšanā, bet augsts dzīvības apdrošināšanas jomā. Eiropas apdrošināšanas tirgū banku apdrošināšanas modelis tieši dzīvības apdrošināšanā ieņem dominējošo lomu. Banku apdrošināšanas modelis kā pārdošanas kanāls ir sācis pieaugt arī citās pasaules daļās, kā Āzija, Latīņamerika.

Banku apdrošināšanas modelis mazāk attīstījies nedzīvības apdrošināšanā, un sastāda mazāk par 10% visās Eiropas valstīs. Vislielākā tirgus daļa ir Turcijā 9,7%, Portugālē 9,3%, Apvienotajā Karalistē 9,9%, Francijā 9,0%, Nīderlandē 8% un Spānijā 7,9%. Citām Eiropas valstīm ir ievērojami mazāka tirgus daļa zem 5% izņemot Beļģiju - 5.8%, 2005.gada dati.

Valstīs ar augstu banku apdrošināšanas modeļa attīstību, piemēram, Francijā, Portugālē un Spānijā, ir liels banku apdrošināšanas modeļa izplatības īpatsvars dzīvības apdrošināšanā. Tomēr, attīstību banku apdrošināšanas modelim dzīvības apdrošināšanā negarantē veiksmi šā kanāla attīstībai nedzīvības apdrošināšanas tirgū, kā piemērs Itālija, kur vairāk nekā divas trešdaļas dzīvības prēmiju ieņem banku apdrošināšanas modelis, nedzīvības apdrošināšanas tirgus daļa bija mazāka par 2%. Itālijā pastāv spēcīga alternatīvo tīklu izmantošana (aģenti Itālijas gadījumā), kas izskaidro šo situāciju.

Banku apdrošināšanas modelis, kas nedzīvības apdrošināšanas tirgum sastāda mazāk nekā 10%, īpašuma apdrošināšana banku apdrošināšanas modelis Apvienotajā Karalistē ieņem 28% un Portugālē 19%. Banku apdrošināšanas modelim īpašuma apdrošināšanā ir visaugstākā tirgus daļa nekā pārējiem nedzīvības apdrošināšanas produktiem Eiropas valstīm, par kurām ir pieejami dati.

Banku apdrošināšanas modeļa attīstība Latvija sākas 2004, kad dzīvības apdrošināšanas sabiedrību *Balta Dzīvība* iegādājās *SEB Unibanka* un savu darbību ar apdrošināšanas produktiem uzsāka *Hansabank Grupas* un *GRAWE grupa*³¹.

Banku apdrošināšanas modeļa attīstība Amerikā sākas ar 1999.gadā pieņemtajiem likuma grozījumiem, kas atcēla banku ierobežojums apdrošināšanas produktu izplatībā, bet joprojām tas nav īpaši veiksmīgi attīstījies. Turklāt tas, ka korporācijas nelieto vienas un tās pašas informācijas sistēmas, līdz ar to nav arī iespēju sekmēt strauju attīstību. ASV Kongress veicina un atbalsta hibrīduzņēmējdarbības vienību veidošanos vienas kontrolāciju sabiedrība ietvaros. Kanādas tirgū banku apdrošināšanas modelim nav ievērojamu panākumu. Skaidrojums tam ir nesaderība starp apdrošināšanas cikliskumu, bankas kultūras augsto izaugsmi īstermiņā, un zemo peļņas normu no banku apdrošināšanas modeļa darījumiem.

³¹ European insurance and reinsurance federation (CEA), *CEA Statistics N° 39, Insurance Distribution Channels in Europe, March 2010*, [tiešsaiste] - [atsauce 07.04.2011]. Pieejams: <http://www.cea.eu/index.php/facts-figures/european-insurance-in-figures>

Kanādas bankām, kas tiek uzraudzītas no federālās varas iestādēm, ir ieviesti ierobežojumi izmantot lielo datu bāzi un filiāļu tīklus apdrošināšanas tirdzniecībai, ir atļauts pārdot tikai ceļojumu un kredīta aizsardzības apdrošināšanu.

Latīņamerikā, šo ierobežojumu atcelšana ir uzsākta lielākajā daļā valstu, izņemot Argentīnu, Čīli un Kolumbiju, kur pastāvošie ierobežojumi joprojām ir spēkā. Brazīlijā, reģiona izaugsme ir kā dzinējspēks, kur banku apdrošināšanas modelis ir dominējošais izplatīšanas kanāls, kas 2006.gadā veido 55% no kopējām dzīvības apdrošināšanas prēmijām³². Desmit lielākās bankas un apdrošinātāji ir izvēlējušies šo ceļu, kā galveno izplatīšanas veidu. Argentīnas un Kolumbijas regulatori prasa apdrošināšanas produktus pārdot caur atsevišķiem starpniekiem nevis vienu apdrošinātāju. Čīlē tiek ierobežota tiešā apdrošināšanas pakalpojumu pārdošana bankās, izņemot, ja apdrošināšanas produkts pievienots banku darījumam. Neatkarīgi no jebkādiem ierobežojumiem, bankas veidoja 13 procentus no kopējām nedzīvības prēmijām 2006.gadā un izmantoja šo produktu, lai nodrošinātos pret aizņēmēju risku dabas katastrofu gadījumā. Bankām nedrīkst piederēt apdrošināšanas uzņēmumi, banku apdrošināšanas modeļa kombinācija var tikt sasniegta caur kontrolāciju sabiedrības struktūru. Meksikā ir atļauts apvienot visus finanšu pakalpojumu kontrolācijas uzņēmuma līmenī, kamēr iesaistītie uzņēmumi var brīvi veikt savstarpējo pārdošanu ar saviem ražojumiem viens otra klientūrai. Obligāta prasība ir, lai katrai apdrošināšanas polisei būtu piesaistīts aģents.

Galvenās attīstības tendences Āzijā un Austrālijā, konkrēti Japānā šī pakalpojuma attīstības tendence joprojām ir zemā līmenī, jo tikai ierobežots apdrošināšanas produktu klāsts tiek pārdots caur banku filiālēm. Liberalizācija tika veikta pa posmiem. 2001.gadā bankām tika atļauts dibināt apdrošināšanas meitas uzņēmumus. 2002.gada reforma ļāva bankām izplatīt pensijas un 2005.gada reforma atcēla izplatīšanas ierobežojumus citiem prēmiju produktiem caur bankām.

Bankām un apdrošināšanas kompānijām savā starpā ir apsveicama ierobežojumu atcelšana, īstenojot sadarbības veidošanu ilgtermiņā, galvenokārt caru parastiem izplatīšanas līgumiem. Japānas Finanšu pakalpojumu aģentūra un Dzīvības apdrošināšanas asociācija ļauj bankām izplatīt visus apdrošināšanas produktus sākot jau ar 2007.gadu. Austrālijā un Honkongā ierobežojumu atcelšana laikā no 1980 un 1990.gadam noveda pie virknes jaunu iestāžu veidošanās, kas sastādīja tiešo konkurenci jau esošajiem dzīvības apdrošinātājiem. Šī jaunā tendence bija rezultāts mainīgajiem tirgus spēkiem. Izmaiņu rezultātā, banku

³² European insurance and reinsurance federation (CEA), *CEA Statistics N° 39, Insurance Distribution Channels in Europe, March 2010*, [tiešsaiste] - [atsauce 07.04.2011]. Pieejams: <http://www.cea.eu/index.php/facts-figures/european-insurance-in-figures>

apdrošināšanas modelis veido 56 procentus no kopējām prēmijām. Singapūrā, Indijā, Ķīnā, Indonēzijā un Filipīnās ierobežojumu atcelšanas procesu ir sācies kopš 2002.gada, un joprojām abu šo sektoru mijiedarbība nav augsti attīstījusies. Indija attīstās ātrā tempā, bet kopējais banku apdrošināšanas modeļa īpatsvars ir mazāks par 5 procentiem no dzīvības apdrošināšanas prēmijām. Tomēr jaunu uzņēmējdarbības daļu pieaugums bija vērojams 0-20 procentu robežās, savukārt dzīvības apdrošināšanas produktu izplatība caur bankas filiālēm turpmāk tiek balstīta uz notiekošo pensiju reformas īstenošanu. Ģeogrāfisko ierobežojumu atcelšana 2006.gada beigās attiecībā uz ārvalstu apdrošinātājiem un bankām, tiek uzskatīta par solis uz priekšu banku apdrošināšanas modeļa attīstībai. Lai gan regulējumā nav ievērojamu ierobežojumu banku apdrošināšanas modelim, šis modelis veido tikai 5 procentus vai mazāk no dzīvības apdrošināšanas prēmijām. Tomēr šis skaitlis var būt maldinošs, jo šā modeļa izplatība ir ievērojami augstāka lielākajās pilsētās, līdz pat 20 procentiem³³.

Banku apdrošināšanas modelis ir orientēta uz iesaistītajām pusēm - bankām, apdrošinātājiem un klientiem - izmantojot esošās priekšrocības un potenciālos draudus. Bankas ir viennozīmīgs labuma guvējs, jo tās sev nodrošina papildus ienākumu avotu komisiju vai apdrošināšanas peļņas veidā. Banku mērķis ir palielināt to peļņas iespējas, paplašinot savu biznesu un veicinot jaunu produktu pārdošanu, kas mazina arī iespējamību zaudēt klientus konkurences apstākļos. Būtiska ietekme, kas arī ir jāņem vērā ir protams sniegto pakalpojumu kvalitāte. Ietekme uz patstāvīgajām izmaksām, ir jūtama, ja bizness ir sadalīts plašākam pakalpojumu klāstam. Banku apdrošināšanas modelis dod iespējas bankām izmantot savu filiāļu tīklu efektīvāk, tādējādi tikt galā ar lielajām darbības nodrošināšana izmaksām, jo īpaši attiecībā uz attālinātajām filiālēm. Tādā veidā bankas arī veido pievienoto vērtību to pamatpakalpojumiem, un tādējādi iegūst konkurences priekšrocības salīdzinājumā ar citām bankām, kas piedāvā tikai standartizētus pamatpakalpojumus.

Apdrošināšanas kompānijas saskaras ar tirgū augošo konkurenci un spiedienu samazināt izdevumus. Nepārtraukti ir pieaugoša nepieciešamība pārskatīt kompānijas iespējas radīt jaunas ienākumu plūsmas. Šajā jomā banku apdrošināšanas modeļa struktūra piedāvā jaunus izplatīšanas tīklus (banku filiāles), un jaunas izplatīšanas metodes (banku darbiniekus - hibrīdu produktu speciālistus), kas vecinātu arī atkarības samazinājumu no aģentiem un palielinātu savu klientu bāzi. Izmaksu ietaupījumus, var izmantot jaunu un konkurētspējīgāku apdrošināšanas pakalpojumu izveidošanai. Apdrošinātājs arī gūst labumu no sadarbību ar banku, jo tas bauda spēcīgāku zīmola ietekmi. Tiek veidota arī vērtīga atgriezeniskā saite, kas

³³ Panayiotis G. Artakis, Stanley Mutenga, Sotiris K. Staikouras. *A practical approach to blend insurance in the banking network*. Journal of Risk Finance, Volume: 9 Issue: 2 2008, pp. 106-124. Pieejams: Emerald

iegūta no ciešākām attiecībām ar saviem klientiem (caur banku filiālēm), kas ļautu kompānijām attīstīt un izplatīt individuāli pielāgotus pakalpojumus.

Patērētājs ir neatņemama banku apdrošināšanas modeļa vienādojumu daļa un iespējams vissvarīgākā, kas var izturēties atzinīgi vai noraidoši pret jauniem finanšu institūciju veidojumiem. Pamatojoties uz izmaksu samazinājumu, patērētāji sagaida zemākas prēmijas, savukārt konkurence piedāvās labāku produktu un vairāku pakalpojumu pieejamību. Bankās ir vairāk uzlabojumu informācijas un tehnoloģiju jomā, tādējādi tās ir spējīgākas piedāvājot vairākas un vienkāršotākas darījumu metodes³⁴.

Tehniski, segums tiek pārdots atsevišķi no bankas produktiem, parakstītājs ir neatkarīga apdrošināšanas sabiedrība vai apdrošināšanas nodaļa bankas grupas ietvaros. Banku-apdrošināšanas pakalpojumu veidus nosaka pēc esošās uzņēmumu struktūras, kā arī no apdrošināšanas produktu sarežģītības. Nāves un nelaimes gadījumu apdrošināšana ir mazāk sarežģīts produkts un var tikt viegli pārdot caur bankām.

Ir vērts atzīmēt, ka banku apdrošināšanas modelis galvenokārt ir attīstījies caur tirdzniecības centru tirgu, kur standartizētus produktus, ar īsu apkalpošanas laiku ir viegli pārdot, izmantojot tieši banku tīklu. Standartizēti produkti atbilst drošības prasībām gan aizdevējiem, gan aizņēmējiem, komisijas maksa par šiem produktiem ir diezgan neliela. Vairāk sarežģītiem produktiem ar ieguldījumu elementiem, piemēram, dzīvības apdrošināšanu un apdrošināšanu ar uzkrājuma veidošanu pārdod augsti kvalificēti konsultanti, kas tiek nodarbināti caur banku vai piesaistīti apdrošināšanas aģenti. Šo produktu sarežģītība padara to par grūti pievienojamu banku pakalpojumiem, jo tie prasa dinamiskus un agresīvus izplatīšanas kanālus. Bankas šos produktus pārdod arī citu iemeslu dēļ, ne tikai kredītu aizsardzībai. Tie tiek izmantoti tirdzniecības mērķiem, lai iegūt augstākas komisijas, kā arī pēc nodokļu izdevīguma investīcijām - palīdzot klientiem sasniegt savus finansiālos mērķus. No tirdzniecību viedokļa, bieži vien tiek izmantoti apdrošināšanas produkti noguldītājiem, lai piesaistītu jaunus noguldītājus vai lai palielinātu kredītkaršu pārdošanas apjomu. Noguldītāji tiek apdrošināti pret nāvi vai invaliditāti, nepārsniedzot noguldījuma summu, vai arī tiek piedāvāta termiņa apdrošināšanas polise- polise uz iepriekš noteiktu termiņu (ilgumu), kuras darbības laikā iestājoties nāves gadījumam, tiek izmaksāta polisē minētā atlīdzības summa. Produktiem kā mašīnu, īpašuma, mājdzīvnieku un ceļojumu apdrošināšanai nav nekāda sakara ar bankas ietekmi uz saistību neizpildes risku, bet tie tiek pārdoti pamatojoties uz zīmolu stiprumu.

³⁴ Panayiotis G. Artakis, Stanley Mutenga, Sotiris K. Staikouras. *A practical approach to blend insurance in the banking network*. Journal of Risk Finance, Volume: 9 Issue: 2 2008, pp. 106-124. Pieejams: Emerald

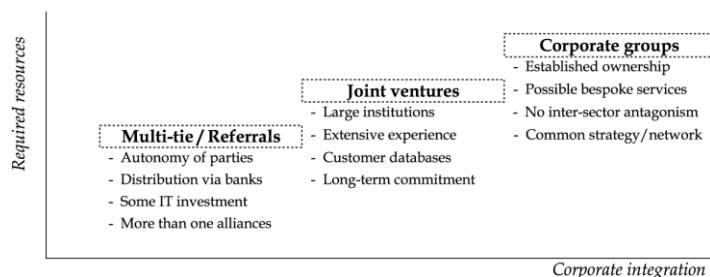
Kopš hipotekārajā kreditēšanā viens no nosacījumiem ir kredīta objekta apdrošināšana, bankas produktu komplektēšana ar nedzīvības apdrošināšanas produktiem samazina darbības izmaksas. Īpašumu apdrošināšana un transportlīdzekļu apdrošināšana tiek pārdotas arī bez bankas aizdevuma. Apdrošināšana var netikt sasaistīta ar aizdevumiem, jo polišu noslēgšanas izmaksas ir zemas un bankas pārdodot šos produktus nopelna sev komisiju.

Ceļojumu apdrošināšanā vēl viena no banku produktu veidiem ir ceļojumu čeku un ārvalstu valūtas izsniegšana. Šie produkti lielākoties tiek pārdoti internetā vai pa tālruni, jo neprasa sarežģītu noslēgšanu³⁵.

Nedzīvības apdrošināšanas produkti nav banku apdrošināšanas neatņemama sastāvdaļa, jo tie netiek izmantoti bankās, lai aizsargātu klienta kredītpozīciju. Šie produkti nav saistīti ar banku produktiem, tie ir atjaunojami katru gadu un tos var viegli pārtraukt bez papildus izmaksām. Nedzīvības pakalpojumu pārdošana vairāk saistīta ar zīmola apdrošināšanu. Zīmola apdrošinātāji var baudīt lielāku sabiedrības uzticību nekā tradicionālais apdrošināšanas pakalpojumu sniedzējs. Privātās pensijas ir ilgtermiņa nodokļu uzkrājums, ko var pārdod kopā ar citiem ieguldījumu produktiem, ko piedāvā bankas. Tas, kas padara piemērotu personu pensiju pārdošanu ar cietiem banku pakalpojumiem ir tas, ka tie ir definēti pie ieguldījumu produktiem, lai bankām nav nepieciešamības apdrošināt mirstības vai ieguldījumu risku.

Apskatot banku apdrošināšanas modeļa ieviešanas veidus, korporācijas tiecas augt ātri un samazināt sāpīgās darbības uzsākšanas izmaksas. Bankas, ar to milzīgo tīklu un lielo klientu apkalpošanas bāzi, apdrošinātājiem var piedāvāt iespēju darboties efektīvi. Lielākoties produkti tiek piedāvāti caru jaunizveidotu korporācijas struktūrvienību, bet lietderīgāk šos produktus ieviests būtu pārskatot pamat uzņēmuma korporatīvo struktūru.

Nav vienas standartizētas un veiksmīgas pieejas banku apdrošināšanas modeļa produktu ieviešanai. Ir izveidojušies trīs galvenie veidi, kas dominē tirgus praksē, skatīt 1.1 attēlā.

1.1. att. Banku apdrošināšanas modeļa galvenie ieviešanas veidi³⁶

³⁵ Panayiotis G. Artikis, Stanley Mutenga, Sotiris K. Staikouras. *A practical approach to blend insurance in the banking network*. Journal of Risk Finance, Volume: 9 Issue: 2 2008, pp. 106-124. Pieejams: Emerald

³⁶ Panayiotis G. Artikis, Stanley Mutenga, Sotiris K. Staikouras. *A practical approach to blend insurance in the banking network*. Journal of Risk Finance, Volume: 9 Issue: 2 2008, pp. 106-124. Pieejams: Emerald

Attēlā ir atspoguļotas šo hibrīdu korporatīvās struktūras kopā ar to pamatīpašībām. Attēlā divdimensiju ilustrācija attēlo integrācijas līmeni starp banku un apdrošināšanas starpniekiem, kā arī resursu apjomu (cilvēku/finanšu kapitāla), kas ir nepieciešams. Cilvēkkapitāls ne vienmēr nozīmē darbinieku skaita pieaugumu, bet attiecas arī uz nepieciešamību pēc darbiniekiem ar specializētām un pilnīgām zināšanām gan par apdrošināšanas, gan par banku pakalpojumiem. Asu krustpunktā, starpnozaru uzņēmumiem sadarbojoties ir nepieciešama viszemākā integrācija, kā arī minimālas investīcijas. Asīm no krustpunkta attālinoties, nepieciešama lielāka starpnozaru uzņēmumu integrācija un resursi.

Līgumu izplatīšanas modelis ir banku apdrošināšanas modeļa stratēģijas pamat forma, kur bankas tiek izmantotas kā apdrošināšanas produktu izplatītājs. Apdrošinātāja mērķis ir apiet dārgo pārstāvi ar ierobežotu klientu skaitu, un sākt sadarbības veidošanu ar banku pie tirgus segmenta piekļuves ar pēc iespējas augstākiem vidējiem ienākumiem.

Pakalpojumu brīvības direktīvas ieviešana Eiropā ir veicinājusi apdrošinātājus izmanto bankas, lai pārdotu produktus bez biroja atvēršanas attiecīgajās valstīs. Bankas var izveidot izplatīšanas alianses ar dažādiem apdrošinātājiem, lai dažādotu riska iespējamību un palielinātu apdrošināšanas pakalpojumus izvēli un kvalitāti. Jebkura apdrošināšanas paplašināšana tiek veidota banku filiālēs, internetā (internetbankā), tiešā viedā (telefonbankā) vai klienti paši griežas pie konkrētā apdrošinātāja.

Kopuzņēmuma struktūra izriet no neattīstītu uzņēmumu apvienošanās, kas ir vairāk integrēts process, jo nepieciešama abpusēja resursu un ekspertu apvienošanās. Regulējums nāk gan no apdrošinātāja gan no bankas, kas specializējusies banku-apdrošināšanā. Šādas sadarbības izveidošana ietver ilgas sarunas starp partneriem par risku sadali, informācijas apmaiņu, katra partnera resursu un pieredzes ieguldījumu apmēru un par pienākumu sadali. Šai partnerībai nepieciešama spēcīga un ilgtermiņa sadarbība un kas prasa kulturālo sajaukšanos starp abām struktūrvienībām. Neatkarīgi no sākuma ieguldījumiem, banka un apdrošinātājs ir sadalīti pēc to procentuālās līdzdalības, pēc riska, ko katrs ir uzņēmies un pēc saņemamās apdrošināšanas peļņas. Attiecībā uz pašu filiāļu darbību, abas puses ir autonomas un tām ir sava stratēģiskā plānošana.

Modelis ar vislielāko integrāciju, plaša kapitāla saistību, atbilstošas kvalifikācijas speciālistiem, un spēcīgu vietu tirgū, iespējama ir uzņēmumu grupām - konglomerātiem. Atšķirībā no iepriekšējiem veidiem, finanšu konglomerāti pilnībā izmanto apdrošināšanas peļņu, bet sedz arī visus apdrošinātos riskus. Šī struktūra ļauj attīstīt dažādus banku-apdrošināšanas pakalpojumus, ar mērķi ieņemt lielāku tirgus segmenta daļu. Efektivitātes

pieaugums ir sagaidāms ņemot vērā, ka zināšanas, prasmes, izmaksas, informācija un pieredze ir apvienots grupas ietvaros.

Ne viens no iepriekš minētajiem ieviešanas veidiem nevar tikt uzskatīts ar vislielāko priekšrocību. Banku apdrošināšanas modeļa izvēli ietekmē vairāki faktori, tostarp sociāli demogrāfiskie, kultūras un reglamentētie ierobežojumi. Piemēram, finanšu grupu – konglomerātu variants ir visizplatītākais modelis Nīderlandē, Beļģijā un Francijā, bet līgumu izplatīšanas modelis ir visbiežāk sastopams Apvienotajā Karalistē, Vācijā un Itālijā. Tomēr katras struktūras veidojuma panākumi ir atkarīgi no sadarbības un no vadības apņemšanās sasniegt kopīgi izvirzītos darbības mērķus.

Daži no svarīgākajiem neveiksmes faktoriem banku apdrošināšanas modelī ir saistīti ar atšķirīgu uzņēmumu kultūru, nepareizu regulējošo un uzraudzības vidi, kā arī pienācīgas pārvaldību trūkumu. Uzņēmumu integrācijas modeļu dažādība vienkārši atbilst dažādu līmeņu integrācijai. Nav optimālas struktūras, kas nodrošinātu veiksmīgu un ilgtermiņa izdzīvošanu banku apdrošināšanas modelim. Izvēlētajam modelim jāatbilst konkrētā tirgus regulējumam, kultūras un finanšu īpašībām³⁷.

Banku apdrošināšanas modeļa īstenošanas panākumu līmeni nosaka dažādu faktoru maisījums. Integrācija pasaules finanšu tirgos, tiesiskais regulējums, konkrētā tirgus struktūra, sabiedrības vēlmēs attiecībā uz produktu/pakalpojumu ir izšķiroši faktori, kas mijiedarbojas par labu vai kavē attīstību. Bankas un apdrošinātāji sadarbojas, kad abas puses atzīst, ka tas ir izdevīgi. Abas iesaistītas puses meklē peļņas pieauguma iespējas, ko tās plāno panākt ar plašāku finanšu produktu tirdzniecību, efektīvāku savu izplatīšanas tīklus izmantošanu, kompāniju tirgus tēla stiprināšanu un saviem klientiem sniegto pakalpojumus uzlabošanu.

No patērētāju viedokļa, zemākas izplatīšanas izmaksas patērētājiem sniedz labumu, ja tas tiek saistīts ar lētāku un konkurētspējīgāku produktu. Klientūru arī gūst labumu no vieglākas un ātrākas piekļuves daudzveidīgiem finanšu pakalpojumiem, ko nodrošina viena uzņēmējdarbības vienība.

1.3. Apdrošināšanas loma ekonomikā un galvenās atšķiras starp banku sektoru

Jau pirmajā UNCTAD konferencē, kas notika 1964. gadā tika apstiprināts, ka valsts apdrošināšanas un pārapirošināšanas tirgus ir būtisks ekonomiskās izaugsmes pazīmes rādītājs. Ir pierādīta apdrošināšanas sektora attīstības un ekonomiskās izaugsmes ilgtermiņa

³⁷ Panayiotis G. Artakis, Stanley Mutenga, Sotiris K. Staikouras. *A practical approach to blend insurance in the banking network*. Journal of Risk Finance, Volume: 9 Issue: 2 2008, pp. 106-124. Pieejams: Emerald

saistība (valsts apdrošināšanas tirgus attīstība vidēji izskaidro 5% no ekonomiskajā izaugsmes valstī). Daudzos literatūras avotos ir uzsvērtā apdrošināšanas pozitīvā ietekme uz ekonomiku, kas skaidrojams ar riska nodošanu un kompensēšanu, kā arī ar finanšu starpniecības darījumu veicināšanu³⁸.

Aplūkojot nedzīvības un dzīvības apdrošināšanu, apdrošināšanas nozares loma ekonomikas attīstībā ir:

- Vispārējā apdrošināšana, ietverot riska parakstīšanu un riska kontroli, nodrošina vienmērīgu ekonomiskās izaugsmes modeli dažādos veidos. Apdrošināšana mazina dažādu katastrofu un nelaimes gadījumu iespējamo negatīvo ietekmi uz ekonomiku. Tādu katastrofu gadījumā kā plūdi, vētras var nobīdīt valsts ekonomisko progresu par vairākiem gadiem. Lokāli notikumi, piemēram, rūpnīcu vai citu ražotņu un to iekārtu bojājumi var radīt sarežģījumus vairākos ekonomikas sektoros vienlaicīgi.
- Apdrošināšana veicina vietējiem uzņēmējiem uzturēt vēlmi uzņemties risku. Vairāki apdrošināšanas produkti, piemēram, īpašuma apdrošināšana, atbildības par produkta nekaitīgumu, kredītu apdrošināšana uzņēmumu kredītsaistību gadījumā, ir plānoti tam, lai mazinātu uzņēmumu risku, kas saistīts ar biznesa paplašināšanos un citām ar uzņēmējdarbību saistītām aktivitātēm. Bez apdrošināšanas piedāvātajiem produktiem uzņēmēju aktivitāte samazinātos, samazinātos iesaistīšanās jaunās darbībās un tiem būtu grūtības saņemt finansējumu minētajām aktivitātēm. Tas attiecīgi samazinātu investīciju apjomu un novestu pie produkcijas izlaides samazinājuma un nodarbinātības krituma ekonomikā.
- Apdrošināšanai nozīmīga loma ir uzkrājumu izvietojumā, lai sekmētu kapitāla veidošanos. Attīstības procesā finanšu kapitālam ir noteicošā loma, īpaši mazo un vidējo uzņēmumu izaugsmē, jo tiem nav pietiekamu rezervju, lai finansētu savu paplašināšanos. Investoru funkciju var īstenot dzīvības apdrošināšanas sektors, jo tas ir nozīmīgs investīciju avots, pateicoties tā ilgtermiņa rezervju uzkrāšanai, kas tiek investētas jaunās nozarēs, infrastruktūras attīstībā, valdības saistību segšanā u.c. aktivitātes³⁹.

Valstīs ar attīstītu finanšu sistēmu var vērot pastāvīgu un stabilu ilgtermiņa izaugsmi. Augsti attīstītiem finanšu tirgiem ir spēcīga pozitīva ietekme uz kopējo faktoru produktivitāti, kas izskaidro ilgtermiņa izaugsmi. Pateicoties augošajam apdrošināšanas sektoram kopējā

³⁸ Kugler, M., Ofoghi, R. *Does Insurance Promote Economic Growth? Evidence from the UK*. Southampton: University of Southampton, July 2005, p.18.

³⁹ Shelp, J., P. *Insurance Industry Technology*. In: *The Insurance Industry in Economic Development*. New York, New York University Press, 1986, p.63.

finanšu sektorā gandrīz visās attīstības un attīstītajās valstīs, pieaug arī apdrošināšanas nozares attīstības nozīmība. Apdrošināšanas kompānijas ir vieni no lielākajiem investoriem vērtspapīru un nekustamā īpašuma tirgū, un to iespējamā ietekme un ekonomikas attīstību drīzāk pieaugs nekā samazināsies sakarā ar sabiedrības novecošanos, ienākumu atšķirību palielināšanos un globalizācijas procesu. Finanšu sektora, kurā ietilpst arī apdrošināšana, loma ir virzīt resursus no uzkrājējiem uz dažādiem investīciju projektiem. Finanšu sektors uzrauga naudas līdzekļu saņēmējus, tādējādi uzlabojot resursu piešķiršanu, mobilizē uzkrājumus, samazina kapitāla izmaksas, nodrošina risku vadību un likviditāti. Lielu daļu no šīm funkcijām veic apdrošināšanas sektors, un tādā veidā tam ieņemot nozīmīgu lomu ekonomikas attīstībā.

No klientu viedokļa galvenā apdrošināšanas funkcija ir riska pārvietošana. Apdrošināšanas kompānijas izlīdzina ekonomisko ciklu un samazina krīžu ietekmi mikro un kopējā makro līmenī. Pastāvot apdrošināšanas kompensācijai, tiek veicināta preču, pakalpojumu un citu vērtību pirkšana, glabāšana un pārdošana. Drošība par īpašumu sekmē tirdzniecību, transporta nozari un kreditēšanu, arī daudzi citi sektori spēcīgi paļaujas uz apdrošināšanas pakalpojumiem. Apdrošināšana atbrīvo personas no bailēm riskēt, iegādājoties nekustāmo īpašumu vai transportlīdzekli, tādējādi arī palielinot nacionālo patēriņu. Tāpat apdrošināšana palīdz uzņēmumiem samazināt draudus, ko izraisa to biznesa aktivitātes, piemēram, iekārtu bojājumi, transportēšanas riski. Apdrošināšana arī aizsargā pret iespējamām negatīvām sekām, ko izraisa atsevišķu personu vai uzņēmumu darbība, un kas apdraud viņus pašus un apkārtējos⁴⁰.

2008.gada ekonomiskas krīzes laika, G-20 valstu valdības un centrālās bankas sniedza vairāk nekā 11 000 miljardus USD lielu tiešo un netiešais atbalstu finanšu pakalpojumu sektoram, lai gan mazāk nekā 10 miljardi USD tika novirzīti tieši apdrošināšanas nozarē. 2008.gada krīze izmainīja visu savstarpējo pasaules ekonomiku. Apdrošināšanas nozare ir tā, kas atbalsta un stabilizē finanšu tirgu.

Pēc krīzes, tika veiktas dažādas reformas, lai risinātu problēmas tieši banku sektorā. Vairāki regulējumi, kas skar vairākus finanšu sektorus, pienācīgi nenodala atšķirīgus uzņēmējdarbības modeļus dažādās nozarēs. Starptautiskā Valūtas fonda (SVF) publicēja 2010.gada aprīlī starpposma ziņojumu, kurā ierosināta nodokļu vai nodevu ieviešana visām finanšu pakalpojumu iestādēm, lai atgūtu izmaksas, kas tika novirzītas banku sistēmas glābšanai un lai nākotnē spētu segtu izmaksas, kas saistītas ar uzņēmumu

⁴⁰ Haiss, P., Sumegi, K. *The Relationship of Insurance and Economic Growth – A Theoretical and Empirical Analysis*. *Empirica, Journal of Applied Economics and Economic Policy*, Vol. 35, No. 4, pp. 405-431, 2008, SSRN http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=968243##

atdzīvināšanu. Un pieņēmums, ka tas, kas ir piemērots banku sektoram ir piemērots arī apdrošināšanai ir nepatiess.

Apdrošināšanas nozare nebija vainīga pie krīzes, ne arī galvenais valsts atbalsta saņēmējs. Bankām un apdrošināšanas kompānijām bija diezgan dažādas lomas krīzes laikā, jo to uzņēmējdarbības modeļi ir ļoti atšķirīgi un tāpēc arī riska profili ir ar ļoti atšķirīgi, gan mikroekonomiskā, gan makroekonomiskā līmenī.

Apdrošinātāju pamatdarbība saistīta ar riska apvienošanu un riska transformāciju, bet bankām ar noguldījumu piesaisti un aizdevumu izsniegšanu, kopā arī dažādas maksas pakalpojumu sniegšanu.

Riska profils apdrošināšanas sabiedrībām un bankām atšķiras būtiski. Apdrošināšanas biznesa modelim pamatā ir riska portfeļa diversifikāciju laika gaitā. Tas nosaka apdrošināšanas sabiedrību ilgtermiņa riska profilu, atšķirībā vairāk no īstermiņa riska profila bankās.

Apdrošināšanas sabiedrības galvenokārt ir pakļauta apdrošināšanas un tirgus riskam, ar salīdzinoši zemu likviditātes un kredītsaistību neizpildes risku. Bankas galvenokārt pakļautas likviditātes, tirgus un kredītsaistību neizpildes riskam, bet nav saistītas ar apdrošināšanas riska parakstīšanas risku. Tirgus riska iedarbības veids uz abām nozarēm ir nedaudz atšķirīgs. Tirgus risks ir smags gan bankām, gan apdrošinātājiem, bet būtiski atšķiras tā sastāvdaļas.

Bankas un apdrošinātājus uzskata par finanšu starpniekiem. Tomēr, apdrošināšana uzņēmumi un bankas spēlēt diezgan dažādas lomas attiecībā uz efektīvu funkcionēšanu maksājumu un norēķinu sistēmā. Bankas nodod ekonomikā centrālo banku īstenoto monetāro politiku. Apdrošinātāji dot nozīmīgu ieguldījumu ekonomiskajā izaugsmi, nodrošinot patērētājiem un uzņēmumiem aizsardzību pret negatīviem notikumiem. Tomēr, lai gan šī loma ir būtiska, lai darbotos ekonomikā, apdrošinātāji veic savu finanšu starpnieka lomu ar daudz mazāku tiešo saistību attiecībā uz visu ekonomiku kopumā.

Makro uzraudzības līmeni, pamatojoties uz kritērijiem sistēmiskā riska identificēšanā, apdrošināšanas uzņēmējdarbības modelis nerada sistēmisku risku, kas tiek tieši nodots ekonomikā. Apdrošinātājiem ir daudz zemākas finansiālais jutīgums nekā bankām. Finansiālais stāvokli apdrošinātājiem pasliktinās daudz lēnākā tempā nekā tas ir bankām, un apdrošināšanas reglamentējošie noteikumi nosaka divu līmeņu kapitāla prasības, lai nodrošinātu ātru finansiālo problēmu atklāšanu un pakāpenisku piemērošanu koriģējošiem pasākumiem vadības un uzraudzības iestādēs. Pat tad, ja apdrošinātājs cieš neveiksmi, sakārtot likviditāti ir daudz vieglāk, jo apdrošinātāji cenšas saskaņot paredzamās apdrošināšanas ņēmēju nākotnes prasību ar aktīvu pietiekamību.

Eiropas Apdrošināšanas un pārapdrošināšanas federācija, atbalsta atbilstošu uzlabojumu regulējumu un uzraudzības standartus attiecībā uz apdrošināšanu, kas ļau saglabāt stabilitu un konkurētspējīgu apdrošināšanas nozari un veicināt patērētāju uzticību. Pārnēsot uz apdrošināšanas nozari reglamentējošo reformu un nodokļu priekšlikumus, kas izskatīti pēc krīzes banku nozarei, būtu nepareiza rīcība pret problēmām, kas apdrošināšanā vai nu nepastāv, vai ir mazas. Banku regulēšanas un uzraudzības sistēmas attiecināšana attiecībā uz apdrošināšanas nozari var izraisīt "ganāmpulka" uzvedību efektu, visās finanšu pakalpojumu nozarēs rīkoties tādā pašā veidā, kā rezultātā pastāvīgi vājinot apdrošināšanas uzņēmējdarbības modeli, bojājot potenciāli stabilizējošo apdrošināšanas lomu atsevišķiem pilsoņiem, uzņēmumiem un ekonomikai kopumā.

Pastāvot dažādiem uzņēmējdarbības modeļiem, ko veicina katram individuāli pielāgots regulējums un uzraudzība, tas rada dažādību tirgū, kas ir pamatā vispārējai finanšu stabilitātei. Bažas par regulējumu nepilnībām, var tik versts uz efektīviem risinājumiem, vienlaikus uzlabojot uzraudzības un regulatīvās sistēmas, kas apdrošināšanas nozares sektoram ir specifiskā veidā.

Bankām un apdrošināšanas kompānijām ir diferencēts un specifisks regulējums gan mikro, gan makro uzraudzības līmenī, kas pilnībā atspoguļo krasās atšķirības starp uzņēmējdarbības modeļiem un riska profilu abās nozarēs. Abās nozarēs ieviešot vienādu darbības regulējumu, tam būtu būtiska negatīva ietekme uz nozari un uz visu ekonomiku kopumā⁴¹.

Sākotnēji var likties, ka pastāv daudz līdzību starp bankām un apdrošinātājiem, tomēr, apskatot tuvāk, bankām un apdrošinātājiem ir atšķirīgi uzņēmējdarbības modeļi un pakļauti diezgan atšķirīgiem riskiem dažādos veidos un ar atsevišķu darbības regulējumu.

⁴¹ European insurance and reinsurance federation (CEA), *Insurance: a unique sector Why insurance differ from banks, June 2010* [tiešsaiste] - [atsauce 11.05.2011]. Pieejams: http://www.cea.eu/uploads/Modules/Publications/1277383780_cea-report-insurance-a-unique-sector.pdf

2. APDROŠINĀŠANAS UN KREDITĒŠANAS TIRGUS ATTĪSTĪBA LATVIJĀ

2.1. Apdrošināšanas tirgus analīze

2.1.1. Apdrošināšanas tirgus attīstības vēsture un nozares vispārīgs raksturojums

Apdrošināšana ir ne tikai viens no risku vadības finanšu instrumentiem, bet arī instruments ar kura palīdzību tautsaimniecībā veidojas mājsaimniecības līdzekļu uzkrājumi un profesionāla uzkrāto līdzekļu novirzīšana valsts un privātajās ilgtermiņa investīcijās⁴². Apdrošināšanas ietekme uz valsts ekonomiku kopumā:

- apdrošināšana var nodrošināt finansiālo stabilitāti privātajā, komercdarbības un pat valsts līmenī;
- apdrošināšana var papildināt un aizvietot valsts finansiālās drošības programmas, kā piemēram, trešo pensiju līmeni;
- apdrošināšanas veicina komercijas un tirdzniecības attīstību;
- ar apdrošināšanu ir iespējams mobilizēt ietaupījumus;
- apdrošināšana ir risku vadības instruments;
- apdrošināšana reducē zaudējumu līmeni;
- apdrošināšanas stabilizē kredītēšanas sistēmu⁴³.

Apskatot apdrošināšanas tirgus attīstības vēsturi pēc Latvijas Republikas atdalīšanas no PSRS sastāva- 90.gados var secināt, ka apdrošināšanas tirgus Latvijā ir attīstījies ļoti īsā vēsturiskā periodā. No 1940 līdz 1990.gadam Latvijā pastāvēja valsts veidots apdrošināšanas monopols, kur vienīgais apdrošinātājs bija *GOSSTRAH*, kas ietilpa vienotas PSRS apdrošināšanas sistēmas sastāvdaļā. Pēc valsts neatkarības atgūšanas *GOSSTRAH* pārdzīvoja smagu krīzi, kas saistīta ar rezerves fondu zaudējumu, tiem paliekot padomju ministrijas valdījumā. Dažu gadu laikā tika likvidēts valsts apdrošināšanas monopols, valsts pārziņā atstājot apdrošināšanas darbības uzraudzības un apdrošinājumaņēmēju aizsardzības funkcijas. 1993.gadā pieņemts pirmais ar šo sfēru saistītais likums- „likums Par apdrošināšanu”⁴⁴. Finanšu Ministrija uzņēmas apdrošināšanas tirgus uzraudzību, izveidojot Valsts apdrošināšanas uzraudzības inspekciju.

Atvieglināta jaunu apdrošināšanas sabiedrību (turpmāk tekstā AAS) izveides procedūra, samazinātais dibināšanas pamatkapitāla apmērs un ieguldīto līdzekļu augsts ienesīgums veicināja uzņēmēju interesi naudas līdzekļu ieguldīšanā apdrošināšanas biznesā. 1993.gada laikā izveidojās 17 jaunas AAS.

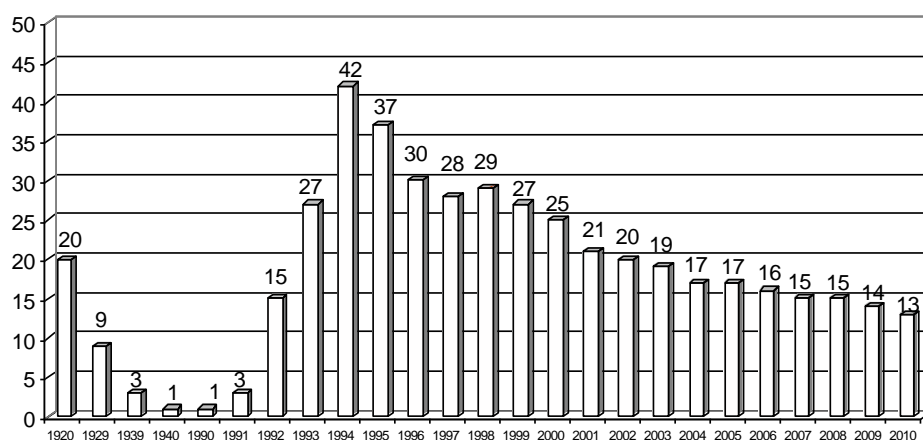
⁴² Sūniņa-Markēviča K. *Apdrošināšana*. [tiešsaiste]. Rīga, 2003. 37. lpp.–[atsauce 24.03.2011]. Pieejams: <http://www.e-biblioteka.lv/lv/teksti/apdrosinasana/2672/#/133>

⁴³ Graudiņa, A. *Apdrošināšanas problēmas un perspektīvas Latvijas lauksaimniecībā*: promocijas darba kopsavilkums. LLU Ekonomikas fakultāte. Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 2007. 21.lpp.

⁴⁴ Latvijas Republikas likums *Par apdrošināšanu*, stājas spēkā 04.02.1993.; zaudējis spēku 01.09.1998. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993. [atsauce 16.04.2011]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/>

Svarīgs gads Latvijas apdrošināšanas tirgus attīstībā bija 1993.gads, kad pieņēma likumu „Par apdrošināšanu”. Būtiskākās izmaiņas apdrošināšanas nozarēs, ko ieviesa likums bija, ka atļauts darboties tikai akciju sabiedrībām. AAS, kurām darbības forma bija sabiedrība ar ierobežotu atbildību vai papildus atbildību, bija jāveic statūtu nomaiņa līdz 31. decembrim un jāreģistrējas par akciju sabiedrībām. Savukārt likums „Par akciju sabiedrībām”⁴⁵ pamatkapitāla lielumu noteica 20 miljonu LVR, kas bija par sešām reizēm vairāk nekā līdz šim. Šīs izmaiņas mazos uzņēmumus noveda pie finanšu krīzes. 1994.gada sākumā licence tika anulēta 3 uzņēmumiem un daudzi mazāki uzņēmumi apvienojās. Daudzas kompānijas 1993.gadu noslēdza ar zaudējumiem.

Straujas izmaiņas apdrošināšanas tirgū ir vērojamas tieši laika periodā no 1994. līdz 2001.gadam 1994.gadu var dēvēt par apdrošināšanas uzplaukuma gadu, kad tika sasniegts maksimālais apdrošināšanas kompāniju skaits - kopā 42 kompānijas, skatīt 2.1.attēlā.

2.1.att. Apdrošināšanas sabiedrību skaits Latvijā 1920.- 2010. gads⁴⁶

Pēc 1994.gadā tika nodalīta dzīvības apdrošināšanas komercdarbība no nedzīvības apdrošināšanas komercdarbības. Izmaiņas AAS skaitliskajā sastāvā bija arī vērojamas sakarā ar licenču anulēšanu, kas notika normatīvajos aktos noteikto likumu neieviešanas dēļ. Šajā laika periodā AAS skaits no 42 sabiedrībām samazinājās līdz 25 sabiedrībām⁴⁷.

Tā pat kā jebkurus ekonomiskus procesus valstī, arī apdrošināšanas nozares attīstības būtisks ietekmējošs faktors ir valsts ekonomiskā attīstība kopumā. Apdrošināšanas sfēra ir jūtīga uz jebkādam valstī notiekošām izmaiņām. Apdrošināšanas nozari dziļi ietekmēja 1995.gada baku krīze, kuras sekas būtiski ietekmēja apdrošināšanas kompāniju finansiālo stabilitāti. Banku krīzes ietekme uz apdrošināšanas nozari:

- Tieši bankrotējušās bankas bija lielākie akcionāri dažās no AAS, kā piemēram, apdrošināšanas sabiedrības *Dukāts* 70% un sabiedrībai *Dzīves līnija* 89% no akcijām piederēja *Latvijas Kapitālu bankai*;

⁴⁵ Latvijas Republikas likums *Par akciju sabiedrībām*, stājas spēkā 24.06.1993.; zaudējis spēku 19.05.2006. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002. [atsauce 16.04.2011]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/>

⁴⁶ Autores veidots, pēc FKTK datiem

⁴⁷ Pēc FKTA datiem

- *Baltijas bankas* kontos tika iesaldēti mazo AAS brīvie līdzekļi, paralizējot to darbību;
- krietni pazeminājās iedzīvotāju uzticība finanšu un kredītiestādēm, kas veicināja ievērojamu pieprasījumu samazinājumu tieši pēc ilgtermiņa apdrošināšanas veidiem. Dzīvības apdrošināšanā notiek masveidīga līgumu pirmstermiņa pārtraukšana;
- savlaicīgi nesaņemtās darba algas un bankās iesaldētie iedzīvotāju ietaupījumi, būtiski samazināja iedzīvotāju maksātspēju.

Pēc banku krīzes pakāpeniski pieauga pieprasījums pēc apdrošināšanas, kas arī pakāpeniski atdzīvināja apdrošināšanas tirgu. 1997.gadā saglabājās stabila tendence apdrošināšanas prēmiju apjoma pieaugumam, kas liecināja par stabilizāciju apdrošināšanas tirgū. 1997.gadā arī turpinājās apdrošināšanas tirgus regulējošās likumdošanas sakārtošanas un pilnveidošanas process. 1997.gada septembrī ieviesa likumu „Par sauszemes transporta līdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanu”⁴⁸, kas pret AAS izvirzīja ļoti stingras prasības. Laika periodā 1997.-1998.gadam tika ieviestas arī Zaļās kartes⁴⁹. Obligātās apdrošināšanas ieviešana pozitīvi ietekmēja AAS parakstīto prēmiju apjoma pieaugumu.

1998.gadā pasaules finanšu tirgū norisinājās Krievijas krīze un Honkongas biržas krahs. Arī Latvijas ekonomiku, saistībā ar ekonomikas globalizācijas procesiem, skāra notikumi, kas risinājās pasaules finanšu tirgū. Gandrīz visu Latvijas AAA darbību vissmagāk ietekmēja 1998. gada Krievijas krīze. Samazinoties tirdzniecības darījumiem starp Latviju un Krieviju, samazinājās arī Latvijas uzņēmēju maksātspēja. 1999.gadā kopumā samazinājās parakstīto apdrošināšanas prēmiju apmērs.

Laika periodā no 2000.-2001.gadam AAS skaita izmaiņas, bija vērojamas sakarā ar kapitāla saplūšanu un AAS apvienošanu, kad 2001.gada beigās apdrošināšanas tirgū darbojas vairs tikai 21 apdrošināšanas sabiedrība⁵⁰.

Apdrošināšanas tirgū pakāpeniski sākas tirgus stabilizācija, savu darbību turpina spēcīgākie tirgus dalībnieki. 90 gadu vidū Latvijas apdrošināšanas tirgus tālāku stabilizēšanos veicināja arī ES likumdošanas bāzes ieviešana, pilnveidojot apdrošināšanas tirgus uzraudzības un likumdošanas sistēmu.

Dzīvības apdrošināšanas akciju sabiedrības garantijas fonda minimālais lielums ir viens miljons latu, bet pārējām apdrošināšanas akciju sabiedrībām 500 000 latu⁵¹. 2004.gadā likums Par sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanu tika piemērots ES prasībām un normām, un jaunie grozījumi stājās spēkā ar 1.maiju⁵².

⁴⁸ Latvijas Republikas Saeima. *Par sauszemes transporta līdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanas likums*, stājas spēkā 08.04.1997.; zaudējis spēku 01.05.2004. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1997. [atsauce 16.04.2011]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/>

⁴⁹ Berķis, U. *Informācijas stratēģiskā loma apdrošināšanā*: promocijas darba kopsavilkums. Rīga, Latvijas Universitāte, 2004. 10 lpp.

⁵⁰ Graudiņa, A. *Apdrošināšanas problēmas un perspektīvas Latvijas lauksaimniecībā*: promocijas darba kopsavilkums. LLU Ekonomikas fakultāte. Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 2007. 21.lpp.

⁵¹ Latvijas Republikas Saeima. *Apdrošināšanas sabiedrību un to uzraudzības likums*, likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 26.11.2003. likumu, kas stājas spēkā 25.12.2003. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003. [atsauce 16.04.2011]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/>

Apdrošināšanas tirgus attīstību bija 2008. gada īpaši smagi ietekmēja pasaules finanšu krīze, kas būtiski skāra arī Latviju, būtiski ietekmējot gan fizisko personu, gan juridisko institūciju maksātspēju. AAS skaitu laika periodā no 2008.gadam ir samazinājies par 2 sabiedrībām un 2010.gada beigās Latvijas tirgū veiksmīgi darbojās 13 apdrošināšanas sabiedrības.

Dzīvības apdrošināšanas komercdarbība no nedzīvības apdrošināšanas komercdarbības tika nodalīta tikai 1994.gadā. Analizējot Latvijas apdrošināšanas tirgu sadalījumā pēc nedzīvības un dzīvības AAS skaita, jau no apdrošināšanas tirgus attīstības pirmsākumiem, no kopējā AAS skaita lielāko īpatsvaru sastāda tieši nedzīvības AAS, un līdz pat 2010.gadam nedzīvības AAS skaits ir pakāpeniski samazinājies, bet joprojām ieņem lielāko īpatsvaru apdrošināšanas tirgū. 1994.gadā ir bijušas 31 nedzīvības AAS, un attiecīgi 2010.gada beigās 9. Turpretī dzīvības AAS skaita izmaiņas analizētajā laika periodā nav tik būtiskas, kā tas ir bijis nedzīvības apdrošināšanā, 1994.gadā no 11 pakāpeniski samazinoties līdz 4 dzīvības apdrošināšanas sabiedrībām 2010.gadā. Apdrošināšanas sabiedrību skaitu Latvijā dalījumā pēc to darbības veidiem 1994.-2010. gadam, skatīt 1.pielikumā, 2.2.attēls⁵³.

Apdrošināšanas tirgus struktūru un dalībnieku skaitu veido un ietekmē dažādi faktori. Apdrošināšana ir jūtīgs finanšu instruments, kas atspoguļo katras valsts sociāli ekonomisko situāciju un nozares attīstības būtisks ietekmējošs fakts ir valsts ekonomiskā attīstība kopumā. Apdrošināšanas sfēra ir jūtīga uz jebkādam valstī notiekošām izmaiņām, ko var secināt arī pēc AAS skaita izmaiņām analizētajā periodā.

Analizējot AAS darbību, kopējais aktīvu apmērs 2010.gadā sasniedzis 362 102 tūkst. latu, un analizētajā periodā no 1995.gada ir vērojama tikai un vienīgi kopējo AAS aktīvu apmēra palielināšanas tendence, neskatoties uz to, ka AAS skaits ir bijis ļoti mainīgs. Kopējam AAS skaita izmaiņām ir bijuši dažādi iemesli, gan AAS licenču anulēšana un darbības pārtraukšana, gan AAS apvienošanās un pārpirkšana, kas arī ir veicinājis kopējo AAS aktīvu apmēra saglabāšanos ja ne augstākā, tad vismaz iepriekšējā gada līmeni, 2010. gadā kopējie aktīvi sastāda 362 102 tūkst. latu. Apdrošināšanas sabiedrību bilances aktīvu apmērus 1995.-2010.gadam, skatīt 1.pielikumā, 2.3.attēlā⁵⁴.

Apdrošināšanas sabiedrību bilances aktīvu apmēra sadalījumam pa apdrošināšanas sabiedrību darbības veidiem gadu griezumā ir nemainīga tendence – lielāko daļu no kopējiem AAS aktīviem sastāda tieši nedzīvības AAS aktīvu apmērs- pēdējo 15 gadu laika stabili sastādot 70% un vairāk no kopējā AAS aktīvu apmēra. Apdrošināšanas sabiedrību bilances aktīvu apmēru sadalījumā pa apdrošināšanas sabiedrību darbības veidiem 1995.-2010.gadam, skatīt 1.pielikumā, 2.4.attēls⁵⁵.

⁵²Latvijas Republikas Saeima. *Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanas likums*. Stājas spēkā 01.05.2004. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004. [atsauce 17.04.2011]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/>

⁵³ Autores veidots, pēc FKTK datiem

⁵⁴ Autores veidots, pēc FKTK datiem

⁵⁵ Autores veidots, pēc FKTK datiem

Apdrošināšanas tirgus struktūru veido un ietekmē dažādi faktori. Apskatot vēsturisko apdrošināšanas pakalpojumu attīstību, var secināt, ka apdrošināšana ir jūtīgs finanšu instruments, kas atspoguļo katras valsts sociāli ekonomisko situāciju un ir arī viens no mehānismiem, kurš var mainīt ekonomisko un sociālo situāciju valstī kopumā un katram sabiedrības loceklim atsevišķi. Apdrošināšana darbojas kā indikators, jo augstāks valsts iedzīvotāju dzīves līmenis, jo lielāks pieprasījums veidojas pēc apdrošināšanas pakalpojumiem. Apdrošināšanas pakalpojumu attīstību var skatīt vēsturiski hronoloģiskā secībā, aptuveni katrus piecdesmit gadus, reaģējot uz sociāli ekonomiskām problēmām, veidojas jauns apdrošināšanas pakalpojumu produkts.

Vispārpieņemtās pasaules apdrošināšanas tirgus mērvienības raksturo arī nacionālo apdrošināšanas tirgu:

- parakstīto bruto prēmiju summa;
- apdrošināšanas blīvums jeb gada parakstītās apdrošināšanas bruto prēmijas attiecībā pret iedzīvotāju skaitu (insurance density);
- apdrošināšanas parakstīto bruto prēmiju daļa no IKP (insurance penetration).

Apdrošināšanas ekonomiskās nozīmes galvenie aspekti:

- risku apdrošināšana nodrošina tautsaimniecības attīstības nepārtrauktību un sabalansētību telpā un laikā;
- risku apdrošināšana palīdz valsts rezervēm un fondiem, ievērojami atvieglo valsts un nacionālo reģionu budžetus, ārkārtas neparedzētu negatīvu notikumu seku likvidēšanas gadījumos, kad būtu nepieciešami papildus līdzekļi⁵⁶.

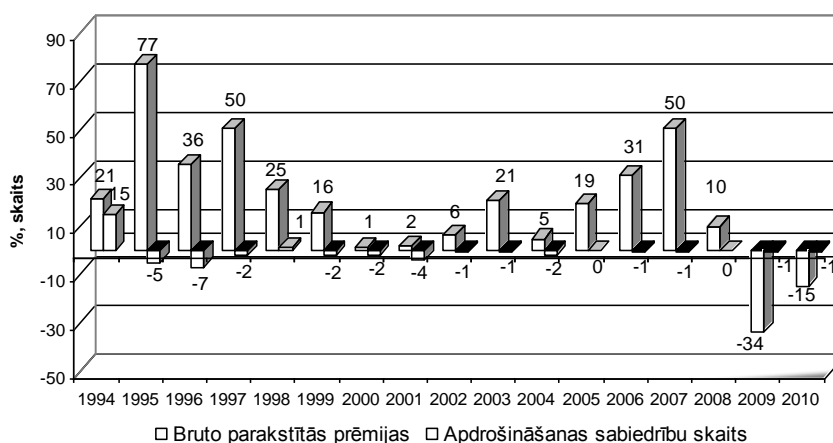
2.1.2. Apdrošināšanas tirgus darbības analīze pēc parakstīto bruto prēmiju apmēra

Analizējot apdrošināšanas tirgus darbību, pirmais, kam autore pievērš pastiprinātu uzmanību, ir parakstīto bruto prēmiju apmēram (turpmāk tekstā prēmijas). Prēmiju apmērs palielinās ik gadu un laika periodā no 1993. līdz 2008.gadam ir vērojama stabila ikgadēja prēmiju pieaugumu tendence, attiecīgi 2008.gadā prēmiju apmēram pieaugot līdz 337 388 tūkst. latu. Izmaiņas notikušas laika periodā no 2009.-2010.gadam, kad prēmiju apmērs ik gadu samazinājies, 2010.gadā sasniedzot 190 254 tūkst. latu, salīdzinājumā pret 2008.gadu samazinājums ir par 43,61%. Prēmiju samazinājumu var saistīt ar ekonomisko lejupslīdi valstī, kad samazinājās pieprasījums pēc apdrošināšanas produktiem, kā arī pašu

⁵⁶ Graudiņa, A. *Apdrošināšanas problēmas un perspektīvas Latvijas lauksaimniecībā*: promocijas darba kopsavilkums. LLU Ekonomikas fakultāte. Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 2007. 22.-23.lpp.

apdrošināšanas produktu cenu samazinājumu. Apdrošināšanas sabiedrību kopējais parakstīto bruto prēmiju apmērs 1993.-2010.gadam redzams 1.pielikumā, 2.5. attēls⁵⁷.

Analizējot katra gada prēmijas apmēra procentuālās izmaiņas pret iepriekšējo gadu, no 1994.-2010.gadam iezīmējas četri posmi. Pirmais no 1994.-1999.gadam, kad prēmiju pieaugums ik gadu ir palielinājies un bijis svārstīgs. Prēmiju apmērs 1995.gadā salīdzinājumā pret 1994.gadu palielinājies par 77%, kas arī ir bijis augstākais ikgadējais pieaugums analizētajā laika periodā. Laika periodā no 2000.-2004.gadam prēmiju pieaugums ir bijis ļoti neliels un svārstīgs. Turpretī laika periodā no 2005.-2007.gadam ir bijusi stabila tendence prēmiju apmēriem ik gadu palielināties. 2008.gadā vērojams pieauguma tendences un prēmija apmēra pieauguma samazinājums pret iepriekšējo gadu un 2009. un 2010.gadā prēmiju apmērs pret iepriekšējo gadu ir samazinājies, attiecīgi 2009.gadā par 34% un 2010 par 15%, skatīt 2.6.attēlā.

2.6.att. Kopējā apdrošināšanas sabiedrību parakstītā bruto prēmiju apmēra izmaiņas % pret iepriekšējo gadu un apdrošināšanas sabiedrību skaita izmaiņas pret iepriekšējo gadu 1994.-2010.gads⁵⁸

Autore secina, ka AAS skaita izmaiņas nav būtisks faktors, kas ietekmē prēmiju apmēra izmaiņas. Ir gadi kad AAS skaits, pret iepriekšējo gadu apdrošināšanas tirgū ir samazinājies, bet prēmiju apmēra samazinājums nav novērots, tieši pretēji, prēmiju apmērs vai nu turpina palielināties, vai paliek vismaz iepriekšējā gada līmenī, skatīt 2.6.attēlā.

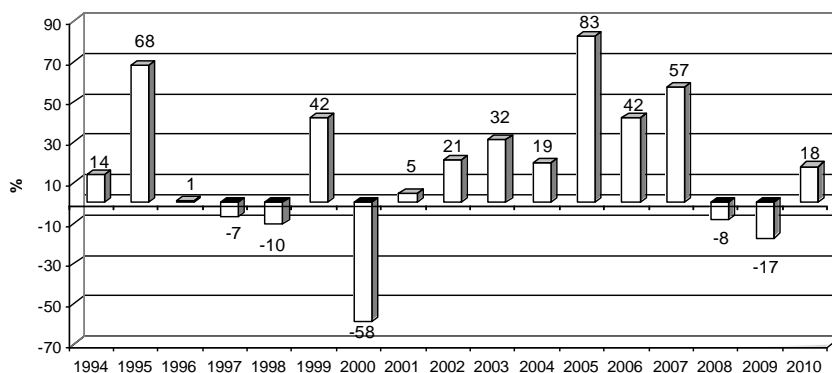
Analizējot prēmiju procentuālo apmēru sadalījumā pa dzīvības un nedzīvības AAS pret kopējo prēmiju apmēru (turpmāk portfelis), var secināt, ka lielāko daļu sastāda nedzīvības AAS prēmijas, un dzīvības AAS prēmijas tikai nelielu daļu, 2010.gadā attiecīgi 83% un 17%. Dzīvības AAS prēmiju īpatsvaram kopējā portfelī no 2000.gada ir vērojams ikgadējs īpatsvara pieaugums. Nedzīvības apdrošināšanas tirgus Latvijā ir attīstījies daudz veiksmīgāk un straujāk, jāatzīmē ka nedzīvības AAS skaits arī ir daudz lielāks par dzīvības AAS skaitu, un piedāvāto apdrošināšanas produktu klāsts tieši

⁵⁷ Autores veidots, pēc FKTK datiem

⁵⁸ Autores veidots, pēc FKTK un CSB datiem.

nedzīvības apdrošināšanā ir daudz lielāks un plašāks, kas arī izskaidro prēmiju procentuālo sadalījumu pa apdrošināšanas darbības veidiem no kopējām prēmijām. Dzīvības un nedzīvības AAS prēmiju īpatsvaru no kopējā prēmiju portfeļa 1993.-2010.gadam skatīt 1.pielikumām, 2.7.attēls⁵⁹.

Analizējot prēmijas apmērus atsevišķi pa apdrošināšanas sabiedrību darbības viediem, dzīvības apdrošināšanas prēmiju apmērs laika periodā no 1993.-2010.gadam ir būtiski pieaudzis, 2010.gadā sastādot 32 825 tūkst. latu. Dzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmēru 1993.-2010.gadam skatīt 1.pielikumā, 2.8.attēls⁶⁰. Laika periodā no 1993.-1999.gadam, kad prēmiju apmēri ik gadu palielinās, straujš palielinājums ir vērojams 1995.gadā pret iepriekšējo gadu, kad pieaugums gada laikā ir bijis par 68%. skatīt 2.9.attēlā.

2.9.att. Dzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmēra izmaiņas % pret iepriekšējo gadu 1994.-2010.gads(%)⁶¹

1996.gadā prēmiju apmērs paliek praktiski nemainīgā līmenī, toties 1997. un 1998. gadā ik gadu ir vērojams prēmiju apjoma samazinājums, ko varētu saistīt ar 1995.gadā banku pēc krīzes sekām, kas izraisīja ekonomiskas attīstības samazinājumu, ko arī veicināja 1998.gadā notiekošā Krievijas krīze un tās ietekme uz turpmāko Latvijas tautsaimniecības attīstību kopumā. 1999.gadā bija vērojams prēmiju apjoma palielinājums par 42%. 2000.gadā bija vērojams straujš prēmiju apjoma kritums, par 58%, prēmiju apmēram samazinoties nedaudz vairāk kā par pusi, salīdzinājumā pret 1999.gadu. Turpmākajos gados nedzīvības prēmiju apjomam ik gadu ir vērojama pozitīva tendence apjomam ik gadu nedaudz palielināties. Būtisks prēmiju apmēra pieaugums noticis 2004.gadā pret iepriekšējo gadu, kad prēmiju apmērs palielinājies par 83%. Šāda pozitīva tendence turpinās līdz 2008.gadam, kad 2008.gadā prēmiju apmērs samazinās par 8% un attiecīgi 2009.gadā vēl par 17%. 2010.gadā ir vērojams prēmiju apmēra pieaugums par 18%, kas varētu liecināt arī par valsts ekonomikas atveseļošanu.

Eiropas dzīvības prēmijas 2009.gadā sasniegušas 647 miljardus EUR, ar 5% pieaugumu salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu.. Lielākā tirgi ir Apvienotā Karaliste, Francija, Vācija un Itālija, kas

⁵⁹ Autores veidots, pēc FKTK datiem

⁶⁰ Autores veidots, pēc FKTK datiem

⁶¹ Autores veidots, pēc FKTK datiem

kopā veido gandrīz 75% no visām dzīves prēmijām Eiropā. Lai gan kopējais prēmiju pieauguma Eiropā ir pozitīvs, tas nenozīmē, ka pieaugums ir bijis visās valstīs, piemēram, Apvienotā Karaliste prēmiju samazinājums dzīvības apdrošināšana ir bijis par 8%⁶².

Viens no svarīgiem apdrošināšanas tirgus rādītājiem ir arī AAS izmaksātās bruto atlīdzības, bet kam autore darbā īpašu nozīmi nepiešķir, jo nesaistās ar darba izvirzīto hipotēzi un darba uzdevumiem. Dzīvības apdrošināšanas sabiedrību izmaksāto bruto atlīdzību apmēru pret parakstīto bruto prēmiju apmēru 1993.-2010.gadam skatīt 1.pielikumā, 2.10 attēls⁶³.

Analizējot dzīvības AAS darbību pa apdrošināšanas veidiem, var secināt, ka lielāko daļu no nedzīvības AAS parakstītajām bruto prēmijām (turpmāk tekstā prēmija) sastāda dzīvības apdrošināšana, kas analizētajā laika periodā stabili ieņem virs 60% un pat vairāk no kopējām prēmijām, attiecīgi 2010.gadā 75%. Otrs populārākais apdrošināšana veids ir veselības apdrošināšana, kas no 2001.gadā apsteidz nelaiemes gadījumu apdrošināšanu, ieņemot 12% no kopējā portfeļa, ar tendenci ik gadu palielināties, 2008.gadā sastādot vislielāko īpatsvaru 41% no kopējā portfeļa un 2010.gadā attiecīgi 23%. Nelaiemes gadījumu apdrošināšana 1999.gadā sastādīja 29% no kopējā portfeļa, un no 2000.gadā ir vērojams šī apdrošināšanas veida samazinājums, attiecīgi vairs tikai 11% un 2010.gadā 2%. Dzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstītās bruto prēmijas pa apdrošināšanas veidiem 1999.-2010.gadam skatīt 1.pielikumā, 2.11 attēls⁶⁴. Vecāki dati par sadalījumu pa apdrošināšanas veidiem nav pieejami, jo šāds uzskaites sadalījums FKTK apdrošināšanas ceturkšņu pārskatos ir sākot no 1999.gada.

Analizējot ne tikai katra dzīvības apdrošināšanas sabiedrību apdrošināšanas veidu ne tikai pēc ieņemtā īpatsvara kopējā portfeli, bet arī katra apdrošināšanas veida parakstīto prēmiju ikgadējās izmaiņas, redzams, ka 2000.gadā pret iepriekšējo gadu ir bijis prēmiju samazinājums pilnīgi visos apdrošināšanas veidos, kad arī kopējais dzīvības AAS prēmiju samazinājums ir bijis par 58%.

Izvērtējot katra apdrošināšanas veida ikgadējās izmaiņas, dzīvības apdrošināšanas veidam, 2001.gadā ir bijis neliels prēmiju samazinājums, un līdz pat 2007.gadam prēmiju apjoms ir būtiski pieaudzis ik gadu, visaugstākais pieaugums bijis tieši 2007.gadā par 63%. Dzīvības apdrošināšanas veidam izmaiņas ir bijušas 2008.gadā, kad prēmija ir samazinājusies par 26%, pakāpenisks prēmijas pieaugums jau sācies 2009.un 2010.gadā, prēmijai pieaugot attiecīgi par 1% un 9%.

Nelaiemes gadījumu apdrošināšanā analizētajā laika periodā prēmiju palielinājuma izmaiņas ir bijušas ļoti svārstīgas, 2000. un 2001.gadā ir bijis straujš prēmiju samazinājums, attiecīgi par 85% un 59%, un 2002.gadā ir vērojams neliels prēmiju pieaugums par 9%. 2003.gadā atkal ir bijusi prēmiju samazinājuma iezīme, un sākot ar 2004.gadu līdz 2008.gadam ik gadu prēmiju apmērs pieaudzis,

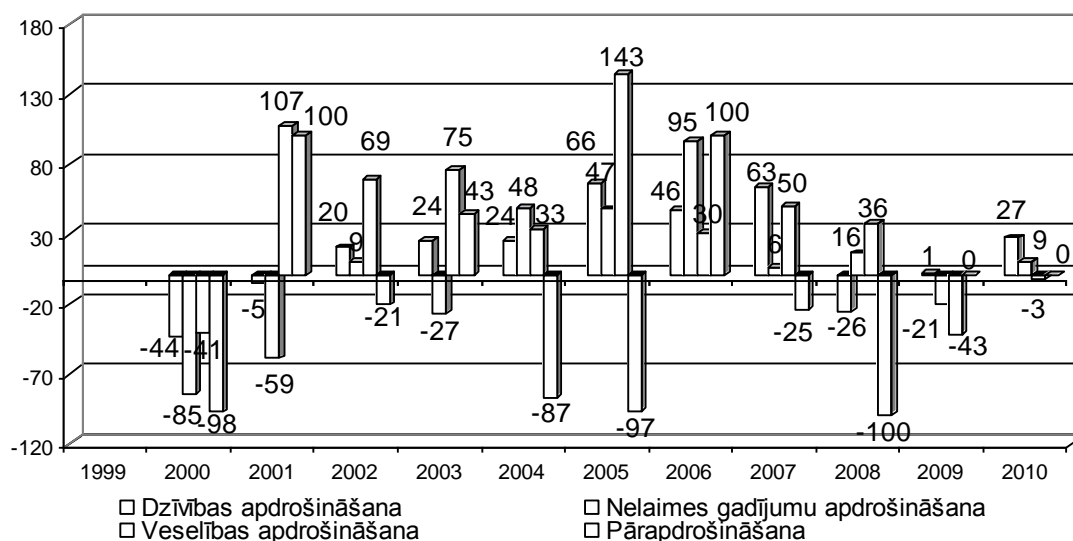
⁶² European insurance and reinsurance federation (CEA), *Annual Report 2009-2010* [tiešsaiste] - [atsauce 07.04.2011].

Pieejams: <http://www.cea.eu/index.php/publications/annual-reports>

⁶³ Autores veidots, pēc FKTK datiem

⁶⁴ Autores veidots, pēc FKTK datiem

2006.gadā pat par 95%. 2009.gadā vērojams 21% liels prēmiju samazinājums un 2010.gadā pieaugums par 9%, skatīt 2.12.attēlā.

2.12.att. Dzīvības apdrošināšanas sabiedrību, dalījumā pa apdrošināšanas veidiem parakstīto bruto prēmiju izmaiņas pret iepriekšējo gadu 1999-2010.gads (%)⁶⁵

Veselības padrošināšanā pēc 2000.gadā, kad visos dzīvības AAS izplatītajos apdrošināšanas veidos ir bijis prēmiju samazinājums, no 2001 līdz par 2008.gadam ir vērojama prēmiju apmēra svārstīga pieauguma tendence, prēmiju apmēram pieaugot 2005.gadā pat par 143%, vai attiecīgi 2008.gadā par 36%. Prēmiju apmēra samazināšanas ir notikusi 2009.gadā par 43% un 2010.gadā arī ir bijis prēmiju samazinājums, bet ne tik būtisks, attiecīgi par 3%.

Analizējot apdrošināšanas veidu dzīvības AAS darbībā kā pārapirošināšanu, redzams, ka ik gadu šis apdrošināšanas veids strauji samazinājies, un kopš 2008. gadā vairs netiek praktizēts.

Eiropas nedzīvības prēmijas, pēc 3% liela prēmiju pieauguma 2008.gadā pret iepriekšējo gadu, 2009.gadā ir vērojams mērens prēmiju samazinājums 2009.gadā uz 406 miljardiem EUR no 417 miljardiem 2008.gadā. Samazinājums lielā mērā saistīta ar mājāsaimniecībām un uzņēmumiem, kas gatavi atteikties no apdrošināšanas, lai samazinātu savus kopējos izdevumus⁶⁶.

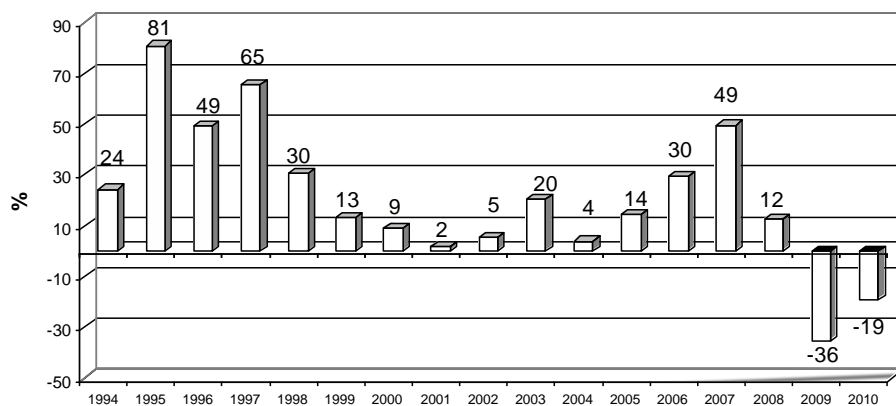
Analizējot nedzīvības AAS atsevišķi no kopējiem nozares rādītājiem, nedzīvības AAS parakstītās prēmijas 1993.gadā sastādīja 10 246 tūkst. latu un 2010.gadā ir palielinājušās līdz 157 428 tūkst. latu. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmēru 1993.-2010.gadam skatīt 1.pielikumā, 2.13.attēls⁶⁷. Analizējot nedzīvības AAS prēmijas apmēra izmaiņas pret iepriekšējo gadu, 1994.-1996.gadā ir bijis straujš prēmiju apmēra pieaugums, 1995.gadā pieaugums ir bijis pat par 81%, 1996.gadā - 49% un 1997.gada – 65%, 1998.gadā - 30%, skatīt 2.14.attēlā.

⁶⁵ Autores veidots, pēc FKTK datiem

⁶⁶ European insurance and reinsurance federation (CEA), *Annual Report 2009-2010* [tiešsaiste] - [atsauce 07.04.2011].

Pieejams: <http://www.cea.eu/index.php/publications/annual-reports>

⁶⁷ Autores veidots, pēc FKTK datiem

2.14.att. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmēra izmaiņas % pret iepriekšējo gadu 1994.-2010.gads⁶⁸

Prēmiju pieauguma samazinājuma tempi vērojami 1999.-2004.gadam, kas ir bijuši arī svārstīgi, attiecīgi 1999.gada 13%, 2001.gada 2%, 2003.gadā 20% un 2004.gadā 4%. Stabila prēmiju pieauguma tendence vērojama no 2005.-2007.gadam, kad prēmiju ikgadējais pieaugums 2005.gadā bijis 14% līdz 49% 2007.gadā pret iepriekšējo gadu. Prēmiju pieauguma arī vērojams 2008.gadā, bet ne tik būtisks, attiecīgi par 12%, turpretī 2009.gadā ir bijis pretējs efekts, prēmiju apjoms ir samazinājies pret iepriekšējā gada līmeni un samazinājums bijis par 36%, attiecīgi 2010 par 19%. 2008.gada ekonomiskā krīze apdrošināšanas tirgu ir skārusi vissmagāk, jo piemēram banku krīzes un Krievijas krīzes laikā un atgūšanas periodā pēc tām prēmijas nebija samazinājušās pret iepriekšējā gada līmeni, bet 2009. un 2010.gadā tas ir noticis.

Eiropas nedzīvības prēmijas, pēc 3% liela prēmiju pieauguma 2008.gadā pret iepriekšējo gadu, 2009.gadā ir vērojams mērens prēmiju samazinājums 2009.gadā uz 406 miljardiem EUR no 417 miljardiem 2008.gadā. Samazinājums lielā mērā saistīta ar mājsaimniecībām un uzņēmumiem, kas gatavi atteikties no apdrošināšanas, lai samazinātu savus kopējos izdevumus⁶⁹.

Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību izmaksāto bruto atlīdzību apmēru pret parakstīto bruto prēmiju apmēru 1993.-2010.gadam (%) skatīt 1.pielikumā, 2.15.attēls⁷⁰.

Veicot nedzīvības AAS darbības analīzi sadalījumā pa apdrošināšanas veidiem, autore atsevišķi izdala piecas lielākās apdrošināšanas veidu pozīcijas pēc parakstīto bruto prēmiju apmēra, kas ir veselības apdrošināšana, vispārējā CTA, brīvprātīgā sauszemes transportlīdzekļu apdrošināšana (turpmāk tekstā KASKO), īpašuma apdrošināšana, OCTA apdrošināšana. Kā sesto pozīciju autore izdala pārējo apdrošināšanas veidu parakstīto bruto prēmiju kopsummā, kurā ietilpst juridisko izdevumu, dzelzceļa, gaisakuģu, kuģu, kuģu īpašnieku civiltiesiskās atbildības, sauszemes

⁶⁸ Autores veidots, pēc FKTK datiem

⁶⁹ European insurance and reinsurance federation (CEA), *Annual Report 2009-2010* [tiešsaiste] - [atsauce 07.04.2011].

Pieejams: <http://www.cea.eu/index.php/publications/annual-reports>

⁷⁰ Autores veidots, pēc FKTK datiem

transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības, gaisakuģu īpašnieku civiltiesiskās atbildības, kredītu, galvojumu, palīdzības, kravu, nelaiemes gadījumu, dažādu finansiālo zaudējumu apdrošināšana un pieņemtā pārapirošināšana. Sestajā pozīcijā iekļautie apdrošināšanas veidi katrs atsevišķi no kopējā parakstīto bruto prēmiju portfeļa sastāda ļoti nelielu vai pat niecīgu daļu, un tāpēc autore uzrāda to kopsummu un īpaši sīki neanalizē, pievēršot lielāku uzmanību tieši apdrošināšanas veidiem, kuros ir vislielākais parakstīto bruto prēmiju apmērs. Kā ir mainījies šo sešu pozīciju īpatsvars kopējā bruto parakstīto prēmiju apmērā 1999.-2010.gadam, skatīt 1.pielikumā, 2.16.attēls.

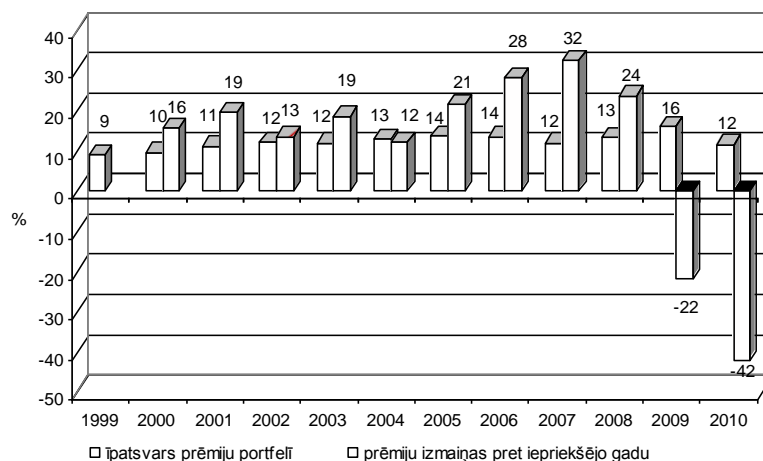
Nosakot ,kuri no apdrošināšanas veidiem ieņem lielāko īpatsvaru portfeli, autore secina, ka vislielāko daļu ieņem sauszemes transportlīdzekļu apdrošināšana, OCTA un īpašuma apdrošināšana, no kopējā prēmiju portfeļa šie trīs apdrošināšanas veidi kopā sastāda vismaz 60%. Izdalot apdrošināšanas veidus, kas saistīti tikai ar transportlīdzekļu apdrošināšanu, kā galvenos apdrošināšanas veidus ņemot tieši OCTA un KASKO jau šie divi apdrošināšanas veidi sastāda praktiski 50% no kopējā prēmiju portfeļa, atkarībā pa gadiem. Šo apdrošināšanas veidu dalījuma ikgadējās izmaiņas skatīt 1.pielikuma 2.17.attēlā⁷¹.

Ar vairāk nekā 30% no kopējiem nedzīvības prēmiju ienākumiem, mehānisko transportlīdzekļu apdrošināšana ieņem lielāko Eiropas nedzīvības biznesa daļu, kurā konkurence ir visspēcīgākā. Šis tirgus ir lielā apmērā ir attīstījies Itālijā, Vācijā, Francijā un Apvienotajā Karalistē, kas kopā veido apmēram 60% no visiem Eiropas motora prēmijām. Mehānisko transportlīdzekļu apdrošināšanas prēmijas 2009.gadā bija 124 miljardi EUR, attiecīgi 2008.gadā 127 miljardi EUR. Samazinājums novērots Itālijā, Vācijā un Francijā, samazinājuma iemesls jaunu uzņēmumu samazinājums. Prēmiju pieaugums bijis Lielbritānijā. Samazinājums saistīts arī ar automobiļu pārdošanas apjoma samazināšanos. Saskaņā ar Eiropas Automobiļu ražotāju asociācijas datiem jaunu mehānisko transportlīdzekļu reģistrācija 2009.gadā samazinājusies par 6% pret iepriekšējo, attiecīgi 2008.gadā samazinājums bijis par 8%⁷².

Analizējot veselības apdrošināšanā parakstītās bruto prēmijas (turpmāk tekstā prēmija), var redzēt, ka analizētajā laika periodā no 1999.-2010.gadam procentuālajā īpatsvarā no kopējā bruto parakstītā prēmiju apmēra (turpmāk tekstā portfelis) ir novērojama neliela tendence īpatsvaram kopējā portfeli ik gadu nedaudz pieaugt, vidējais pieaugums par 1%, 2009.gadā attiecīgi pret iepriekšējo gadu veselības apdrošināšanas prēmija no kopējā portfeļa palielinājās par 3%, sasniedzot 16% no portfeļa, attiecīgi 2010.gadā vērojams neliels samazinājums, sastādot 12% no portfeļa. Veselības apdrošināšana analizētajā laika periodā ieņem stabili vietu kopējā portfeli. Veicot apdrošināšanas veida analīzi pēc īpatsvara kopējā portfeli, nav iespējams iegūt īstu priekšstatu par prēmiju izmaiņām, tāpēc 2.18.attēlā attēlotas veselības apdrošināšanas prēmiju izmaiņas pret iepriekšējo gadu un īpatsvars portfeli.

⁷¹ Autores veidots, pēc FKTK datiem

⁷² European insurance and reinsurance federation (CEA), *Annual Report 2009-2010* [tiešsaiste] - [atsauce 07.04.2011]. Pieejams: <http://www.cea.eu/index.php/publications/annual-reports>

2.18.att. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību, veselības apdrošināšanā parakstītās bruto prēmiju izmaiņas pret iepriekšējo gadu un īpatsvars kopējā portfeli 1999-2010.gads (%)⁷³

Kā redzams attēla, līdz 2008.gadam prēmijām apjoma palielinājuma dinamika ir svārstīga bet ar kopēju tendenci ik gadu palielināties, turpretī 2009.gadā pret iepriekšējo gadu ir vērojams prēmiju samazinājums par 22%, un 2010 attiecīgi par 42%. Prēmijām 2009.gadā pret iepriekšējo gadu samazinoties, īpatsvars kopējā portfeli ir pieaudzis.

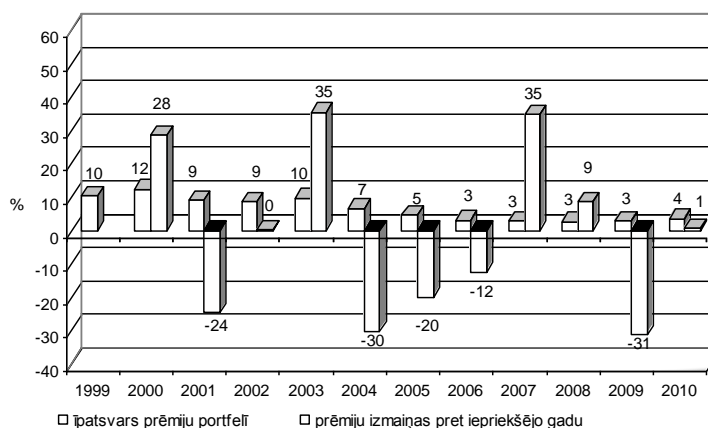
Veselības apdrošināšanas nozare Eiropā ir otrā lielākā nedzīvības apdrošināšanas darījumu joma, kas sastāda 25% no kopējiem Eiropas prēmijām. Līderes prēmiju apmērā ir Holandes un Vācijas tirgus, kas kopā veido vairāk nekā divas trešdaļas no visām prēmijām. Veselībai prēmiju pieauguma temps ir palēninājies, bet kopumā prēmijas joprojām pieaug, 2009.gadā sasniedzot 100 miljardus EUR, attiecīgi 2008.gadā 99 miljardus EUR un 2007.gadā 93 miljardus EUR.. Ir vērts norādīt, ka šis apdrošināšanas veids nedzīvības apdrošināšanas nozarē Eiropā ir vienīgais, kas ir ar pieaug⁷⁴.

Vispārējā CTA (turpmāk tekstā CTA) prēmijas īpatsvars portfeli, analizētajā laika periodā ir ar kopējo tendenci samazināties, 1999.gadā no portfeļa sastādīja 10%, 2000.gadā ir bijis neliels pieaugums līdz 12%, kad nākošajos divus gados īpatsvars ir saglabājies 9% līmenī un 2003.gadā 10%, un 2004.-2006.gadā ir novērojams īpatsvara samazinājums līdz 3%. No 2006.-2009.gadam īpatsvars sastāda 3% no portfeļa un 2010.gadā nedaudz paaugstinājies līdz 4% no portfeļa. Kopumā līdz 2005.gadam vērojams samazinājums, un pēc 2005.gada īpatsvars portfeli vairāku gadu griezumā sastāda nemainīgu daļu, ieņemot nelielu, bet stabilu īpatsvaru portfeli. Analizējot ikgadējo prēmijas pieaugumu pret iepriekšējo gadu, var secināt, ka vispārējās CTA apdrošināšanā, nav novērojama stabila prēmiju pieauguma tendence, drīzāk samazinājums, un ikgadējs palielinājums īsā termiņā. Vispārējās CTA prēmiju izmaiņas 2000.gadā pret iepriekšējo gadu ir ar 28% lielu pieaugumu, attiecīgi 2001.gadā ir bijis

⁷³ Autores veidots, pēc FKTK datiem

⁷⁴ European insurance and reinsurance federation (CEA), *Annual Report 2009-2010* [tiešsaiste] - [atsauce 07.04.2011]. Pieejams: <http://www.cea.eu/index.php/publications/annual-reports>

prēmiju samazinājums par 24%, 2002.gadā prēmiju apmēra izmaiņas procentuāli nav sastādījušas pat 1% - praktiski saglabājušās 2001.gada līmenī, skatīt 2.19.attēlā

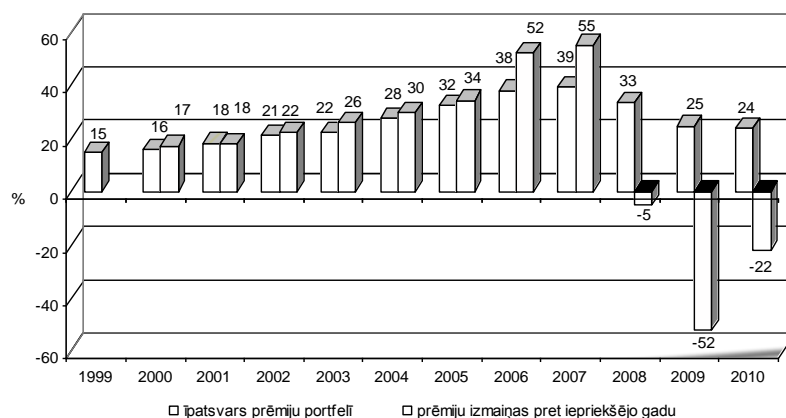

2.19.att. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību, vispārējās CTA paraksūtās bruto prēmiju izmaiņas pret iepriekšējo gadu un īpatsvars kopējā portfeli 1999-2010.gads (%)⁷⁵

2003.gadā sekojis prēmiju pieaugums par 35%, turpretī no 2004.-2006.gadam atkal seko prēmiju samazinājums, attiecīgi par 30%, 20% un 12% - 2006.gadā. 2007.gadā ir bijis prēmiju pieaugums par 35%, 2008.gadā – 9% un 2009.gadā vispārējās CTA apdrošināšanā pieauguma tempi atkal bijuši ar mīnus zīmi, samazinoties par 31%. 2010.gadā vispārējās CTA prēmijas praktiski paliek nemainīgā līmenī, kā tas ir 2009.gadā, palielinoties tikai par 1%, kas par būtiskām izmaiņām neliecina. Ņemot vērā krasās ikgadējās prēmiju izmaiņas, vispārējās CTA apdrošināšana savas pozīcijas kopējā portfeli pēdējos sešus gadus nezaudē, ieņemot stabili līmeni.

Analizējot KASKO apdrošināšanu, no 1999.-2007.gadam ir bijusi stabila tendence īpatsvaram portfeli ik gadu palielināties, attiecīgi no 15% līdz 39% no kopējā portfeļa. Turpretī no 2008.gadā salīdzinājumā pret iepriekšējo, KASKO īpatsvars kopējā portfeli ir samazinājies par 6%, sastādot 33% un turpmākajos gados līdz 2010.gadam KASKO īpatsvaram kopējā portfeli ir tendence samazināties, attiecīgi līdz 24%, samazinājums salīdzinājumā ar 2009.gadu nav būtisks tikai par 1%, krasāks tas bijis tieši 2009.gadā pret 2008.gadu samazinoties par 8%. Analizējot prēmiju apmēra pieaugumu var redzēt, ka prēmijām ik gadu līdz 2007.gadam, pret iepriekšējo gadu ir tendence palielināties, attiecīgi 2007.gadā par 55%. Prēmiju apmēra samazinājuma tendence ir vērojama no 2008.gada. 2008.gadā pret iepriekšējo gadu prēmiju samazinājums ir neliels – par 5%, attiecīgi 2009.gada prēmiju samazinājums ir bijis būtisks par 52%, un 2010.gadā par 22%. Ņemot vērā būtisko prēmiju ikgadējo samazinājumu pēc 2008.gada, kopējā portfeli KASKO īpatsvars arī ir samazinājies par 15%, 2010.gadā attiecīgi sastādot ir 24% no portfeļa īpatsvara, skatīt 2.20.attēlā.

⁷⁵ Autores veidots, pēc FKTK datiem

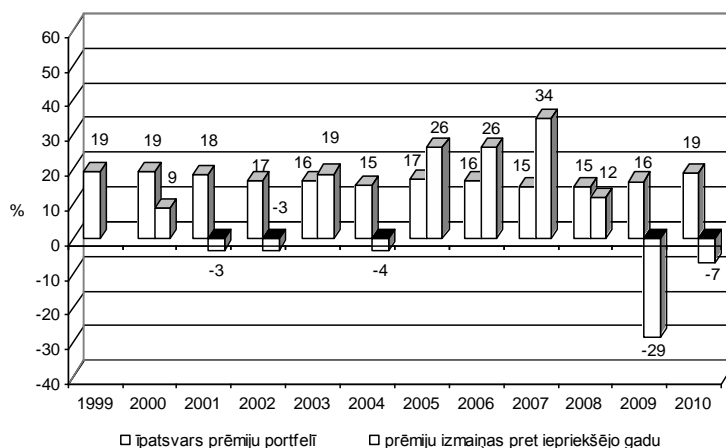
2.20.att. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību, KASKO parakstīto bruto prēmiju izmaiņas pret iepriekšējo gadu un īpatsvars kopējā portfeli 1999-2010.gads (%)⁷⁶

Autoresprāt, KASKO prēmiju un īpatsvara samazinājums saistīts ar 2008.gada ekonomisko krīzi, kas lielā mērā arī ietekmēja automobiļu tirgu, pieprasījumam īpaši pēc jaunākām automašīnām samazinoties, ko arī veicināja ne tikai kopējā iedzīvotāju pirktspējas mazināšanās, bet arī izsniegto kredītu un līzingu izsniegšanas un saņemšanas iespēju samazinājums, kā arī daudzu līzingu/kredītņēmēju problēmas ar saistību dzēšanu, savi līzīngā/kredītā iegādātie transportlīdzekļi bija jāatgriež līzīngā/kredītiestādei, par saistību nepildīšanu, līdz ar to arī nebija nepieciešamības pēc apdrošināšanas, kas varētu būt arī iemesls gan kopējo parakstīto bruto prēmiju apmēra samazinājumam un apdrošināšanas veida īpatsvara samazinājumam kopējā portfeli. Līzīngam/kredītiestādei finansētajam objektam, ja tā ir automašīna vai nekustamais īpašums, kā obligāta prasība ir šī objekta apdrošināšana. Autoresprāt, kopējo īpatsvaru portfeli un prēmiju apmēra samazinājumu 2008.-2010.gadam ir arī sekmējusi apdrošināšanas cenu kritums, kas nozīmē, ka ar katru gadu ir iespēja noformēt apdrošināšanu ar identisku risku segumu vai pat vēl labākiem nosacījumiem par zemāku kopējo prēmiju, kas arī ir sava veida konkurences radīts samazinājums, ko ietekmējusi protams arī kopējā ekonomiskā situācija valstī un iedzīvotāju pirktspēja. Krīzes laika un atveseļošanas periodā no tās arī apdrošināšanas cenām ir novērota tendence samazināties ne tikai KASKO apdrošināšana, bet arī pārējos apdrošināšanas veidos.

Īpašuma apdrošināšanas īpatsvars portfeli 1999. un 2000.gadā ir bijis nemainīgs, attiecīgi 19%, un ar 2001.gadu sākot ir novērojama tendence īpatsvaram portfeli samazināties pat līdz 2004.gadam, sastādot attiecīgi 15%. Īpatsvara pieaugums ir bijis 2005.gadā līdz 17% un 2006.gadā ir neliels samazinājums līdz 16% un 2007. un 2008.gadā īpatsvars sastādīja 15%, nākošajos gados ar manāmu tendenci pieaugt, 2010 gadā līdz par 19%, kas pēc īpatsvara portfeli ir 1999. un 2000.gada līmenī, bet pēc bruto parakstīta prēmiju apmēra, palielinājums salīdzinājumā pret 1999.gadu ir par 13 524 tūkst. latu, jeb 84%.

⁷⁶ Autores veidots, pēc FKTK datiem

Analizējot prēmiju izmaiņas pa gadiem, redzams, ka samazinājums par 3% ir bijis 2001. un 2002.gadā, attiecīgi 2003.gadā prēmiju pieaugums bijis par 19%, kad atkal 2004.gadā ir bijis vērojams neliels samazinājums par 4%. No 2005. un 2006.gadā īpašuma prēmiju ikgadējais pieaugums ir bijis par 26% un 2007.gadā par 34%, kas ir iezīmējis ikgadēju pieaugošu tendenci prēmiju palielinājuma. 2008.gadā prēmiju pieaugums ir nedaudz samazinājies, pret iepriekšējo gadu palielinoties par 12%, bet 2009.gadā ir bijis prēmiju apmēra samazinājums par 29% un 2010. gadā vēl par 7%, kas arī tomēr nav īpašuma apdrošināšanas īpatsvara samazinājumu kopējā portfeli nav ietekmējis, īpatsvars palielinājies par 3% sasniedzot 19% līmeni, skatīt 2.21.attēlā.

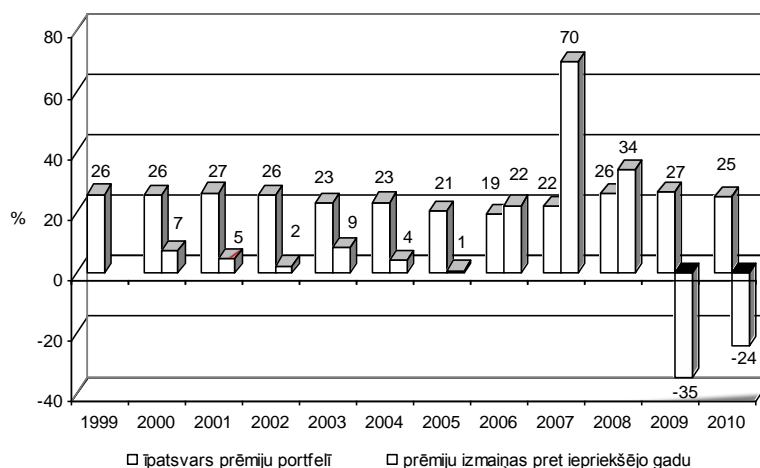
2.21.att. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību, īpašuma apdrošināšanā parakstīto bruto prēmiju izmaiņas pret iepriekšējo gadu un īpatsvars kopējā portfeli 1999-2010.gads (%)⁷⁷

Īpašuma apdrošināšana Eiropā veido gandrīz 20% no kopējām nedzīvības prēmijām. Trīs vadošie tirgi ir Apvienotajā Karalistē, Vācijā un Francijā, kas kopā veido 55% no kopējā īpašuma apdrošināšanas prēmijām. Īpašuma apdrošināšanas prēmijas 2009.gadā sastāda 80 miljardus EUR, stabili saglabājoties iepriekšējā gada līmenī⁷⁸.

OCTA apdrošināšanas īpatsvars kopējā portfeli analizētajā laika periodā ieņem stabilu vietu, bez īpaši būtiskām izmaiņām, 2010.gadā kopējā portfeli sastādot 25%. Analizējot prēmiju izmaiņas pa gadiem, no 2000.gada līdz pat 2005.gadam ir bijusi neliela un svārstīga ikgadējā pieauguma tendence. Īpaši liels pieaugums ir bijis 2007.gadā pret iepriekšējo, kad prēmijas apmērs palielinājies par 70%, un 2008.gadā par 34%. 2009.gadā ir bijis straujš prēmiju apmēra samazinājums par 35% un 2010.gadā tā pat, par 24%, ko autore saista ar cenu un no jauna reģistrēto automašīnu skaita pieauguma samazinājumu skatīt 2.22.attēlā.

⁷⁷ Autores veidots, pēc FKTK datiem

⁷⁸ European insurance and reinsurance federation (CEA), *Annual Report 2009-2010* [tiešsaiste] - [atsauce 07.04.2011]. Pieejams: <http://www.cea.eu/index.php/publications/annual-reports>

2.22.att. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību, OCTA apdrošināšanā parakstīto bruto prēmiju izmaiņas pret iepriekšējo gadu un īpatsvars kopējā portfeli 1999-2010.gads (%)⁷⁹

Par nedzīvības apdrošināšanas veidiem: Lielākajai daļai no apdrošināšanas viediem apriorajai informācijai par zaudējumu gadījumiem, kuros vainīgā puse ir apdrošināšanas ņēmējs, nosakot apdrošināšanas prēmijas apmēru nākamajam periodam tiek piemērota īpaša tarififikācijas sistēma. Pēdējo gadu laikā OCTA apdrošināšanas veidam apdrošināšanas sabiedrības šo informāciju, kas ļautu selektīvi palielināt apdrošināšanas prēmijas neizmanto, bet ir iesaistījušās vispārējā atlaižu cīņā, veicot zemāksolīšanu prēmiju noteikšanā. Tādējādi, neizmantojot visas likumdošanas sniegtās iespējas nozares kopējo ieņēmumu palielināšanai⁸⁰.

OCTA apmēra samazinājumu autore arī saista ar šī produkta cenu kritumu valstī, par ko liecina arī publikācijas masu saziņās līdzekļos. Ekonomiskās krīzes dēļ OCTA cenas Latvijā piedzīvojušas straujāko kritumu Baltijas valstīs un šobrīd ir viszemākās Baltijā. 2010.gada pirmajā pusgadā Latvijā, salīdzinot ar iepriekšējā gada pirmo pusgadu, vērojams līdz pat 44 % vidējais OCTA cenu samazinājums. Tikmēr Lietuvā un Igaunijā cenu samazinājums pret 2009. gada pirmo pusgadu ir bijis daudz mērenāks, attiecīgi 6,8% un 14,5%, liecina RSA grupas uzņēmumu, tostarp Latvijā *Baltas*, Lietuvā *Lietuvos Draudimas* un Igaunijā *Codan* dati. OCTA bijis nedzīvības apdrošināšanas veids, kas piedzīvojis vienu no visdziļākajiem cenu kritumiem un tam galvenais iemesls bijis izmaksu samazinājums negadījumu apkalpošanai, kā arī ievērojamā Latvijas apdrošināšanas kompāniju konkurence⁸¹.

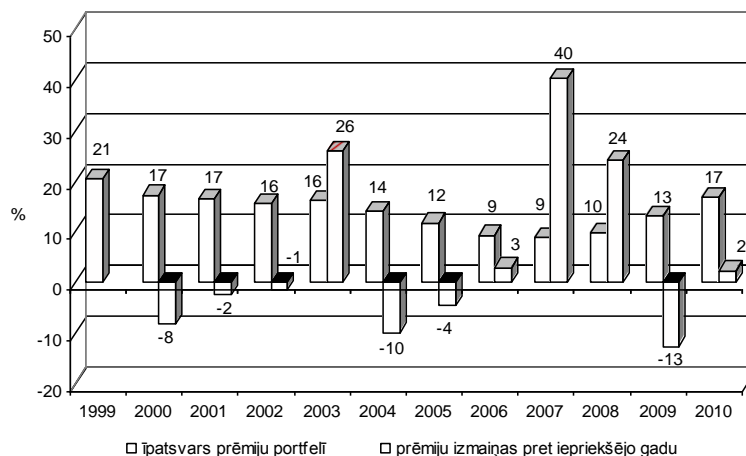
Analizējot pārējo apdrošināšanas veidu (uzskaitījumu skatīt iepriekš tekstā) īpatsvaru portfeli, var secināt, ka no 1999.-2007.gadam ir bijusi neliela tendence ik gadu īpatsvaram samazināties, un no

⁷⁹ Autores veidots, pēc FKTK datiem

⁸⁰ Berķis, U. *Informācijas stratēģiskā loma apdrošināšanā*: promocijas darba kopsavilkums. Rīga, Latvijas Universitāte, 2004. 11.-12. lpp.

⁸¹ Mārtiņa I. *Latvijā straujākais OCTA cenu kritums* [tiešsaiste]. Rīga: Laikraksts Dienas Bizness, 7.10.2010. [atsauce 06.04.2011.]. Pieejams: <http://www.db.lv/finanses/apdrosinasana/latvija-straujaka-octa-cenu-kritums-229794>

2008.gada īpatsvars ik gadu nedaudz palielinās, 2010.gadā sastādot 17%. Analizējot prēmiju apmēra izmaiņas pa gadiem pozitīvs pieaugums pret iepriekšējo gadu ir bijis 2003.gadā palielinoties par 26%, 2007.gadā – 40% un 2008.gadā – 24%. Pārējo gadu griezumā prēmiju izmaiņām ir bijis ikgadēji neliels samazinājums, skatīt 2.23.attēlā.

2.23.att. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību, pārējo apdrošināšanas veidu parakstīto bruto prēmiju izmaiņas pret iepriekšējo gadu un īpatsvars kopējā portfeli 1999-2010.gads (%)⁸²

Izanalizējot nedzīvības AAS darbību pēc apdrošināšanas veidiem var secināt, ka 2008.gada ekonomiskas krīzes ietekme ir jūtama pilnīgi visos apdrošināšanas veidos, kas tieši saistīts ar prēmiju apmēra samazinājumu. Vienīgie apdrošināšanas veidi, kuros 2010.gadā ir bijis prēmiju apmēra pieaugums pret 2009.gadu, ir īpašuma apdrošināšanā un pārējos autores iedalītajos apdrošināšanas veidos kopā. Veicot analīzi pa veidiem, īpaši izcēlās īpašuma apdrošināšanas tirgus nevienmērīgā attīstība, kas kopējā portfeli ieņem salīdzinoši stabili vietu, bet procentuālās prēmiju izmaiņas pa gadiem ir ļoti būtiskas un neiezīmējas konkrēta attīstības tendence. Pieci analizētie apdrošināšanas veidi ir arī vieni no galvenajiem nedzīvības padrošināšanas tirgū un pārējiem ir tikai neliels kopējais piensums, visu apdrošināšanas veidu izmaiņu kopskatu pa gadiem skatīt 1.pielikumā, 2.24.attēls⁸³.

Apdrošinātāji savu produktu izplatīšanu veic vai nu tiešā veidā vai izmantojot dažādus izplatīšanas kanālus, no kuriem visvairāk pazīstami ir brokeri, aģenti un apdrošināšana caur bankām. Apdrošināšanas produktu izplatīšanas veidi ir ievērojami attīstījušies, ko pozitīvi ietekmējusi ir arī tehnoloģiju attīstība. Ar vien populārāka kļūst apdrošināšana izmantojot internetu. Apdrošināšanas sabiedrības ir atvērušas jaunus sadales kanālus un apdrošinātāji arvien vairāk attīsta daudzkanālu apdrošināšanas pakalpojumu pārdošanas stratēģijas, izmantojot gan brokerus, gan aģentus, gan bankas kā apdrošināšanas pakalpojumu izplatītājus. Dzīvības apdrošināšanā, apdrošināšanas veidu pārdošanā izmantojot tieši banku starpniecību pēdējo desmit gadu laikā ir attīstījies vienlaicīgi ar dzīvības apdrošināšanas biznesu

⁸² Autores veidots, pēc FKTK datiem

⁸³ Autores veidots, pēc FKTK datiem

un patlaban ir kā galvenais izplatīšanas kanāls daudzās Eiropas valstīs. Aģenti un brokeri arī ieņem svarīgu loma dzīvības apdrošināšanas veidu izplatīšanā. Dzīvības apdrošināšanā tiešā tirdzniecība, nodarbinot darbiniekus vai tālpārdošana ir mazāk izplatīta, ne kā tas ir nedzīvības apdrošināšanas veidu pārdošanā. Nedzīvības apdrošināšanas polišu izplatīšana Eiropā galvenokārt balstās uz starpniekiem (aģentiem un brokeriem) un uz tiešo pārdošanu caur darbiniekiem un tālpārdošana⁸⁴.

Apdrošināšanas starpnieki iedalās apdrošināšanas brokeros, apdrošināšanas aģentos vai piesaistītajos apdrošināšanas aģentos, kas par atlīdzību nodarbojas ar apdrošināšanas starpniecību. Apdrošināšanas starpnieku darbību regulē un nosaka un Apdrošināšanas un pārpadrošināšanas starpnieku darbības likums⁸⁵

Pēc FKTK un Latvijas Apdrošināšanas brokeru asociācijas pieejamajiem datiem, vecākā pieejamā informācija par apdrošināšanas brokeru sabiedrību skaitu ir no 1999.gada. Apdrošināšanas brokeru sabiedrību skaits un katra gada sabiedrību skaita proporcionālas izmaiņas pret iepriekšējo gadu laika periodam no 1999.gada līdz 2010.gadam attēlotas 1.pielikumā, 2.25.attēls⁸⁶.

Apdrošināšanas brokeru sabiedrībām (turpmāk tekstā sabiedrība) 12.gadu laikā no 1999.gada līdz 2010. gadam ir bijis liels to skaita pieaugums, attiecīgi no 13 līdz 102 sabiedrībām, kas procentuāli 2010.gadā ir par 685% (89.sabiedrībām) vairāk ne kā 1999.gadā. Vislielākais sabiedrību skaita pieaugums ir vērojams tieši 2000.gadā pret iepriekšējo gadu, kad sabiedrību skaits ir gandrīz dubultojies, sasniedzot 24.sabiedrības, kas ir attiecīgi par 85% (11.sabiedrībām) vairāk ne kā gadu iepriekš. 2001.gadā sabiedrību skaita pret iepriekšējo gadu ir pieaudzis par 17% (4.sabiedrībām), 2002.gadā sabiedrību skaits ir pieaudzis tika par vienu, un 2003.gadā ir bijis nemainīgs, attiecīgi sasniedzot 29 sabiedrības. Sabiedrību skaita pieaugumu pēc 2004.gada var arī sasaitīt ar pozitīvo ietekmi, ko uz Latvijas tautsaimniecību attīstību atstāja Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā (turpmāk tekstā ES). Iestāšanās ES atviegloja un veicināja ārvalstu investīciju ieplūšanu apdrošināšanas brokeru sabiedrībās. Strauji pieauga jaundibināto sabiedrību skaits uz ārvalstu kapitāla bāzes. Nākošo piecu gadu laikā sabiedrību skaits ir jau trīskāršojies, pieaudzis līdz 90 sabiedrībām. Ik gadu sabiedrību skaitam ir tendence palielināties, kas ir izskaidrojams ar Latvijas ekonomikas izaugsmes fāzi, kad pakāpeniski samazinās bezdarbs, pieaug atalgojums, attīstās kreditēšana, līzings, attīstās uzņēmējdarbība. Sabiedrību skaita pieaugums ir vērojams līdz 2009.gadam. 2010.gadā ir bijis sabiedrību skaita samazinājums par 6% (6 sabiedrībām), kas lielā mērā varētu tik izskaidrojams ar 2008. gada pēc krīzes sekām, kad dažas no sabiedrībām nav izturējušas valsts ekonomisko lejupslīdi, kuras laikā ļoti strauji ir pieaudzis bezdarbs,

⁸⁴ European insurance and reinsurance federation (CEA), CEA Statistics N° 36, *European Insurance –Key Facts September 2010*, 2010 [tiešsaiste] - [atsauce 07.04.2011]. Pieejams: <http://www.cea.eu/index.php/facts-figures/european-insurance-in-figures>

⁸⁵ Latvijas Republikas Saeima. *Apdrošināšanas un pārpadrošināšanas starpnieku darbības likums*, stājas spēkā 15.04.2005. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2005. [atsauce 16.04.2011]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/>

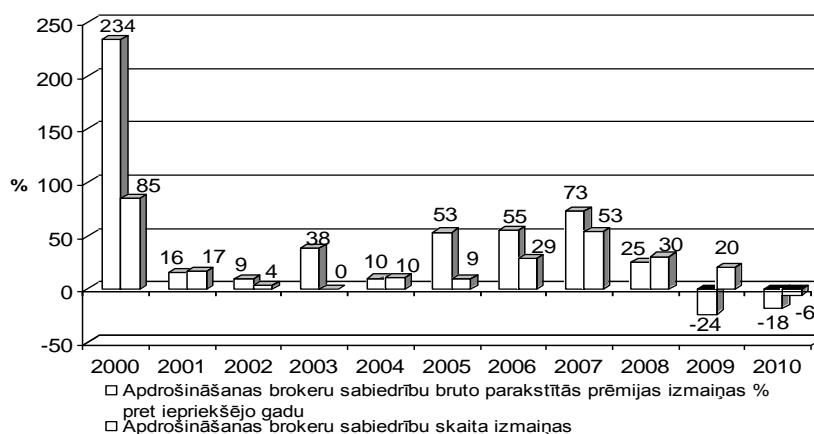
⁸⁶ Autores veidots, pēc FKTK datiem

samazinājušies gan iedzīvotāju, gan uzņēmēju ienākumi un pirktspēja, tātad kopējais pieprasījums. Jāpiemin arī, ka tieši sabiedrības izjūt to, ka pēc krīzes gados samazinājās arī apdrošināšanas pakalpojumu cenas jeb prēmijas. Samazinoties apdrošināšanas pakalpojumu cenām un parakstīto polišu apmēram, tikai likumsakarīgi, ka ne tika kopējie sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmērs samazinās, bet samazinās arī pats sabiedrību skaits. Dažas no sabiedrībām ir izbeigušas savu darbību, bet dažas apvienojušās, tādā veidā optimizējot savus darbības izdevumus.

No brokeru sabiedrību skaita izmaiņām analizētajā periodā vien var secināt, ka apdrošināšanas nozari ir veiksmīgi attīstījusies un apdrošināšanas produkti kļuvuši ar vien populārāki un vieglāk pieejamāki.

Analizējot apdrošināšanas brokeru sabiedrību (turpmāk tekstā brokeri) kopējos darbības rezultātus pēc parakstīta bruto prēmiju apmēra (turpmāk tekstā prēmija), var secināt, ka brokeru prēmijām sākot ar analizēto periodu – 1999.gadu līdz 2008.gadam prēmijām ik gadu ir izteikta pieauguma un palielināšanas tendence, 2008.gadā sastādot 113 897 tūkst. latu, turpretī 2009.gadā un 2010.gadā ir vērojams neliels prēmiju samazinājums, sastādot 71 298 tūkst. latus. Apdrošināšanas brokeru sabiedrību bruto parakstītās prēmijas 1999.-2010.gadsam, skatīt 1.pielīmā, 2.26.attēls⁸⁷.

Analizējot tieši prēmiju apmēra pieauguma tempus pret iepriekšējo gadu, redzams, ka īpaši veiksmīgs ir bijis 2000.gads salīdzinājumā pret iepriekšējo, kad prēmiju apmērs palielinājās par 234%, kad arī bija novērojams vislielākais brokeru skaita pieaugums, pret 1999.gadu par 85%, sasniedzot 24 sabiedrības, skatīt 2.27.attēlā.

2.27.att. Apdrošināšanas brokeru sabiedrību bruto parakstīto prēmiju un apdrošināšanas brokeru sabiedrību skaita izmaiņas % pret iepriekšējo gadu 2000.-2010.gads (%)⁸⁸

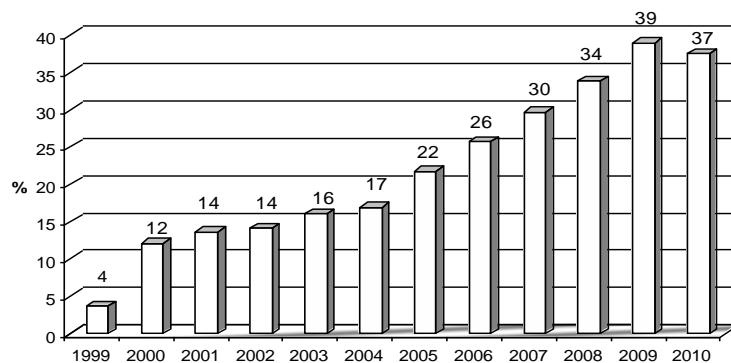
Turpmākajos gados nav vērojams tik liels prēmiju apmēra pieaugums, bet joprojām ik gadu saglabājas nevienmērīga apmēra pieauguma tendence prēmiju apmēram palielināties, kas saistīts arī ar pašu brokeru skaita pieaugumu. Gados kad ir bijis vislielākais brokeru skaita pieaugums arī parakstīto

⁸⁷ Autores veidots, pēc FKTK datiem

⁸⁸ Autores veidots, pēc FKTK un Latvijas Apdrošināšanas Brokeru asociācijas datiem

prēmiju apmēra izmaiņas pret iepriekšējo gadu ir vislielākās. Būtiskas izmaiņās notiek 2009. un 2010.gadā, kad iezīmējas negatīva prēmiju pieauguma tendence, attiecīgi 2009.gadā prēmijas pret iepriekšējo gadu samazinās par 24%, un attiecīgi 2010.gadā vēl par 18%. 2010.gadā samazinās arī kopējais brokeru skaits. Pēc 2008.gada brokeru darbībā, pēc parakstītā prēmiju apmēra, iezīmējas negatīva tendence. Pēc 2008.gada apdrošināšanas pakalpojumu cenu samazinājums īpaši skar brokerus, jo lai sasniegtu iepriekšējo gadu rezultātus pie kopēja apdrošināšanas pakalpojuma cenu samazinājuma, ir jāpalielina noslēgto polišu skaits. Apdrošināšanas pakalpojumu cenu samazinājums tiešā viedā skar arī brokeru ienākumu līmeni, tas nozīmē, ka piemēram apkalpojot to pašu klientu skaitu, jeb noslēdzot vienādu skaitu apdrošināšanas polišu kā tas ir bijis iepriekšējā gadā, piemēram veicot jau esošiem klientiem atjaunošanas līgumus, kopējā parakstīta prēmija ir daudz zemāka un līdz ar to arī brokeru ienākumu līmenis samazinās, kas ir komisiju veidā, ko apdrošināšanas sabiedrības maksā par no brokera puses noslēgto un no klienta puses apmaksāto apdrošināšanas līgumu jeb polisi, un varbūt tieši šī iemesla dēļ, dažas no brokeru sabiedrībām 2010.gadā pamet tirgu vai apvienojas savā starpā.

Lai spētu novērtēt, cik veiksmīgi un cik lielu nesumu brokeri dod apdrošināšanas tirgum, autore apskata tādu rādītāju, kā brokeru parakstītās prēmijas pret kopējām visu apdrošināšanas sabiedrību parakstītajām prēmijām. Brokeru prēmijām no kopējā portfeļa ik gadu ir tendence ieņemt ar vien lielāku īpatsvaru. Kāpums ir būtisks, ņemot vērā ka 1999.gadā īpatsvars ir bijis 4%, un 2010.gadā jau 37% no kopējā portfeļa, skatīt 2.28.attēlā.

2.28.att. Apdrošināšanas brokeru sabiedrību parakstītās bruto prēmijas % no apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju kopsummas 1999.-2010 gads⁸⁹

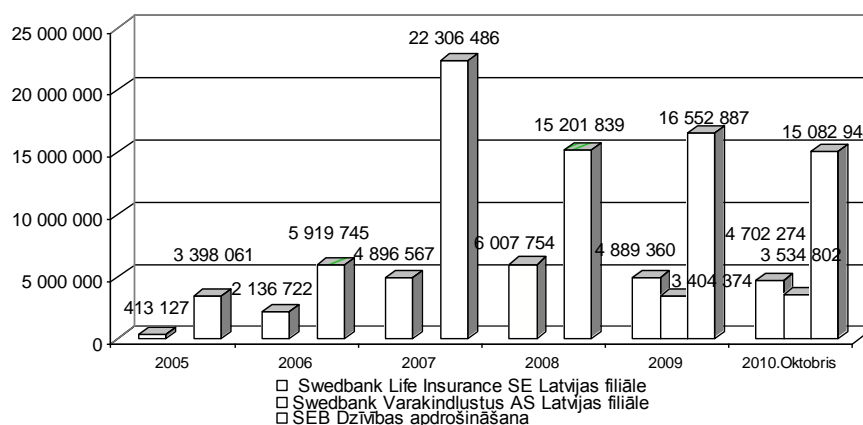
Kopumā var secināt, ka analizētajā laika periodā brokeru darbība ir veiksmīgi attīstījusies, arī 2008.gada krīzes ietekmē brokeru skaita izmaiņas nav būtiskas, ir vērojams parakstīto prēmiju apmēra samazinājums, bet no kopējā portfeļa brokeru prēmijas joprojām sastāda lielu daļu.

Analizējot apdrošināšanas pakalpojumu izplatību saistībā ar bankām, pēc pieejamajiem statistikas datiem, atsevišķi tiek izdalīta AS *Swedbank* dzīvības un nedzīvības sabiedrības un SEB Dzīvības

⁸⁹ Autores veidots, pēc FKTK un Latvijas Apdrošināšanas Brokeru asociācijas datiem

apdrošināšanas sabiedrības, kas izveidotas, lai sniegtu klientiem dzīvības/nedzīvības apdrošināšanas pakalpojumus atbilstoši bankas koncepcijām.

Swedbank nedzīvības apdrošināšanas kompānija Latvijā darbojas kopš 2009.gada marta un šobrīd strādā zem nosaukuma *Swedbank P&C Insurance AS*, patlaban piedāvā KASKO, mājokļa, ceļojuma apdrošināšanu un kopš 2011.gada sākuma arī OCTA⁹⁰. *Swedbank Life Insurance SE Latvijas filiāle* darbojas kopš 2005.gada. *SEB Banka* 2004.gadā pārpirka *AAS Balta Dzīvība*. 2004.gadā banku apdrošināšanas modelis sāk savu attīstību Latvijā. Analizējot darbības rādītājus var secināt, ka SEB Dzīvības apdrošināšana īpaši strauji parakstīto bruto prēmiju apmēru ir palielinājusi 2007.gadā, līdz 22 396 486 latu, pēc 2007.gadā vērojams straujš prēmiju apmēra kritums un līdz 2010.gada oktobrim prēmijas ir bijušas gandrīz 2009 un 2008.gada līmenī. Analizējot *Swedbank Life Insurance* parakstītās prēmijas redzams, ka īpaši straujš prēmiju apmēra pieaugums ir bijis 2006.gadā pret iepriekšējo gadu, kam seko ikgadējs prēmiju apmēra pieaugums līdz 2009.gadam, kad prēmiju apmēri nedaudz samazinājušies un uz 2010.gada oktobri jau bijuši gandrīz 2009.gada līmenī, sastādot 4 702 274 latu. *Swedbank Varakindlustus* parakstītās prēmijas pirmajā darbības gadā - 2009.gada 9.mēnešos sastāda 3 404 374 latu un 2010.gada 10.mēnešos 3 534 802 latus, kas ļauj secināt, ka 2010.gadā ir bijis prēmiju apmēra pieaugums, skatīt 2.29.attēlā.

2.29.att. *Swedbank Life Insurance*, *Swedbank Varakindlustus* un *SEB Dzīvības apdrošināšanas* uzņēmumu parakstītās bruto prēmijas 2005.-2010.gada oktobris⁹¹

Autore secina, ka arī Latvijas apdrošināšanas tirgū iezīmējas banku apdrošināšanas modeļa attīstības iezīmes, kas attīstoties apdrošināšanas sabiedrībām sastādīs nopietnu konkurenci.

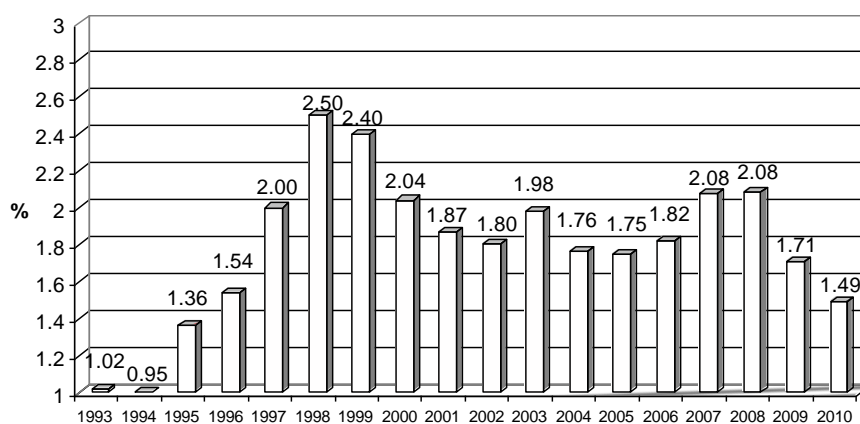
⁹⁰ *Swedbank. Jaunumi* [tiešsaiste] -[atsauce 08.05.2011]. Pieejams: http://www.swedbank.lv/news/010311_1.php

⁹¹ Pēc LAA datiem

2.1.3. Apdrošināšanas piesātinājums

Viens no svarīgākajiem rādītājiem, kas liecina par kāda finanšu pakalpojuma lomu tautsaimniecībā, ir šīs nozares īpatsvars iekšzemes kopproduktā (IKP). Eiropas valstu kopējais vidējais rādītājs 2009.gadā prēmiju attiecībai pret IKP pieauga līdz 8.1%, desmit gadu laikā palielinoties no 7,5%. Šī attiecība protams ievērojami atšķiras pa valstīm, Turcijā piemēram tie ir 1,3% bet Nīderlandē 13,3% pret IKP⁹².

Apskatot Latvijas apdrošināšanas nozares attīstību pārejas posmā no centralizētās uz tirgus ekonomiku, izceļas periods no 1996.-1999.gadam, kur pie strauja iekšzemes kopprodukta pieauguma vērojams straujš apdrošināšanas prēmiju pieaugums, apdrošināšanas prēmiju attiecība pret IKP (turpmāk tekstā piesātinājums) 1998.gadā sasniedz maksimumu 2,5%, skatīt 2.30.attēlā.

2.30.att. Parakstīto bruto prēmiju apmērs pret IKP (faktiskajās cenās) 1996.-2010.gads (%)⁹³

Periodā no 2000-2002.gadam apdrošināšanas piesātinājums samazinājās, kas bija vērojams gan dzīvības, gan nedzīvības apdrošināšanā, kad kopējo bruto parakstīto prēmiju apmērs šajā laika periodā palika praktiski nemainīgā līmenī, kā arī dzīvības un nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju īpatsvars no kopējā parakstīto bruto prēmiju apmēra šajā laika periodā palika praktiski nemainīgs, uz 2002.gadu attiecīgi 6% un 94% no kopējā portfeļa, skatīt 1.pielikumu 2.5.un 2.7.attēls. Piesātinājuma pieaugums vērojams 2003.gadā līdz 1,98% un turpmākajos divos gados tas ir bijis praktiski nemainīgā līme, sastādot 1,75% un sākot no 2005.gada ir bijis neliels kāpums līdz 1,82% no IKP, un 2007. un 2008.gadā piesātinājums ir bijis vienādā līmenī – 2,08% un 2009. un 2010.gadā vērojams neliels piesātinājuma samazinājums, attiecīgi uz 1,71% un 1,49%. 2010.gada beigās, kad arī ir vērojams arī paša IKP un bruto prēmiju samazinājums pret iepriekšējo gadu, blīvuma rādītāja samazinājums ir tika loģisks.

⁹² European insurance and reinsurance federation (CEA), CEA Statistics N° 36, *European Insurance –Key Facts September 2010*, 2010 [tiešsaiste] - [atsauce 07.04.2011]. Pieejams: <http://www.cea.eu/index.php/facts-figures/european-insurance-in-figures>

⁹³ Autores veidots, pēc FKTK un CSP datiem

Blīvuma rādītāju ietekmē divi faktori gan prēmiju apmērs, gan IKP apmērs un šo rādītāju procentuālās izmaiņas pret iepriekšējo gadu. Analizējot parakstīto bruto prēmiju un IKP izmaiņu dinamiku, kopēja tendence no 1995.-1999.gadam iezīmējas, ka prēmiju apmēra izmaiņas pa gadiem apsteidz IKP izmaiņas. Šajā laika periodā IKP izmaiņu ikgadējā pieauguma tendence ik gadu samazinās attiecīgi no 30% - 1995.gadā līdz 8% - 1999.gadā. Prēmiju izmaiņām nav novērojama šāda tendence, pieaugums ik gadu ir svārstīgs, un 1995.gadā tas pat ir bijis 77%, sasniedzot straujāko pieaugumu analizētajā laika periodā. Ja līdz 1999.gadam prēmiju apmēra izmaiņas pārsniedz IKP izmaiņas, tad pēc 2000.gada ir pretēja tendence, IKP pieaugot, prēmiju apmēra pieaugums ir ļoti neliels, īpaši līdz 2002.gadam. Kopējā apdrošināšanas sabiedrību parakstītā bruto prēmiju un IKP faktiskajās cenās apmēra izmaiņas % pret iepriekšējo gadu 1994.-2010.gadam skatīt 1.pielikums, 2.31.attēls⁹⁴.

2003.gadā ir vērojams prēmiju apmēra pieaugums divreiz straujāks ne kā IKP pieaugums, un 2004.gadā prēmiju apmēra pieaugums ir samazinājies, bet IKP pieaugums palielinājies pret iepriekšējo gadu. No 2004.-2007.gadam gan prēmiju apmēra, gan IKP apmēra pieauguma tempam ik gadu ir tendence palielināties, prēmiju apmēram 2006.-2007.gadam pieaugot nedaudz straujāk kā IKP. 2008.gadā gan IKP, gan prēmiju apmēru pieauguma temps ir samazinājies un abiem rādītājiem ir vienādā līmenī – 10% apmērā. Prēmiju apmēra un IKP apmēra samazinājums ir gan 2009.gadā, gan 2010.gadā, prēmiju apmēram samazinoties daudz straujāk ne kā IKP apmēram. Analizētajā laika periodā saglabājas kopēja tendence prēmiju apmēra izmaiņām gan pieaugt straujāk, gan samazināties straujām ne kā IKP apmēra izmaiņām.

Latvijas ekonomiku negatīvu ietekmi atstāja arī 1995.gada banku krīze un atveseļošanās posmā IKP pieauguma tempi pret iepriekšējo gadu ir ar samazinājuma tendenci. Pēc 1998.gada Latvijas ekonomiskās aktivitātes ciklisko atdzīvināšanos piebremzēja Krievijas krīzes negatīvā ietekme uz iekšzemes tautsaimniecību. Bija novērojams ciklisks ekonomiskās aktivitātes samazinājums, kuru ietekmēja arī finanšu krīze Āzijas valstu reģionā. Latvijas ekonomiskajā izaugsmē bija vērojama ekonomiskās aktivitātes atslābšana, kas saistīta ar pēc Krievijas krīzes negatīvo efektu absorbēšanu, kad IKP ikgadējais pieauguma temps bija svārstīgs un neliels. 2001.gada beigās un 2003.gada vidū Latvijas ekonomiskās aktivitātes mazināšanās saistīta ar ekonomiskajām problēmām, kuras šajā laika posmā pārdzīvoja ES dalībvalstis, kas IKP pieaugumu Latvijā šajā laika periodā ik gadu sastādīja vienā līmenī – 10% robežās. 2004. gadā Latvijas iestāšanās ES, Latvijas tautsaimniecības ekonomisko aktivitāti ietekmēja pozitīvi, un IKP palielinājums 2004.gadā un turpmāk izskaidrojams tieši ar pozitīvo efektu, ko Latvijas iestāšanās ES ir atstājusi uz valsts tautsaimniecības attīstību⁹⁵.

⁹⁴ Autores veidots, pēc FKTK un CSP datiem

⁹⁵ Melihovs, A. *Latvijas IKP īstermiņa ekonometriskā prognozēšana*: promocijas darba kopsavilkums. LU Ekonomikas un vadības fakultāte. Rīga: Latvijas Universitāte, 2010. 17.lpp.

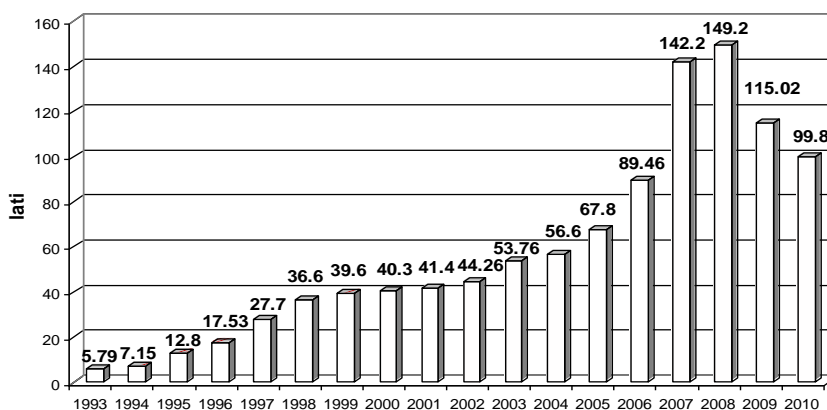
Ekonomiskās aktivitātes pazemināšanas norisinās pēc 2008.gada, kad pasaules ekonomiskās krīzes ietekmē arī Latvijā sākotnēji 2008.gadā pret iepriekšējo gadu IKP pieauguma tempi samazinās, turpretī 2009.gads nes IKP samazinājumu pret iepriekšējo gadu, attiecīgi par 19% un 2010 samazinājuma tendence ir neliela, bet joprojām samazinājums ir vēl par 3%. Pēc 2008.gada valstī notiek ekonomiskā attīstība samazinājums visos Latvijas tautsaimniecības sektoros, kas protams būtiski ietekmē arī apdrošināšanas tirgu.

Analizējot tieši IKP un prēmiju apmēra izmaiņu iemeslus analizētajā laika periodā var minēt, ka galvenais ietekmējošais faktors ir kopējās ekonomiskās aktivitātes izmaiņas valstī. Var minēt arī Latvijas tautsaimniecības attīstības galvenās problēmas, kas saistītas ar to, ka Latvijas tautsaimniecībai piemīt liels attīstības dinamikas svārstīgums, īpaši krīzes laikos un uz svārstīgā attīstības fona joprojām turpinās Latvijas tautsaimniecības pārstrukturizācija.

2.1.4. Apdrošināšanas blīvums

Valsts ekonomikas attīstības pakāpi un stabilitātes līmeni raksturo iedzīvotāju ienākumu līmenis, arī tā ienākumu daļa, kura tiek atlicināta un tērēta apdrošināšanas pakalpojumu iegādei no iedzīvotāju puses. Ienākumu daļu, kuru iedzīvotāji atlicina apdrošināšanai, raksturo apdrošināšanas blīvuma rādītājs, kuru aprēķina kā parakstīto bruto apdrošināšanas prēmiju apjoma attiecību pret kopējo iedzīvotāju skaitu valstī.

Apdrošināšanas blīvums kā makroekonomiskais rādītājs apdrošinātāju vidū tiek uzskatīts par vienu no precīzākajiem makroekonomiskajiem rādītājiem apdrošināšanas tirgus raksturošanai, jo abi rādītāji gan iedzīvotāju skaits konkrētajā valstī, gan gada parakstīto prēmiju apmērs ir identiski salīdzināmi, apdrošināšanas blīvumu Latvija skatīt 2.32.attēlā.

2.32.att. Apdrošināšanas blīvums latos, 1993.-2010.gads⁹⁶

Apdrošināšanas blīvumam ik gaidu ir tendence pieaugt, kas ir pozitīvs rādītājs. Visaugstākais apdrošināšanas blīvums ir sasniegts tieši 2008.- pirms krīzes gadā, sasniedzot 149,2 LVL vidēji uz vienu

⁹⁶ Autores veidots, pēc FKTK un CSP datiem

iedzīvotāju. Un attiecīgi krīzes ietekmē, kad būtiski samazinājās iedzīvotāju ienākumi un pieauga bezdarba līmenis, apdrošināšanas blīvums krītas un 2010.gadā ir tikai 99,8 LVL vidēji uz vienu iedzīvotāju,

Apskatot iedzīvotāja skaita izmaiņas, var secināt, ka ar katru gadu iedzīvotāju skaits samazinās, laika periodā no 1994.-2010.gadam iedzīvotāju skaits pēc CSP datiem ir samazinājies par 337.30 tūkst, attiecīgi par 13%. Iedzīvotāju skaita izmaiņās laika periodā no 1994.-2010.gadam skatīt 1.pielikumā, 2.33.attēls⁹⁷.

Apskatot apdrošināšanas blīvuma rādītāja izmaiņas pret iepriekšējo gadu var secināt, ka straujš šī rādītāja pieaugums ir bijis tieši 1994.-1998.gadam. Vislielākais apdrošināšanas blīvuma rādītāja pieaugums pret iepriekšējo gadu ir bijis tieši 1995.gadā, pieaugot par 79,02%, Laika periodā no 1999.-2001.gadam ikgadējais apdrošināšanas blīvuma rādītājs nav pieaudzis būtiski. Laika periodā no 2002.-2004.gadam rādītāja pieaugums ir bijis svārstīgs, un no 2005-2007.gadam ik gadu ir bijuši strauji pieauguma tempi, ar tendenci ik gadu palielināties salīdzinājumā pret iepriekšējo gadu. Turpretī straujš samazinājums sācies 2008.gadā pret iepriekšējo gadu, kad pieaugums vairs sasniedzis 4,92% un laika periodā no 2009.-2010.gadam apdrošināšanas blīvuma rādītāja ikgadējais pieaugums nav novērojams, attiecīgi 2009.gadā samazinājies par 22,91% un 2010.gadā par 13,23%.

Apskatot apdrošināšanas blīvuma rādītāja izmaiņas pret iepriekšējo gadu kopā ar iedzīvotāju skaita izmaiņām, var arī secināt, ka apdrošināšanas blīvuma rādītājs varētu būt nedaudz palielinājies uz iedzīvotāju skaita samazinājuma rēķina, bet ne galvenokārt. Iedzīvotāju skaitam samazinoties, apdrošināšanas blīvuma rādītāja palielinājums ir daudz būtiskāks un laika periods no 2009.-2010.gadam, kad abu rādītāju – gan apdrošināšanas blīvuma, gan iedzīvotāju skaita palielinājums attiecīgi pret iepriekšējiem gadiem ir bijuši ar mīnus zīmi. Iedzīvotāju skaita samazinājumam ir ikgadēja tendence, turpretī apdrošināšanas blīvumam rādītāja samazinājums ir novērojams tieši laika periodā no 2009.-2010.gadam, kas galvenokārt ir saistīts ar ekonomisko situācijas pasliktināšanos valstī, kad ir samazinājusies iedzīvotāju kopējā maksātspēja, līdz ar to arī pieprasījums pēc apdrošināšanas pakalpojumiem. Apdrošināšanas blīvuma samazinājums pēc 2008.gada izskaidrojams arī ar paraksfīto bruto prēmiju apmēra samazinājumu, kas 2009.gadā pret iepriekšējo gadu ir bijis par 34% un attiecīgi 2010.gadā samazinājies par 15% (analizēts iepriekš darbā 2.6.attēlā). Jāpiemin arī, ka pēc 2008.gada krīzes arī apdrošināšanas tirgū ir vērojams apdrošināšanas pakalpojumu cenu samazinājums, respektīvi apdrošināšanas produkti pēdējos gados ir kļuvuši lētāki. Iedzīvotāju skaita izmaiņas un apdrošināšanas blīvuma izmaiņas pret iepriekšējo gadu 1994.-2010.gadam skatīt 1.pielikumā, 2.34.attēls⁹⁸.

⁹⁷ Autores veidots, pēc FKTK un CSP datiem

⁹⁸ Autores veidots, pēc FKTK un CSP datiem

Pēc Eiropas apdrošināšanas un pārapdrošināšanas federācijas (European insurance and reinsurance federation - CEA) pēdējiem apkopotajiem statistikas datiem par apdrošināšanas blīvumu, vidējais apdrošināšanas blīvums 2006.gadā Eiropas Savienībā (25) bija 2 222 EUR, atsevišķi izdalot dzīvības padrošināšanā – 1 387 EUR, bet nedzīvības apdrošināšanā 834 EUR vidēji uz vienu iedzīvotāju. Visaugstākais rādītājs no ES dalībvalstīm uz 2006.gadu ir Lihtenšteinā ar 123 510 EUR vidēji uz vienu iedzīvotāju, attiecīgi Luksemburgā - 27 985 EUR, Nīderlandē- 4 466 EUR, Apvienotā karalistē - 4 433 EUR, Šveicē - 4 203 EUR. Latvijas rādītājs pēc federācijas datiem uz 2006.gadu ir 128 EUR vidēji uz vienu iedzīvotāju. Dalījumā pa dzīvības un nedzīvības apdrošināšanas jomām, dzīvības padrošināšanā līderes ir tās pašas valstis, kas pēc kopējā prēmijas apjoma – Lihtenšteina - 119 503 EUR, Luksemburga - 25 188 EUR, Apvienotā karaliste - 3 251 EUR, Īrija - 2 929 EUR, Šveice - 2 393 EUR vidēji uz vienu iedzīvotāju. Attiecīgi Latvijas rādītājs ir 10 EUR vidēji uz vienu iedzīvotāju. Pēc šī rādītāja atliek tikai secināt, cik mazattīstīties valstī ir tieši dzīvības apdrošināšanas tirgus.

Analizējot nedzīvības apdrošināšanu 2006.gadā, secinām, ka apdrošināšanas blīvums Latvijā ir 118 EUR vidēji uz vienu iedzīvotāju. Eiropas līderes šī rādītāja ziņā arī ir tās pašas valstis, tikai nedaudz mainoties vietām– Lihtenšteina ar 4 008 EUR, Nīderlande - 2 891 EUR, Luksemburga - 2 797 EUR, Šveice - 1 810 EUR un Apvienotā Karaliste - 1 181 EUR vidēji uz vienu iedzīvotāju⁹⁹. Parakstīto bruto prēmiju apmērs uz vienu iedzīvotāju latos izdalot dzīvības un nedzīvības apdrošināšanu 1994.-2006.gadam skatīt 1.pielikumā, 2.35.attēls.

Jaunākie FKTK rēķinātie dati par parakstīto bruto prēmiju apmēru uz vienu iedzīvotāju sadalījumā par apdrošināšanas darbības viediem ir par 2006.gadu, jo saistībā ar pieņemtajām izmaiņām apdrošināšanas publisko ceturkšņu pārskatu sagatavošanas noteikumos, šāda pozīcijas vairs netiek rēķināta¹⁰⁰.

Paradokss salīdzinājumā ar Latviju un citām Eiropas un Eiropas Savienības valstīm pēc parakstīto bruto prēmiju apmēra vidēji uz vienu iedzīvotāju sadalījumā pa apdrošināšanas veidiem, ir ka Latvijā vidēji viens iedzīvotājs tērē lielāku daļu tieši uz nedzīvības apdrošināšanas produktiem, nevis dzīvības, kas daļā no Eiropas valstīm un apskatot vidējos Eiropas Savienības (25 valstu) rādītājus ir tieši pretēji, viens iedzīvotājs lielāku summu tieši tērē dzīvības apdrošināšanai.

Salīdzinot Latvijas apdrošināšanas blīvuma rādītāju ar Eiropas attīstītajām valstīm, pat ES (25 valstu) vidējiem rādītājiem, šis rādītājs Latvijai šķiet nerasniedzams, bet apskatot apdrošināšanas

⁹⁹ European insurance and reinsurance federation (CEA), CEA Statistics N° 36, *European Insurance in Figures*, October 2008 [tiešsaiste] - [atsauce 07.04.2011]. Pieejams:

http://www.cea.eu/index.php?mact=Publications,cntnt01,default,0&cntnt01statistical_category=1&cntnt01orderby=published_on%20DESC&cntnt01limit=15&cntnt01page=1&cntnt01returnid=117&cntnt01returnid=117

¹⁰⁰ FKTK noteikumi nr. 61. *Apdrošinātāju publisko ceturkšņa pārskatu sagatavošanas noteikumi*. [tiešsaiste] stājas spēkā 30.03.2006. Rīga: Latvijas Vēstnesis [atsauce 20.04.2011] Pieejams: <http://www.likumi.lv/>

blīvuma dinamikas attīstību gan kopējo, gan pa dzīvības un nedzīvības pakalpojumu jomām, Latvijas apdrošināšanas tirgū ik gadu ir vērojamas pozitīvas tendences.

2.2. Latvijas banku nozares raksturojums

2.2.1. Latvijas banku nozares attīstības vēsture un loma finanšu tirgū

Latvijā uz 2010. gada 31. decembri darbojās 21 banka, un to kopējais aktīvu apjoms uz gada beigām sasniedza 21 967 183 tūkst. latu. Banku sektora attīstība Latvijā sākās no 1988. gada, kad tika izsniegtas pirmās divas licences – Rīgas starpreģionālajai bankai *Baltija (Banka Baltija)* un *Inovācijas bankai (Latvijas rekonstrukcijas un attīstības bankai)*. Pirmajos Latvijas banku sektora attīstības gados, komercbanku skaits ir bijis neliels, 1989. un 1990. gadā tikai 6, 1991. gadā jau 16, bet 1992. gada laikā komercbanku skaits Latvijā bija sasniedzis jau 50, bet 1993. gadā jau 61, kas ir Latvijas vēsturē lielākais darbojošos banku skaits gada ietvaros. Lielais banku skaits lielā mērā bija saistīts ar to, ka valstī nebija izveidotas banku uzraudzības institūcijas.

1992. gadā banku sektora uzraudzības funkcijas sāka veikt *Latvijas Banka*, kas 1992. gada novembrī izstrādāja un apstiprināja pirmos banku darbību regulējošus normatīvus, kas reglamentēja kapitāla pietiekamības prasības, kredītriska un likviditātes riska ierobežojumus. Sākot ar 1993. gadu, bankām bija jāsaņem speciālie uzkrājumi nedrošiem parādiem. Bankas reizi ceturksnī sāka pārvērtēt kredītportfeli un sūtīt ziņojumus *Latvijas Bankai*. Sākot ar 1994. gadu *Latvijas Banka* noteica, ka bankām ir jāievēro Starptautiskie grāmatvedības standarti un ik gadu jāiesniedz auditēts gada pārskats.

1994.gadā, Latvijas finanšu sistēmā sākās banku krīze, šajā gadā *Latvijas Banka* anulēja septiņas komercbankām izsniegtās licences. Krīzi pastiprināja tolaik lielākās komercbankas- *Banka Baltija*-1995. gadā pasludinātā maksātnespēja un tā paša gada decembrī šīs bankas bankrots un vēl 14 Latvijas komercbanku bankroti. *Bankas Baltija* aktīvu apjoms no visu Latvijas banku aktīviem sastādīja vairāk kā 25% un aptuveni 30% no visiem Latvijā piesaistītajiem noguldījumiem. Ar *Banku Baltija* ļoti cieši bija saistītas arī citas komercbankas (*Centra Banka un Depozītu banka*), kuru bankrots tika pasludināts divus mēnešus vēlāk. Līdz ar to valsts banku sistēmā izveidojās nopietnas likviditātes problēmas.

90. gados banku krīze skāra visas Baltijas valstīs, kur situācija bija līdzīga. Banku bankrots galvenokārt bija saistīts ar banku darbinieku nespēju vadīt banku risku. Kredīti tika izsniegti nepārbaudot klientu spēju kredītus atmaksāt un tie netika nodrošināti ar ķīlu, kā arī komercbankas izsniedza lielos aizdevumus ar atvieglotiem noteikumiem. Netika arī kontrolēts valūtu risks, netika ievēroti kredītriska koncentrācijas normatīvi, kā arī bankām bija būtiskas nepilnības visu operāciju veikšanā, jo nebija izstrādātas darba procedūras un banku darbiniekiem trūka riska vadīšanas pieredzes.

Ar mērķi nostiprināt banku sistēmu valstī, 1995. gadā pieņēma Kredītiestāžu likumu (iepriekš bija likums Par bankām). Likumā tika precīzi noteiktas *Latvijas Bankas* tiesības un pienākumi banku

sektora uzraudzībai. Turpmākajos gados Kredītiestāžu likumam tika veikti grozījumi, lai pilnveidotu banku sistēmas uzraudzības politiku, tika mainīti pašu kapitāla pietiekamības noteikumi, noteikti kredītriska koncentrācijas limiti, un tika apstiprinātas normatīvās prasības valūtas riska kontrolei. Vairākas reizes gadā, katrā komercbankā tika veiktas *Latvijas Bankas* pārbaudes.

Otrā banku krīze valstī bija saistīta ar 1998. gada augustā notiekošo Krievijas krīzi, kas būtiski ietekmēja to komercbanku finanšu stāvokli, kuras bija saistītas ar NVS valstīm. Krievijas krīzes laikā, banku kapitāla nepietiekamības dēļ, *Latvijas Banka* anulēja divām bankām licenci – *Zemes bankai* un *Domas bankai*. Kā arī sekoja vēl divu nelielu banku bankroti, un ceturtnā tolaik lielākā komercbanka (*Rīgas komercbanka*) tika pasludināta par maksātnespējīgu. Krievijas krīzes laikā, kopējie Latvijas banku sistēmas zaudējumi sasniedz 98 miljonus latu un Latvijas banku sistēma, pirmo reizi pēc 1995. gada krīzes, gadu nobeidza ar zaudējumiem 28,4 miljoni latu. Lai uzlabotu banku sistēmas stabilitāti valstī, tika stimulēta Latvijas banku uzraudzības sistēmas pilnveidošana, tika paaugstināti kapitāla pietiekamības rādītāji, kā arī *Latvijas Banka* noteica riska darījumu ierobežojumus ar B zonas valstu rezidentiem. *Latvijas Banka* noteica prasību, kas līdz 1999. gada beigām komercbankām pamatkapitāla apjomam ir jāsasniedz 5milj. eiro, vai šīs summas ekvivalents citā valūtā. Komercbanku pārbaudēs, lielu uzmanība tika pievērsta riskantu darījumu novērtēšanai, kā arī iekšējās kontroles sistēmas analīzei. Ļoti uzmanīgi tika kontrolēti tieši banku kredītportfelis un kredītrisks. Tika noteikti vispārējo un speciālo uzkrājumu veidošanas principi, un vadlīnijas aktīvu, kā arī ārpusbilances saistību klasificēšanai. Tika pieņemti daudz un dažādu būtiski noteikumi, kas ietvēra banku darbību regulējošas prasības un uzraudzības metodes. Tādā veidā, īstenojot stingru uzraudzību pār kredītiestādēm, turpmākajos gados banku saistāmā iezīmējās pozitīvas attīstības tendences. *Latvijas Banka* nepilnu 10 gadu laikā bijā izveidojusi starptautiskajiem standartiem atbilstošu banku uzraudzības sistēmu, kas gandrīz pilnībā atbilda Bāzeles noteiktajām vadlīnijām¹⁰¹. Pašlaik Latvijas komercbanku darbības uzraudzību veic Finanšu un kapitāla tirgus komisija (FKTK) Komercbanku skaitu Latvijā 1998.-2010.gadam skatīt 2.pielikumā, 2.36.attēlā¹⁰².

Pamatojoties uz iepriekšminēto, kredītēšanas nosacījumi un uzraudzība, salīdzinājumā ar banku sektora veidošanās pirmsākumiem, ir strauji mainījušies. Tieši nekvalitatīvā kredītportfeļa un uzraudzības institūcijas vājās darbības dēļ, Latvijas ekonomiku deviņdesmitajos gados satricināja divas lielas banku krīzes, kas veicināja stingrākas kredītpolitikas, kredītēšanas procesu un uzraudzības ieviešanu.

Lai otrajai, pēc aktīviem lielākajai bankai Latvijā, palīdzētu izvairīties no pasaules finanšu krīzes radītajām finanšu problēmām, Latvijas valsts 2008. gada novembrī pieņēma lēmumu ar VAS *Latvijas*

¹⁰¹ Kudinska Marina. *Komercbanku riski un to atbilstība pašu kapitālam*. Rīga: Datorzinību centrs, 2005. 62.lpp.

¹⁰² Autoreis veidots, pēc FKTK datiem

Hipotēkas un zemes bankas starpniecību pārņemt AS *Parex banka* kontrolpaketi, noslēdzot ieguldījuma līgumu, un gada nogalē VAS *Latvijas Hipotēku un zemes bankas* īpašumā bija 85% AS *Parex banka* akcijām¹⁰³. AS *Parex banka* kļuva par AS *Latvijas Hipotēku un zemes bankas* meitas sabiedrību. Vienas akcijas cena, par kuru Latvijas valsts iegādājās bankas kontrolpaketi bija divi lati. Valdība pieņēma šādu lēmumu, lai nodrošinātu finanšu sistēmas stabilitāti valstī, jo banka bija bankrota priekšā un atbalstu šim darījumam sniedzis gan *Latvijas Bankas* prezidents Ilmārs Rimševičs, gan FKTK. Šādā veidā valsts iejaukšanās veicināja tirgus dalībnieku uzticību banku sektoram kopumā un sniedza bankas klientiem drošības garantijas. Šis darījums ir Eiropas līmenī pieņemts mehānisms, kas nosaka, ka valstij jāiejaucas un, atbalstot savas nacionālās bankas, ir jāmēģina stabilizēt finanšu situācija valstī¹⁰⁴.

Bankas finanšu problēmu cēloņi meklējami zema naudas līdzekļu pieejamībai pasaules tirgū, kā arī ārzemju sadarbības partneru finansiālās problēmas, kas saasinājušās finanšu krīzes laikā, kā arī zema, tuvu kritiskajai robežai, esoša likviditāte. AS *Parex banka* bija integrējusies pasaules finanšu sistēmā vairāk nekā jebkurš cits uzņēmums Latvijā un bankas krīze ir rezultāts pasaules finanšu krīzes ietekmei.

2010.gada martā Ministru kabinets pieņēma lēmumu no *Parex bankas* izdalīt daļu aktīvu un veidot jaunu banku. Ministru kabinets uzdeva Privatizācijas aģentūrai nodibināt jaunu kredītiestādi, kurā 100% kapitāla piederētu valstij un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas padome pieņem lēmumu izsniegt licenci bankas *Citadele* darbībai un 30. jūnijā Komercreģistrā reģistrē banku *Citadele*. Pēc *Parex bankas* restrukturizācijas tās klientus, noguldījumus, perspektīvos aktīvus un citas saistības pārņēma banka *Citadele*, 2010.gada augustā tika uzsākta uzņēmuma pāreja un jaunā zīmola ieviešana. Banka *Citadele* uzsāka savu darbību¹⁰⁵.

Daudzas bankas pēdējos pēc krīzes gadus savu darbību ir beigušas ar zaudējumiem galvenokārt uz kredītportfeļa kvalitātes un kredīšanas apmēru pasliktināšanas rēķina un šobrīd vēl notiek banku sektora atveseļošanas process. Vēl joprojām bankas ir piesardzīgas jaunu kredītu izsniegšanā.

Kredītu kvalitātes novērtēšanu un uzkrājumu veidošanu, kredītu klasifikāciju atbilstoši noteiktai kredītriska pakāpei, kā arī to kvalitātes izmaiņu atspoguļošanu finanšu pārskatos šobrīd regulē daudz stingrāk ieviestie Aktīvu kvalitātes novērtēšanas un uzkrājumu veidošanas normatīvie noteikumi, kas stājušies spēkā ar 28.03.2009. Salīdzinājumā ar iepriekš spēkā esošajiem noteikumiem, jaunie noteikumi ietver daudz stingrākus kredītu kvalitātes izvērtēšanas noteikumus, kredītu klasifikāciju, uzkrājumu veidošanu, un uzraudzību, kas ir vairāk atbilstoša pašreizējai ekonomiskajai situācijai valstī¹⁰⁶.

¹⁰³ FKTK, *Banku darbība Latvijā 2008.gada 4. ceturksnī. Vispārīgā informācija* [tiešsaiste] – [atsauce 17.04.2011], Pieejams: http://www.fktk.lv/lv/statistika/kreditiestades/ceturksna_parskati/20081230_banku_darbiba_latvija/

¹⁰⁴ Valsts iejaukšanās Parex bankas problēmu risināšanā [tiešsaiste]. Rīga: Tautas parlaments, 2008 [atsauce 10.04.2009]. Pieejams: <http://tauta.vissnotiek.lv/valsts-iejauksanas-parex-bankas-problemu-risinasana/>

¹⁰⁵ Citadele. *Vēsture* [tiešsaiste] – [atsauce 03.04.2011]. Pieejams: <http://www.citadele.lv/lv/about/history/>

¹⁰⁶ FKTK. *Aktīvu kvalitātes novērtēšanas un uzkrājumu veidošanas normatīvie noteikumi* [tiešsaiste] – [atsauce 03.04.2011]. Pieejams:

http://www.fktk.lv/lv/tiesibu_akti/kreditiestades/fktk_izdotie_noteikumi/regulejosas_prasibas/20090325_aktivu_kvalitates_nov/

Galvenais kredītu izsniedzējs mūsdienās ir tieši kredītiestādes, kurām kreditēšana ir viens no galvenajiem pakalpojuma veidiem. Tieši tādēļ, kā viens no galvenajiem finanšu tirgus dalībniekiem ir tieši kredītiestādes, kā arī citas finanšu institūcijas, pie kurām pieder apdrošināšanas un brokeru sabiedrības, pensiju un ieguldījumu fondi, biržas, lombardi un sabiedrības, kas nodarbojas ar finanšu līzingu un kreditēšanu pret klienta prasījuma tiesībām – faktūrkreditēšanu jeb faktoringu, kā arī sabiedrības, kas nodarbojas ar valūtu pārdošanu, pirkšanu. Turpretī, pie kredītiestādēm pieder bankas un elektroniskās naudas institūcijas.

Komercbankas galvenokārt darbojas plašā teritorijā – ne tikai valsts robežās, bet arī ārpus tām. Piedāvāto pakalpojumu apmērs ir ļoti plašs, līdz ar to, ir liels darbinieku skaits, kas ir specializējušies dažādās banku darbības nozarēs, kā arī liels skaits dažādu kategoriju klientu.

Komercbankas pilda šādas funkcijas:

- starpnieka funkcijas;
- maksājumu veikšanas funkcijas;
- aģentu funkcijas;
- garantija funkcijas, kā arī;
- konsultatīvās funkcijas¹⁰⁷.

Komercbankas ir patstāvīgi ekonomiskie subjekti, kas, vadoties no izvirzītajiem mērķiem (peļņas iegūšanas u.c.), pērk (aizņemas) finanšu resursus (noguldījumus, starpbanku kredītus u.tml.) un pārdod (aizdod) aktīvus (kredītus, starpbanku kredītus, investīcijas u.tml.), caur to ietekmējot ekonomisko vidi.

Komercbankas piedalās naudas kapitāla plūsmas regulēšanas procesā kā starpnieki, apkalpojot sektorus gan ar naudas resursu pārpalikumu, gan ar naudas resursu trūkumu. Piesaistot naudas līdzekļus no dažādiem avotiem (noguldījumiem), komercbankas rada kapitāla piedāvājumu (kredīti), ko pieprasa sektori (fiziskās un juridiskās personas), kuri jūt naudas resursu trūkumu, un tādējādi regulē naudas kapitāla plūsmu. Fiziskās un juridiskās personas (uzņēmumi, finanšu institūcijas, tai skaitā arī komercbankas, valsts iestādes) ir komercbanku klienti, kuri var gan piedāvāt (sektori ar naudas resursu pārpalikumu), gan pieprasīt (sektori ar naudas resursu trūkumu) naudas kapitālu. Tātad, komercbanka, kā finanšu starpnieki, veicot aktīvās operācijas un izveidojot aktīvus, faktiski rada naudas resursu piedāvājumu un regulē to pārdali, starp nozarēm un reģioniem ne tikai nacionālā, bet arī starptautiskā līmenī. Šo funkciju sekmīgi var pildīt tikai attīstīta banku sistēma ar pietiekošu aktīvu potenciālu.

Veicot tādas operācijas kā kreditēšanu, komercbankas faktiski rada jaunu naudu, t.i., palielina naudas piedāvājumu. Tieši ar komercbanku kreditēšanas operāciju paplašināšanu rodas lielākā daļa ekonomikā izmantojamās naudas. Tieši šī ir svarīga banku misija.

¹⁰⁷ Latvijas Republikas Saeima. *Kredītiestāžu likums*, stājas spēkā 24.10.1995. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011. [atsauce 17.04.2011]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/>

2.2.2. Latvijas banku aktīvu un kredītportfeļa raksturojošie lielumi

Lai izanalizētu Latvijas banku sektora kredītportfeļa risku, var izdalīt vairākus portfeļa raksturojošos lielumus:

- pēc kredītriska koncentrācijas banku aktīvos;
- pēc kredītportfeļa struktūras;
- pēc kredītportfeļa ienesīguma un kredītportfeļa kvalitātes¹⁰⁸.

Analizējot Latvijas komercbanku (turpmāk tekstā banka) darbības rādītājus analizētajā laika posmā var secināt, ka pirmais kopējo aktīvu apjomam samazinājums 1995.gadā saistīts ar notiekošo banku krīzi valstī un analizētajā laika periodā no 1994.-2008.gadam aktīvu apmēram ik gadu ir tendence pieaugt. Neliels samazinājums ir bijis 2009.gadā un 2010.gadā aktīvu apmērs sastāda 21 967 183 tūkst. latu., kas salīdzinājumā ar 2009. gada ir pieaudzis ļoti nebūtiski. Latvijas komercbanku aktīvu apmērs 1994.-2010.gadam skatīt 2.pielikumā, 2.37. attēls¹⁰⁹.

Kā viens no galvenajiem autores interesējošiem un analizētajiem rādītājiem saistībā ar banku nozari ir izsniegto kredītu apmērs. Izsniegto kredītu apmēram ik gadu ir tendence palielināties. Neliels apmēra samazinājums bijis 1995.gadā un no 2009.- 2010.gadam, kas saistīts ar ekonomiskiem procesiem valstī, kas norisinās šajos laika posmos un kā redzams ietekme nav bijusi labvēlīga. Latvijas banku izsniegto kredītu apmērs 2010.gadā sastāda 14 334 188 tūkst. latu. Latvijas banku izsniegto kredītu apmērs 1994.-2010.gadam skatīt 2.pielikumā, 2.38.attēls.

Banku aktīvu un izsniegto kredītu kopsummai ik gadu ir tendence palielināties un analizējot tieši aktīvu posteņu struktūru, var secināt, ka tieši kredīti sastāda lielāko daļu no aktīvu kopsummas. Kredītu īpatsvaram no visiem aktīviem no 1995.- 1996.gadam ir bijis neliels samazinājums, bet no 1997-1999.gadam kredītu apmērs no kopējiem aktīviem ik gadu ieņem ar vien lielāku īpatsvaru. 2000.gadā ir bijis neliels īpatsvara samazinājums par 3% no kopējiem aktīviem sastādot 40%. Turpmākajos gados kredītu īpatsvaram ir tendence palielināties. Var izdalīt divus laika posmus, 2006.-2007 un 2008.-2009.gadam, kad kredītu īpatsvars kopējā portfeli divus gadus ir nemainīgā līmenī, attiecīgi 68% un 71%. 2010.gadā iezīmējas kredītu īpatsvara samazinājums kopējā portfelī līdz 65%. Kredītu īpatsvarus kopējos banku aktīvos 1994.-2010.gadam skatīt 2.pielikumā, 2.39.attēls.

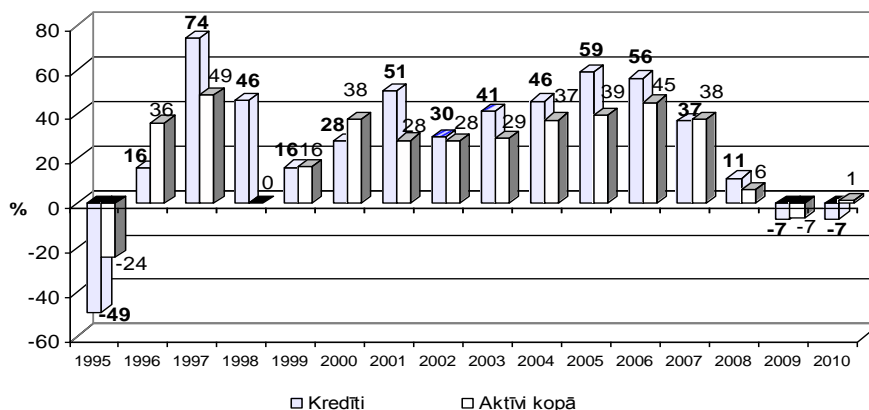
Analizējot kopējo lielo tendenci kredītu īpatsvaram kopējā kredītportfelī (turpmāk tekstā portfelis) ik gadu pieaugt, pirmais neliels samazinājums bijis no 1995-1996.gadam, kas saistīts ar banku krīzi valstī, kas norisinās šajā laika posmā. Pēc banku krīzes norisinājās arī būtiskas Latvijas banku uzraudzības sistēmas pilnveidošana. Nākošo kredītu īpatsvara samazinājumu 2000.gadā autore saista ar Krievijas krīzi, kad pēc tās atvēršanas periodā Latvijas ekonomiskajā izaugsmē bija vērojama

¹⁰⁸ Kudinska Marina. *Komercbanku riski un to atbilstība pašu kapitālam*. Rīga: Datorzinību centrs, 2005. 146.lpp.

¹⁰⁹ Autore veidots, pēc FKTK datiem

ekonomiskās aktivitātes atslābšana, kas saistīta tieši ar Krievijas krīzes negatīvo efektu absorbēšanu, kas protams ietekmē arī banku nozari un kredītēšanas apjomus. 2010.gada samazinājums saistīts ar 2008.gada pasaules ekonomiskās krīzes sekām.

Analizējot kopējo banku izsniegto kredītu apmēra un aktīvu apmēra izmaiņas pret iepriekšējo gadu autore secina, ka izsniegto kredītu apmēra izmaiņas ir būtiskākais banku aktīvu apmēra izmaiņu avots. Kredītu apmēram pieaugot/samazinoties pieaug/samazinās arī aktīvu apmērs. Kredītu apmēra pieaugums arī lielākoties ir arī lielāks ne kā aktīvu pieaugums. Kredītu un aktīvu apmērs samazinājies 1995.gadā ir attiecīgi par 49% un 24%, kredītu samazinājums ir bijis būtiskāks ne kā aktīvu, samazinājums saistīts tieši ar šī gada banku krīzi valstī, kas arī izraisīja banku skaita būtisku samazinājumu, par 15 bankām. Pakāpeniski no 1996.gada notiek gan kredītu, gan kopējo aktīvu apmēra pieaugums ik gadu, un 1996.gadā aktīvu apmērs ir pieaudzis straujāk par kredītu pieaugumu, kam pamatā ir arī pēc banku krīzes ieviestie stingrāki banku uzraudzības noteikumi un prasība palielināt pamatkapitāla apmēru, skatīt 2.40.attēlā.

2.40.att. Latvijas banku aktīvu un kredītu apmēra pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu 1995.-2010.gads (%)¹¹⁰

Otrā banku krīze valstī bija saistīta ar 1998. gada augustā notiekošo Krievijas krīzi, kas būtiski ietekmēja to komercbanku finanšu stāvokli, kuras bija saistītas tieši ar NVS valstīm. Kredītu apmērs 1998.gadā nesamazinājās, joprojām bija vērojams augsts izsniegto kredītu apmēra palielinājums pret iepriekšējo gadu, toties aktīvu apmērs palika nemainīgā līmenī, neskatoties uz to, ka samazinājās kopējais banku skaits.

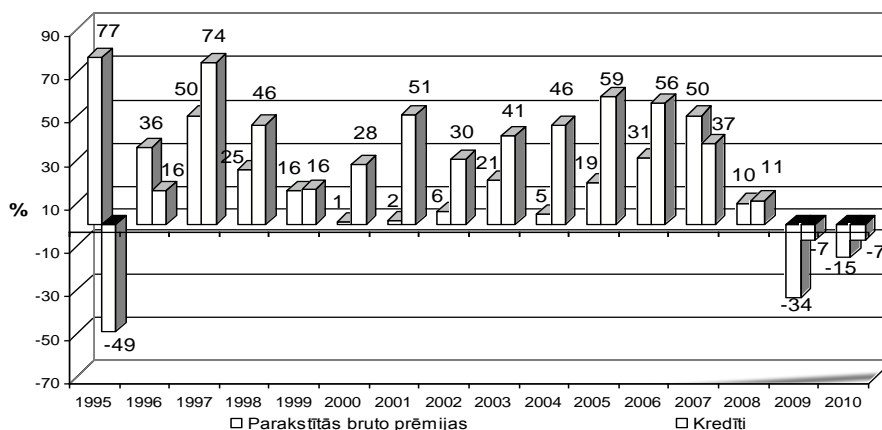
Turpmākajos gados vērojama gan banku aktīvu gan izsniegto kredītu ikgadēja pieauguma tendence. Kredītu un aktīvu pieauguma temps visstraujāk ir krities 2008. gadā, kas lielā mērā ir saistīta ar valsts ekonomiskās attīstības tempa samazinājumu un bankām ievēroto daudz piesardzīgāku kredītpolitiku. Ikgadējā pieauguma tendence pret iepriekšējo gadu sāka manāmi samazināties tieši ar

¹¹⁰ Autore veidots, pēc FKTK datiem

2008.gadu, kad pieauguma tempi gan aktīvu, gan izsniegto kredītu ziņā bija nelieli, attiecīgi par 6% un 11% un jau 2009.gadā samazinās gan izsniegto kredītu skaits gan kopējo aktīvu apmērs pret iepriekšējo gadu par 7%. Attiecīgi 2010.gadā kredītu apmēra samazinājums turpinās vēl par 7%, bet aktīvu apmērs pieaug par 1%, kas nav vērtējamas kā būtiskas izmaiņas.

Samazinoties valsts ekonomiskās attīstības tempam un bankām ievērojot daudz piesardzīgāku kreditēšanas politiku, samazinās arī banku sektorā izsniegtais kredītu apjoms, kas ir pilnīgi likumsakarīgi. Ņemot vērā arī to, ka kredīti sastāda lielāko daļu no kopējiem banku aktīviem, var secināt, ka arī banku kopējais aktīvu palielinājums vairs nav tik straujš, kā tas bija vērojams iepriekšējos gados.

Apskatot banku un apdrošināšanas nozares, autore sprāt, galvenos katru nozari raksturojošos rādītājus, kas ir izsniegto kredītu un parakstīto bruto prēmiju apmērs, un šo rādītāju izmaiņas pret iepriekšējo gadu, autore secina, ka banku nozare ir attīstījusies daudz straujāk, jo kredītu apmēra (turpmāk tekstā kredīti) ikgadējais pieaugums ir analizētajā laika periodā lielākoties ir daudz augstāks nekā parakstīto bruto prēmiju apmēra pieaugums (turpmāk tekstā prēmija). 1995.gadā, kad norisinās banku krīze, parakstīto prēmiju apmērs pieaug par 77%, bet izsniegto kredītu skaits samazinās par 49%, skatīt 2.41.attēlā.

2.41.att. Latvijas banku izsniegto kredītu apmēra un apdrošināšanas sabiedrību bruto parakstīt prēmiju apmēra izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu 1995.-2010.gads (%)¹¹¹

Prēmiju pieaugums arī 1996.gadā ir pārsniedzis kredītu pieaugumu, kad arī kreditēšanas tirgū ir redzamas atveseļošanas pazīmes un izsniegto kredītu apmēri sāk pieaug, salīdzinājumā pret iepriekšējo gadu, attiecīgi par 16%, bet prēmiju ziņā pieauguma temps nav tik liels kā tas bijis 1995.gadā pret iepriekšējo gadu, sastādot 36%. 1997.gadā vērojams pieauguma tendence gan kredītu gan prēmiju apjomam, un salīdzinājumā pret iepriekšējo gadu pieauguma temps abiem rādītājiem palielinās, turpretī 1998.gadā pieauguma temps abiem rādītājiem samazinās un 1999.gadā pat ir vienā līmenī, attiecīgi 16%. Prēmiju apmēram pieaugums turpmāk samazinās, 2000.gadā par 1%, 2001.gadā par 2%, tāpat

¹¹¹ Autore veidots, pēc FKTK datiem

praktiski paliekot nemainīgā līmenī, turpretī kredītu apmēram ir stabila ikgadēja pieauguma tendence, 2001.gadā kredītiem pieaugot pat par 51%.

2002.gadā prēmiju apmēra pieaugums palielinās par 6%, bet kredītu apmēra pieaugums pret iepriekšējo gadu ir par 30%, un ik gadu līdz 2005.gadam ir vērojama augoša ikgadēja kredītu apmēra pieauguma tendence, 2005.gadā pieaugot pat par 59%. Var secināt, ka kreditēšanas tirgus strauji attīstās. Arī prēmiju ziņā no 2002.gada ir vērojams straujāks apmēra ikgadējs pieaugums, ar svārstīgu pieauguma tendenci, 2002.gadā tie ir 6%, 2003.gadā 21%, 2004.gadā atkal ir pieauguma tempa samazinājums, pieaugot tikai par 5% un 2005.gadā atkal kāpums, palielinājums par 19%. 2006.gadā prēmiju apmēram turpinās pieauguma tendences par 31%, bet kredītu pieaugums temps nedaudz samazinās un ir par 3% mazāks ne kā gadu iepriekš, pieaugot par 56%, 2007.gadā par 37% un 2008.gadā par 11%. 2007.gadā prēmiju apmēra pieauguma tempi ir lielāki ne kā kredītiem, pieaugot par 50% un 2008.gadā ir pieauguma tempa samazinājums, pieaugot tikai par 10%. 2009. un 2010.gads gan kredītu, gan prēmiju ziņā ir ar apmēru samazinājumiem, īpaši jūtīgs ir bijis apdrošināšanas tirgus, kad prēmijas 2009.gada ir samazinājušās par 34% un 2010.gadā par 15%. Tik būtiskas izmaiņas kreditēšanas tirgū nav notikušas, kredītu apmēram ik gadu samazinoties par 7%.

Turpinot analizēt kreditēšanas tirgu, autore apskata izsniegto kredītu skaitu laika periodā no 2004.gada. Nebankām izsniegtais kredītu skaits 2010.gadā sastādīja 1 241 447 kredīts. Nebankām izsniegto kredītu skaitu 2004.-2010.gadam skatīt 2.pielikumā, 2.42.attēls¹¹². Vecāki dati pēc FKTK publicētajiem un apkopotajiem datiem par izsniegto kredītu skaitu nav pieejami.

Izsniegto kredītu skaits līdz 2008.gadam ik gadu ir palielinājies, pieauguma tendence līdz 2006.gadam pret iepriekšējo gadu ir bijusi augoša 2005.gadā pieaugums pret iepriekšējo gadu ir par 25% un 2006.gadā par 29%. 2007.gadā un turpmāk pieauguma temps ir nedaudz samazinājies, 2007.gadā pieaugot par 17%, 2008.gadā par 12%, bet 2009.gadā izsniegto kredītu skaits ir samazinājies ļoti minimāli, procentuāli nesastādot pat 1%. Negatīva tendence iezīmējusies ar 2010. gadu, kad izsniegto kredītu skaits ir samazinājies par 3% līdz 1 241 447 izsniegtiem kredītiem. Nebankām izsniegto kredītu skaita izmaiņas, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu 2005.-2010.gadam, skatīt 2.pielikumā, 2.43.attēls¹¹³.

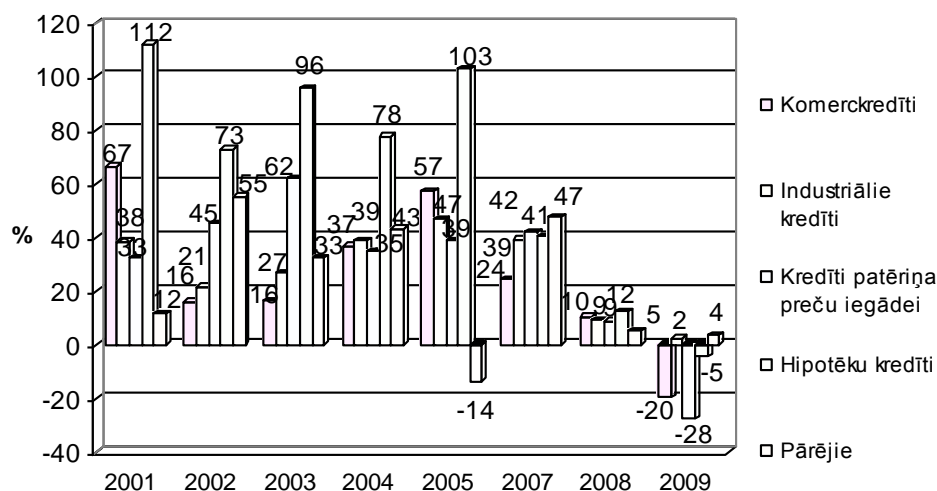
Apskatot izsniegto kredītu apmēru sadalījumā pa kreditēšanas veidiem, vislielākais izsniegto kredītu apmērs ir tieši hipotekārie kredīti, ar pieaugošu tendenci ik gadu kopēja kredītportfelī ik gadu palielināties, 2009.gadā sastādot 65%. Atliek vien secināt, ka hipotekāra kreditēšana ir viens no populārākajiem veidiem. Otra lielāko kreditēšanas apjomu bankas ir izsniegušas komerc kredītu viedā, ar ikgadēju tendenci kopējā portfelī ik gadu nedaudz samazināties, 2009.gadā sastādot 18%. Trešajā vietā ir industriālie kredīti, laika periodā no 2000.- 2006.gadam ik gadu īpatsvaram ir tendence kopējā portfelī

¹¹² Autores veidots, pēc FKTK datiem

¹¹³ Autores veidots, pēc FKTK datiem

samazināties un no 2006.-2009.gadam praktiski ir nemainīgā līmenī, 2009.gadā sastādot 14%. Autore izdalītajā postenī pārējie kredīti ietilpst overdrafts, reverse repo darījumi, vekseli, finanšu līzings, norēķinu karšu kredīts, faktoringi un citi, FKTK sīkāk neizdalītie kredītu veidi. Šis postenis līdz 2004.gadam ir sastādījis pat līdz 15% no kopējā portfeļa un 2005.gadā ir vērojams šī posteņa samazinājums gandrīz uz pusi, attiecīgi līdz 8% no kopējā portfeļa, ar nelielu ikgadēju pieauguma tendenci līdz 2009.gadam šis postenis sastāda 10%. Autore secina, ka postenī pārējie kredītu veidi, iekļautie kredītēšanas veidi, nav tik būtiski un no kopējā kredītportfeļa katrs atsevišķi sastāda ļoti niecīgu daļu. Latvija komercbanku izsniegtos kredītus sadalījumā pa kredītu veidiem 2000.-2009.gadam skatīt 2.pielikumā, 2.44.attēls¹¹⁴. Dati pa kredītu veidiem par 2010.gadu nav pieejami, jo ar 2010. gadu ir izmaiņas pozīciju dalījumā saskaņā ar Latvijas Bankas Monetāro finanšu iestāžu mēneša bilances pārskata sagatavošanas noteikumiem Nr.40, šāda pozīcija, sadalījums pa kredītu veidiem, vairs netiek izdalīts atsevišķi¹¹⁵.

Analizējot izsniegto kredītu apmēra ikgadējās izmaiņas pa kredītu veidiem, izsniegto kredītu apmēram visos kredītēšanas veidos ik gadu ir pieauguma tendence, un pieauguma tempu samazinājums novērojams tikai 2008.gadā. Jāpiemin, posteņa- pārējie kredīti- samazinājums ir bijis 2005.gadā pret iepriekšējo gadu par 14%, kas ir arī vienīgā pozīcija, kas ir samazinājusies laika periodā no 2001.-2008.gadam, skatīt 2.45.attēlā.

2.45.att. Latvijas komercbanku izsniegto kredītu apmēra izmaiņas pret iepriekšējo gadu sadalījumā pa kredītu veidiem, 2001.-2009.gads (%)¹¹⁶

Kreditēšanas apmēra samazinājums ir skāris visus apdrošināšanas veidus 2009.gadā, tādi kredītēšanas veidi kā komerckredīts apmēra ziņā samazinājušies par 20% un kredīti patēriņa preču

¹¹⁴ Autore veidots, pēc FKTK datiem

¹¹⁵ LB, *Monetāro finanšu iestāžu mēneša bilances pārskata sagatavošanas noteikumi nr. 40* [tiešsaiste] stājas spēkā 01.05.2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis [atsauce 20.04.2011] Pieejams: <http://www.likumi.lv/>

¹¹⁶ Autore veidots, pēc FKTK datiem

iegādei par 28%, ne tik būtisks samazinājums ir hipotekārajā kreditēšanā -5% un pārejos kreditēšanas veidos ir pat palielinājums par 4%. Kopējais kredītportfelis 2009.gadā samazinājies par 7%, tā pat arī 2010.gadā, par kuru kredīti pēc kredītu veidiem netiek izdalīti. Īpaši liels pieaugums ir bijis tieši hipotekāro kredītu apmēram, kas uz citu kredītu veidu fona izceļas ar īpaši lielu pieaugumu. 2005.gadā izsniegtais hipotekāri kredītu apmērs ir dubultojies- pieaudzis par 103%. Arī iepriekšējos gados hipotekārajā kreditēšanā ik gadu ir vērojams būtisks pieaugums

Izsniegtos kredītus analizējot pēc termiņstruktūras, var redzēt, ka vislielāko daļu sastāda tieši ilgtermiņa kredīti, kuru īpatsvars kopējā kredītportfelī ik gadu pieaug, 2010.gadā sastādot 61%, kas ir nedaudz vairāk par pusi no kopējā kredītportfeļa. Kredītu apmēra, kas izsniegti uz vidēju termiņu līdz 2000.gadam bija novērojama tendence palielināties kopējā portfelī, maksimālo īpatsvaru sasniedzot 51% apmēra no kopējā kredītportfeļa, bet kopš 2001.gada īpatsvars ik gadu nedaudz samazinās un 2010.gadā tas sastāda vairs tikai 20%. Īstermiņa kreditēšana ļoti izplatīta bijusi 1994.gadā, no kopējā kredītportfeļa sastādot 81% un turpmākajos gados ar tendenci ik gadu samazināties, 2010.gadā sastādot vairs tikai 5%. Pieprasījuma kredīti analizētajā laika periodā vienmēr ir sastādījuši nelielu daļu kopējā kredītportfelī un ļoti būtiskas izmaiņas nav notikušas līdz 2008.gadam. 2009.gads iezīmējas ar nelielu pieprasījuma kredītu apmēra pieaugumu un 2010.gadā sastāda jau 15%, kas ir analizētajā periodā augstākais rādītājs pieprasījuma kredītiem. Autore to lielā mērā saista ar to, ka bankas joprojām ļoti piesardzīgi izvērtē kredītņēmēju spēju pildīt savas kredītsaistības ilgtermiņā un daudz labprātāk izsniedz kredītus uz īsu termiņu. Latvijas komercbanku izsniegto kredītu termiņstruktūru 1994.-2010.gadam skatīt 2.pielikumā, 2.46.attēlā¹¹⁷.

Skatoties kopējo tendenci sadalījumā pēc kredītu termiņstruktūras lielākas izmaiņas ir notikušas tieši īstermiņa kreditēšanā, ko diezgan strauji ir nomainījusi banku politika uz ilgtermiņa un vidēja termiņa kreditēšanu. Termiņstruktūras sadalījums arī ir ļoti likumsakarīgs, ņemot vērā, ka pēc izsniegto kredītu apmēra līderpozīcijas sastāda tieši hipotekārā kreditēšanas, kas arī nozīmē, ka tās ir ilgtermiņa saistības līdz ar to arī kredīti termiņstruktūras griezumā uzrāda, ka vislielāko portfeļa daļu sastāda ilgtermiņa kredīti.

¹¹⁷ Autore veidots, pēc FKTK datiem

3. BANKU NOZARES IETEKMES ANALĪZE UZ APDROŠINĀŠANAS TIRGUS ATTĪSTĪBU

3.1. Ietekmes analīzē pielietoto metožu izvēle un pamatojums

Apdrošināšanas un banku nozares darbības rādītāju analīzei, autore izmanto ne tikai pašas veidotus attēlus pēc statistikas datiem, kas pieejami pēc *FKTA*, *CSP*, *LABA* un *LAA* apkopotajiem gadu un ceturkšņu pārskatiem, bet veicot arī aprēķinus, kas saistīti ar konkrēta lielumu salīdzināšanu, to īpatsvaru attiecīgi kopējā kredītu vai prēmiju portfeli un to izmaiņas salīdzinājumā pret iepriekšējo gadu. Autore veic arī statistisko analīzi izmantojot jau pieejamus datus, ka arī aprēķinātos īpatsvarus portfeli un izmaiņas pa gadiem ar SPSS sociālo zinātņu statistikas pakete programmu (*Statistical Package for the Social Science*), (turpmāk tekstā SPSS). SPSS ir viena no vispopulārākajām statistikas paketēm ar kuras palīdzību var veikt ļoti sarežģītas datu manipulācijas un analīzi izmantojot vienkāršas instrukcijas. SPSS programma veic statistikas un matemātikas funkcijas, statistiskas darbības, kā arī šī programma nodrošina elastīgu datu apstrādi.

Autore no SPSS programmas funkcijām izmantos aprakstošo statistiku un korelācijas analīzi, kas ir tikai ļoti nedaudzas no programmas piedāvātajām funkcijām.

Autores izmanto divu mainīgo statistikas analīzi, ko pielieto priekš vidējo aritmētiski rādītāju aprēķina, korelācijām, bezparametru testiem un aprakstošo statistiku, ar ko var veidot šķērsgriezuma tabulas, analizēt ierakstu atkārtošanos, raksturojošos lielumus un to izpēti.

Autore darbā izmanto ļoti daudzus analizēto nozaru raksturojošos rādītājus un ne vienmēr tie visi ir statistiski pieejami un apkopoti par autores analizēto pilno periodu – no 1993.- 2010.gadam. Daudzi rādītāji, ko apskata autore, ir pieejami sākot no 1994. vai pat tikai no 1999.gada, kas atkarīgs arī no FKTK ceturkšņu pārskatu uzskaites politika maiņas kā arī no citu izmantoto statistikas avotu pieejamajiem datiem autori interesējošā laika periodā.

Aprakstošajā statistikā tiks izmantoti visi pieejamie gadi katram rādītājam, kas ir analizēti darbā, bet veicot korelācijas un regresijas analīzi tiks izmantots to gadu skaits, par kuriem visi analīzei izmantotie rādītāji ir pieejami. Kopumā lielākais novērojumu skaits ir 18 kas variē līdz 6 novērojumiem.

Aprakstošajā statistikā autore lielāku vērību pievērš analizētajā laika periodā vidējai vērtībai, standartnovirzei, standartklūdai, dispersijai, variācijas apjomam, maksimālajām, minimālajām vērtībām.

Autore SPSS analīzē galvenokārt salīdzina datus, kas, autoresprāt, sasaucas ar darba hipotēzi. Apdrošināšanas nozares darbības rādītāji lielākoties salīdzināti ar banku nozares rādītājiem, kā kopējais izsniegto kredītu apmērs, un izsniegto kredītu apmērs sadalījumā pa kredītu veidiem, izsniegto kredītu skaits un šo rādītāju izmaiņas pa gadiem. Apdrošināšanas nozares rādītāji, ko autore izmanto analīzei, ir galvenokārt viss, kas saistīts ar parakstīto bruto prēmiju apmēru dažādos griezumus, gan kopējie nozares rādītāji, gan sadalījumā pa dzīvības un nedzīvības apdrošināšana sabiedrībām, gan pēc parakstīto bruto prēmijām pa apdrošināšanas veidiem un šo rādītāju ikgadējām izmaiņām un īpatsvaram kopējā prēmiju portfeli.

Pamat instruments, ko autore izmanto daudz faktoru datu analīzē ir korelācijas analīze, kas ļauj noskaidrot cik lielā mērā viens faktors ietekmē otru faktoru (ja tāda ietekme vispār pastāv). Korelācijas analīze ir sakarību pētīšanas metode. Sakarība starp diviem mainīgākiem ir korelatīva, ja neatkarīgā mainīgā lieluma izmaiņas ir saistītas ar mainīgā lieluma vidējo vērtību izmaiņām. Korelācijas analīzes galvenie uzdevumi ir: atrast vienkāršus vienādojumus, kas noteiktā nozīmē vislabāk vispārina sakarības starp korelatīviem mainīgiem lielumiem, raksturot šo sakarību ciešumu.

Korelācijas analīzes metodi autore izvēlējusies, lai statistiski pamatotu banku nozares ietekmi uz apdrošināšanas tirgus attīstību Latvijā. Korelācijas analīze pēta sakarību ciešumu starp diviem rādītājiem (vai neatkarīgā mainīgā kvantitatīvas izmaiņas ietekmē un kādā mērā ietekmē rezultatīvā rādītāja izmaiņas). Autore korelācijas analīzē galvenokārt izmantojusi divus rādītājus – vienu no banku nozares darbības rādītājiem, saistībā ar banku kreditēšanu un otru no apdrošināšanas nozares saistībā ar parakstītajām bruto prēmijām, tādā veidā cenšoties noskaidrot vai banku izsniegto kredītu apmērs ietekmē apdrošināšanas prēmiju apmēra izmaiņas un to ietekmes pakāpi.

Rādītājiem vienas nozares ietveros un to korelācijai autore pievērš mazāku uzmanību, tikai tiem nozares rādītājiem, kuri, autoresprāt, šķiet būtiski kopējā darba analīzē un dod iespējas izvirzīt secinājumus un priekšlikumus.

3.2. Apdrošināšanas sabiedrību un banku darbības rādītāju analīze

Izmantojot aprakstošo statistiku pirmie no rādītājiem, ko autore analīzē ir kopējais AAS parakstīto bruto prēmiju apmērs (turpmāk tekstā prēmija), sadalījumā pa AAS darbības veidiem (dzīvības un nedzīvības AAS) un pa apdrošināšanas veidiem. Derīgo novērojumu skaits šiem datiem ir 18 novērojumi, laika periodā no 1993.-2010.gadam, bet banku izsniegto kredītu apmēram (turpmāk tekstā kredīti) novērojumu skaits 17, sākot ar 1994.gadu.

Aritmētiskā vidējā vērtība (Aritmētiskais vidējais) pa trim izdalītajām prēmiju grupām (kopējie rādītāji, dzīvības un nedzīvības AAS rādītāji) visaugstākais protams ir kopējām prēmijām -128.92 milj. latu, dzīvības AAS 14,29 milj. latu, nedzīvības 114,62 milj. latu, un kredītiem 5 555,34 mil.latu. Standartklūda kopējām AAS prēmijām ir 21,87 milj.latu, dzīvības AAS prēmijām 2,65 milj. latu un nedzīvības AAS prēmijām 19,53 miljoni. Standartklūda kredītiem ir 1511,82 milj. latu, skatīt 3.1.tabulu.

3.1. tabula

Aprakstošā statistika pēc kopējā banku izsniegtā kredītu, AAS parakstīto bruto prēmiju apmēra un sadalījumā pēc AAS darbības veidiem, milj. latu 1993.-2010.gads¹¹⁸

	AAS prēmijas	Dzīvības AAS prēmijas	Nedzīvības AAS prēmijas	Banku izsniegtie kredīti
N Derīgi	18	18	18	17
Trūkst	0	0	0	1
Aritmētiskais vidējais	128,92172	14,29833	114,62333	5555,34165
Aritmētiskā vidējā standartklūda	21,866911	2,645871	19,530094	1511,825944
Mediāna	100,51000	9,00500	95,30000	2125,11200
Standartnovirze	92,773446	11,225479	82,859171	6233,418053
Dispersija	8606,912	126,011	6865,642	3,886E7
Variācijas apjoms	322,428	32,180	293,440	16340,078
Minimums	14,960	4,500	10,250	248,787
Maksimums	337,388	36,680	303,690	16588,865

Pie lielākiem vidējiem prēmiju, kredītu apmēriem arī standartklūda gadu griezumā ir ar vien lielāka, kas izskaidrojams ar analizētajā periodā ikgadējām apmēra izmaiņām gan prēmijām, gan kredītiem.

Mediāna AAS prēmijām ir 100,51 milj. latu, dzīvības AAS attiecīgi 9 milj. latu apmēra, nedzīvības AAS 95,30 milj. latu, bet kredītiem mediāna ir 2125,11 milj. latu.

Standartnovirze kopējām AAS prēmijām ir 92,77 milj. latu, dzīvības AAS 11,23 milj. latu, nedzīvības AAS 82,86 milj. latu, bet kredītiem 6233,42 milj. latu, kas ir augsts rādītājs arī ņemot vērā kopējos kreditēšanas apmērus.

Dispersija, faktisko datu svārstība ap faktisko vidējo, ļoti augsta ir banku izsniegtajiem kredītiem ar 38,9 miljard.latu, augsts rādītājs ir arī kopējām AAS prēmijām un nedzīvības AAS prēmijām, attiecīgi 8606,91 milj. latu un 6865,64 milj. latu, dzīvības AAS prēmijām 126,01 milj. latu.

Variācijas apjoms (starpība starp maksimālo un minimālo vērtību) visiem analizētajiem rādītājiem ir diezgan augsta, tas nozīmē, ka analizētajā periodā gan apdrošināšanas, gan banku

¹¹⁸ Autores aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

nozare ir bijis liels sasniegtā portfeļa apmēra palielinājums, kas liecina arī par nozaru attīstību analizētajā laika periodā.

Analizējot dzīvības un nedzīvības AAS prēmiju īpatsvaru kopējā AAS prēmiju portfeli un komercbanku izsniegto kredītu īpatsvaru kopējo komercbanku aktīvos, aprakstošās statistikas rezultāti ir sekojoši. Dzīvības AAS prēmijas kopējā portfeli analizētajā laika periodā vidēji sastāda 13,65%, bet nedzīvības AAS – vidēji 86,35%. Standartklūda, standartnovirze un dispersija gan dzīvības, gan nedzīvības AAS ir vienā līmenī, attiecīgi 2,01%, 8,54% un 72,93%. Arī Variācijas apjoms abiem AAS darbības veidiem ir vienā līmenī – 26,80%, atšķirības ir tikai minimālajās, maksimālajās vērtībās. Dzīvības AAS minimālā gada īpatsvara vērtība kopējā portfeli ir bijusi 4,71%, bet nedzīvības AAS – 68,49% un attiecīgi maksimālās vērtības dzīvības AAS – 31,51% un nedzīvības AAS – 95,29%. Izsniegto kredītu īpatsvars no kopējiem banku aktīviem analizētajā laika periodā no 1994.-2010.gadam vidēji gadā sastāda 51,04%, ar standartklūdu 3,67%, standartnovirzi 15,13% apmērā un dispersija 228,99% līmenī. Variācijas apjoms ir 46,08%, maksimālā īpatsvara vērtība bijusi pat 71,37% un minimālā -25,29% līmenī, skatīt 3.2.tabulā.

3.2. tabula

Aprakstošā statistika dzīvības un nedzīvības AAS parakstīto bruto prēmiju apmēra īpatsvara kopējā prēmiju portfeli un kopējā banku izsniegtā kredītu apmēra īpatsvars banku aktīvos, 1993.-2010.gads¹¹⁹

	Dzīvības AAS prēmiju īpatsvars	Nedzīvības AAS prēmiju īpatsvars	Izsniegto kredītu īpatsvars no banku aktīviem
N	18	18	17
Derīgi			
Trūkst	0	0	1
Aritmētiskais vidējais	13,6503567	86,3496433	51,0382643
Aritmētiskā vidējā standartklūda	2,01289655	2,01289655	3,67018442
Mediāna	11,4452050	88,5547950	48,0521420
Standartnovirze	8,53999679	8,53999679	15,13255802
Dispersija	72,932	72,932	228,994
Variācijas apjoms	26,80018	26,80018	46,07544
Mīnimums	4,70630	68,49352	25,29495
Maksimums	31,50648	95,29370	71,37039

Kāpēc analizēti tieši šis postenis- izsniegto kredītu īpatsvars kopējos aktīvos, jo autore veicot banku nozares analīzi, secina, ka izsniegtie kredīti ir galvenais aktīvu apmēra pieauguma avots.

Analizējot prēmiju un kredītu apmēra ikgadējās izmaiņas, kopējo AAS prēmiju apmērs analizētajā laika periodā ik gadu sasniedz vidēji 18,89%, dzīvības AAS – 17,94%, nedzīvības

¹¹⁹ Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

AAS – 20,81 un izsniegto kredītu vidējais apmēra izmaiņas gadā ir 27,99%. Standartklūda kopējo AAS prēmiju vidējām izmaiņām ir 6,29%, dzīvības AAS 8,96%, nedzīvības AAS 7,02%, kredītiem 7,72%, kas visiem analizētajiem posteņiem nav īpaši augstā līmenī. Standartnovirze analizētajā laika periodā prēmiju, kredītu apmēra ikgadējām izmaiņām kopējām AAS prēmijām ir 25,95%, dzīvības AAS 35,84%, nedzīvības AAS 28,93% un kredītiem 30,87%. Dispersija visaugstākā ir dzīvības AAS prēmiju izmaiņām, analizētajā laika periodā, attiecīgi 1 284,36%, nedzīvības AAS – 836,90%, kopējām AAS prēmijām – 673,61% un kredītiem – 953,14%. Analizējot minimālās vērtības prēmiju apmēra ikgadējām izmaiņām var secināt, ka visās analizētajās pozīcijās ir bijis prēmiju samazinājums robežās no 33,81% līdz 58,50% liela samazinājuma. Attiecīgi maksimālas vērtības analizētajām pozīcijām arī pieaugušas gada laikā pat no 74,37% līdz 82,60%, attiecīgi skatīt 3.3.tabulā.

3.3. tabula

Aprakstošā statistika pēc kopējā banku izsniegtā kredītu, AAS parakstīto bruto prēmiju apmēra ikgadējām izmaiņām, 1994.-2010.gads¹²⁰

	AAS prēmijas izmaiņas	Dzīvības AAS prēmiju izmaiņas	Nedzīvības AAS prēmiju izmaiņas	Izsniegto kredītu izmaiņas
N	17	16	17	16
Derīgi				
Trūkst	1	2	1	2
Aritmētiskais vidējais	18,8909524	17,9423644	20,8101435	27,9906294
Aritmētiskā vidējā standartklūda	6,29474424	8,95949022	7,01638183	7,71823567
Mediāna	19,0883100	18,7066950	14,4163300	33,5518022
Standartnovirze	25,95389537	35,83796087	28,92928338	30,87294268
Dispersija	673,605	1284,359	836,903	953,139
Variācijas apjoms	110,75579	141,10335	116,32015	123,47893
Mīnimums	-33,81378	-58,49893	-35,63421	-49,10645
Maksimums	76,94201	82,60442	80,68594	74,37249

Analizējot nedzīvības un dzīvības AAS parakstītās bruto prēmijas pa apdrošināšanas veidiem izmantojot aprakstošo statistiku, jāmin, ka novērojumu skaits ir 12, sākot ar 1999.-2010.gadam. Dati sākot ar autores darbā izvēlēto laika periodu no 1993.gada nav apkopoti.

Analizējot iegūtos rādītājus pa nedzīvības AAS prēmijām pa apdrošināšanas veidiem visaugstākais vidējais rādītājs analīzei analizētajos gados ir tieši dzīvības apdrošināšanas veidam – 12,13 milj. latu, otrajā vietā veselības apdrošināšana ar 4,77 milj. latu, trešajā nelaiemes gadījumu apdrošināšana ar 0,7 milj. latu un salīdzinoši zemāks vidējais rādītājs ir pārāpdrošināšanai – 0,15 milj. latu.

¹²⁰ Autores aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

Standartklūda dzīvības apdrošināšanas veidam ir 2,42 milj. latu, nelaimes gadījumu apdrošināšanai 4,77 milj. latu, veselības apdrošināšanā 1,29 milj. latu un pārapirošināšanai 0,06 milj. latu.

Mediāna dzīvības apdrošināšanas veidam ir 8,80 milj. latu, nelaimes gadījumu apdrošināšanai 0,57 milj. latu, veselības apdrošināšanai 3,65milj. latu un pārapirošināšanā 0,007 milj. latu un ievērojot tādu pašu apdrošināšanas veidu secību moda attiecīgi sastāda 3,54 milj. latu, 0,19 milj. latu, 0,26 milj. latu un 0 milj. latu, skatīt 3.4.tabulā.

3.4. tabula

Aprakstošā statistika dzīvības AAS parakstītās bruto prēmijas pa apdrošināšanas veidiem, milj. latu 1999.-2010.gads¹²¹

	Dzīvības apdrošināšana	Nelāimes gadījumu apdrošināšana	Veselības apdrošināšana	Pārapirošināšana
N	12	12	12	12
Derīgi	12	12	12	12
Trūkst	6	6	6	6
Aritmētiskais vidējais	12,13733	,69542	4,76570	,15140
Aritmētiskā vidējā standartklūda	2,417505	,234896	1,291539	,061430
Mediāna	8,79956	,56550	3,65249	,00774
Standartnovirze	8,374481	,813704	4,474023	,212799
Dispersija	70,132	,662	20,017	,045
Variācijas apjoms	22,329	3,011	13,518	,496
Minimums	3,544	,158	,262	,000
Maksimums	25,873	3,168	13,780	,496

Standartnovirzes apmērs dzīvības apdrošināšanas veidam ir 8,80 milj. latu, nelaimes gadījumu apdrošināšanai 0,81 milj. latu, veselības apdrošināšanai 4,47 milj. latu un pārapirošināšanai 0,21 milj. latu.

Dzīvības apdrošināšanas veidam dispersija ir 70,13 milj. latu, nelaimes gadījumu apdrošināšanai 0,66 milj. latu, veselības apdrošināšanai 20,02 milj. latu un pārapirošināšanai 0,50 milj. latu.

Analizējot minimālo un maksimālo vērtību pa apdrošināšanas veidiem var secināt, ka variācijas apjoms ir gana liels, tātad prēmiju apmēriem ir bijis arī liels pieauguma temps, attiecīgi arī izmaiņām, spriežot pēc pārējiem aprakstošās statistikas iegūtajiem rādītājiem.

Analizējot dzīvības apdrošināšanas veidu īpatsvaru kopējā portfelī un tā izmaiņas analizētajā laika periodā redzams, ka vidēji vislielāko īpatsvaru sastāda tieši dzīvības apdrošināšanas veids ar 70,31%, otrajā vietā ir veselības apdrošināšana vidēji ar 21,91% lielu īpatsvaru, trešajā vietā nelaimes gadījumu apdrošināšana ar vidēji 5,54% un pēdējā vieta pārapirošināšana ar vidēji 2,24% lielu īpatsvaru kopējā portfelī. Standartklūda visiem

¹²¹ Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

apdrošināšanas veidiem ir neliela, dzīvības apdrošināšanai 1,96%, nelaimes gadījumu -2,27%, veselības apdrošināšanā 3,13% un pārapirošināšanā 0,95%. Standartnovirze ievērojot tādu pašu apdrošināšanas veidu secību attiecīgi ir 6,77%, 7,85%, 10,87% un 3,28%. Vislielākā dispersija ir veselības apdrošināšanai 118,10%, nelaimes gadījumu apdrošināšanai 61,62% un dzīvības apdrošināšanai 45,87% un pārapirošināšanai 10,76%. Vislielākais variācijas apjoms arī ir veselības apdrošināšanai – 36,80% robežās, tad seko nelaimes gadījumu apdrošināšana ar 27,29%, dzīvības apdrošināšana 26,42% un pārapirošināšana 9,04%, skatīt 3.5.tabulā.

3.5. tabula

Aprakstošā statistika dzīvības AAS pa apdrošināšanas veidiem parakstīto bruto prēmiju īpatsvars kopējā portfeli, milj. latu 1999.-2010.gads¹²²

	Dzīvības apdrošināšanas īpatsvars	Nelaimes gadījumu apdrošināšanas īpatsvars	Veselības apdrošināšanas īpatsvars	Pārapirošināšanas īpatsvars
N	12	12	12	12
Derīgi				
Trūkst	6	6	6	6
Aritmētiskais vidējais	70,3148000	5,5387917	21,9101392	2,2359158
Aritmētiskā vidējā standartklūda	1,95517429	2,26600681	3,13716966	,94705651
Mediāna	70,3633550	2,5141350	23,4780450	,1361550
Standartnovirze	6,77292242	7,84967785	10,86747449	3,28069998
Dispersija	45,872	61,617	118,102	10,763
Variācijas apjoms	26,42411	27,29435	36,80234	9,03824
Mīnimums	56,68161	1,93021	4,08528	,00000
Maksimums	83,10572	29,22456	40,88762	9,03824

Ne mazsvarīgāks rādītājs ir arī prēmiju apmēra ikgadējais pieaugums pa apdrošināšanas veidiem, kur novērojumu gadu skaits ir 11, no 2000.-2010.gadam. Analizētajā laika periodā vislielākais ikgadējo izmaiņu vidējais rādītājs ir pārapirošināšanā – 302,03%, salīdzinoši daudz mazāki tie ir veselības apdrošināšanai attiecīgi 41,50%, nelaimes gadījumu apdrošināšanai 3,45% un dzīvības apdrošināšanai vidējas izmaiņas ir 17,74%. Standartnovirze dzīvības apdrošināšanai 34,52%, nelaimes gadījumu apdrošināšanā 50,76%, veselības apdrošināšanā 57,15%, pārapirošināšanā 1,10%. Dispersija visiem apdrošināšanas veidu ikgadējām izmaiņām ir augsta, īpaši augsta pārapirošināšanai 1 205 828,67%, zemāka tā ir veselības apdrošināšanai 3266,30%, nelaimes gadījumu apdrošināšanai 2576,68%, un dzīvības apdrošināšanai 1191,69%. Variācijas apjoms visaugstākais tieši pārapirošināšanas izmaiņām pret iepriekšējo gadu, sastādot 3 707,25%, ar zemāko prēmiju ikgadējo samazinājumu 100.00%, kas novērojams pēdējos gados, jo šāds apdrošināšanas veids pamazām izzūd, un attiecīgi pieaugums ir bijis par 6 607,25%. Veselības apdrošināšana

¹²² Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

minimāls rādītāks ikgadējām izmaiņās ir prēmiju samazinājums par 42,8% un attiecīgi maksimālā vērtība – 143,44% liels ikgadējais palielinājums. Arī pārējos apdrošināšanas veidos ir bijis ikgadējais prēmiju samazinājums analizētajā periodā, minimālā izmaiņu vērtība dzīvības apdrošināšanā ir (44,48%) un nelaimes gadījumu apdrošināšanā (84,66%). Attiecīgi maksimālā vērtība dzīvības apdrošināšana 65,76% liels ikgadējais peaugums un nelaimes gadījumu apdrošināšanā - 95,04%, skatīt 3.6.tabulā.

3.6. tabula

Aprakstošā statistika dzīvības AAS pa apdrošināšanas veidiem parakstīto bruto prēmiju ikgadējās izmaiņas kopējā portfelī, milj. latu 2000.-2010.gads¹²³

	Dzīvības apdrošināšanas izmaiņas	Nelaimes gadījumu apdrošināšanas izmaiņas	Veselības apdrošināšanas izmaiņas	Pārāpdrošināšanas izmaiņas
N	11	11	11	11
Derīgi	11	11	11	11
Trūkst	7	7	7	7
Aritmētiskais vidējais	17,7402109	3,4451345	41,4999182	302,0274179
Aritmētiskā vidējā standartklūda	10,40843725	15,30501287	17,23183979	3,31090302E2
Mediāna	24,2188200	9,0690200	36,4938100	-21,2414700
Standartnovirze	34,52088102	50,76098510	57,15154705	1,09810230E3
Dispersija	1191,691	2576,678	3266,299	1205828,671
Variācijas apjoms	110,24071	179,69963	186,41989	3707,24739
Minimums	-44,47668	-84,65590	-42,97568	-100,00000
Maksimums	65,76403	95,04373	143,44421	3607,24739

Tādā pašā veidā analizējot nedzīvības AAS parakstītās bruto prēmijas pa veidiem, gada vidējais prēmiju apmērs uz 12 novērotajiem gadiem sākot no 1999.-2010.gadam veselības apdrošināšanas veidam ir 19,50 milj. latu, vispārējais CTA 8,05 milj. latu, KASKO 44,22 milj. latu, ģpašuma apdrošināšanai 25,37 milj. latu, OCTA 37,24 milj. latu, un pārējiem apdrošināšanas veidiem 19,95 milj. latu, skatīt 3.7.tabulā.

3.7. tabula

Aprakstošā statistika dzīvības AAS parakstītās bruto prēmijas pa apdrošināšanas veidiem, milj. latu 1999.-2010.gads¹²⁴

	Veselības apdrošināšana nedzīvības AAS	Vispārējā CTA	KASKO	Ģpašuma apdrošināšana	OCTA	Pārējie apdrošināšanas veidi
N	12	12	12	12	12	12
Derīgi	12	12	12	12	12	12
Trūkst	6	6	6	6	6	6
Aritmētiskais vidējais	19,49814	8,04672	44,22262	25,36852	37,24317	19,95395
Aritmētiskā vidējā standartklūda	3,018348	,569801	9,298026	2,825207	5,184455	1,464938

¹²³ Autores aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

¹²⁴ Autores aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

	Veselības apdrošināšana nedzīvības AAS	Vispārējā CTA	KASKO	Īpašuma apdrošināšana	OCTA	Pārējie apdrošināšanas veidi
N Derīgi	12	12	12	12	12	12
Trūkst	6	6	6	6	6	6
Mediāna	16,97057	8,21488	35,58008	21,45556	28,65588	17,23738
Standartnovirze	10,455863	1,973849	32,209306	9,786804	17,959479	5,074696
Dispersija	109,325	3,896	1037,439	95,782	322,543	25,753
Variācijas apjoms	32,539	5,901	94,227	28,619	58,166	14,403
Minimums	7,551	5,690	12,239	16,099	21,861	15,207
Maksimums	40,091	11,591	106,466	44,718	80,027	29,610

Standartklūda vislielākā ir KASKO prēmijām – 9,30 milj. latu, arī pēc prēmijas KASKO vidējais apmēra līmenis ir visaugstākais. Pēc tam seko OCTA ar 5,18 milj. latu, veselības apdrošināšana 3,02 milj. latu, īpašuma apdrošināšana 2,83 milj. latu, vispārējā CTA 0,57 milj. latu un pārējiem apdrošināšanas veidiem standartklūda sastāda 1,46 milj. latu.

Autore vēlas vērst uzmanību arī uz standartnovirzes apmēru, kas KASKO ir 32,21 milj. latu, OCTA 17,96 milj. latu, veselības apdrošināšanai 10,46 milj. latu, īpašuma apdrošināšanai 9,79 milj. latu, vispārējai CTA 1,97 milj. latu un pārējiem apdrošināšanas veidiem 5,07 milj. latu.

Ļoti augsts rādītājs dispersijai ir KASKO apdrošināšanas veidam, attiecīgi 1037,44 milj. latu, OCTA 322,54 milj. latu, nedaudz zemāks veselības apdrošināšanas veidam 109,33 milj. latu, īpašuma apdrošināšanai 95,78 milj. latu. Zems dispersijas rādītājs vispārējai CTA 3,90 milj. latu un pārējiem apdrošināšanas veidiem 25,75 milj. latu.

Analizējot maksimālo un minimālo vērtību analizētajā 12 gadu laika periodā, variācijas apjoms 94,23 milj. latu ir KASKO apdrošināšanas veidam, 58,17 milj. latu OCTA, 32,54 milj. latu veselības apdrošināšanā, 28,62 milj. latu īpašuma apdrošināšanā, 5,90 milj. latu vispārējā CTA un 14,40 milj. latu pārējiem apdrošināšanas veidiem, kas arī parāda apdrošināšanas veida prēmiju palielinājumu, kas īpaši liels ir bijis tieši KASKO un OCTA apdrošināšanas veidiem, kam arī dispersijas rādītājs ir augsts.

Analizējot nedzīvības AAS apdrošināšanas veidu īpatsvaru kopējā prēmiju portfeli var secināt, ka analizētajā laika periodā no 1999.-2010.gadam ar novērojumu skaitu 12, vidējais vislielākais īpatsvars ir KASKO – 25,90%, OCTA – 24,29%, īpašuma apdrošināšana 16,93%, veselības apdrošināšana 12,23%, vispārējā CTA – 6,44% un pārējie nedzīvības apdrošināšanas veidi kopā vidēji sastāda 14,20%. Standartklūda, standartnovirze un dispersija izdalītajiem apdrošināšanas veidiem arī nav augsta, skatīt 3.8.tabulā.

Aprakstošā statistika nedzīvības AAS pa apdrošināšanas veidiem parakstīto bruto prēmiju īpatsvars kopējā portfelī, milj. latu 1999.-2010.gads¹²⁵

	Veselības apdrošināšana nedzīvības AAS īpatsvars	Vispārējā CTA īpatsvars	KASKO īpatsvars	Īpašuma apdrošināšana īpatsvars	OCTA īpatsvars	Pārējie apdrošināšanas veidu īpatsvars
N Derīgi	12	12	12	12	12	12
Trūkst	6	6	6	6	6	6
Aritmētiskais vidējais	12,2346858	6,4443700	25,9023042	16,9287225	24,2895683	14,2003525
Aritmētiskā vidējā standartklūda	,54157306	1,02006179	2,40040233	,46533470	,71585859	1,05510460
Mediāna	12,0515550	5,6428150	24,2354550	16,5965800	25,5277050	14,8581450
Standartnovirze	1,87606412	3,53359771	8,31523760	1,61196668	2,47980690	3,65498955
Dispersija	3,520	12,486	69,143	2,598	6,149	13,359
Variācijas apjoms	7,02988	9,65588	24,80139	4,50134	7,30887	11,69932
Minimums	9,01866	2,74249	14,61718	14,72502	19,46495	8,82999
Maksimums	16,04854	12,39837	39,41857	19,22636	26,77382	20,52931

Analizējot variācijas apjomu vislielākās īpatsvara izmaiņas analizētajā periodā ir bijušas KASKO – 24,80%, tad postenis pārējie apdrošināšanas veidi – 11,70%, vispārējās CTA – 9,66%, OCTA īpatsvara svārstības kopējā portfelī ir bijušas 7,31%, veselības apdrošināšanai 7,03% un īpašuma apdrošināšanai tikai par 4,50%, tātad īpatsvara izmaiņas analizētajā laika periodā ir nebūtiskas.

Analizējot kopējo īpatsvaru KASKO, OCTA un īpašuma apdrošināšanai redzams, ka analizētajā laika periodā no 1999.-2010.gadam aritmētiski vidējā vērtība ir 67,12% no kopējā portfeļa, standartklūda ir nenozīmīga 1,61%, standartnovirze 5,57%, dispersija 31,01% un variācijas apjoms 16,37%. Turpretī KASKO un OCTA apdrošināšanas veidiem kopā, bez īpašuma apdrošināšanas, vidējā īpatsvara vērtība sastāda 50,19%, tātad stabili no pusi no kopējā portfeļa, standartklūda 1,96%, standartnovirze 6,80%, dispersija 46,29% un variācijas apjoms ir 20,79% apmērā, skatīt 3.9.tabulu.

¹²⁵ Autores aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

Aprakstošā statistika nedzīvības AAS apdrošināšanas veidu pozīcijās- KASKO; OCTA un īpašuma apdrošināšanas kopējais īpatsvars kopējā portfeli un KASKO un OCTA kopējais īpatsvars kopējā portfeli, % 1999.-2010.gads¹²⁶

	KASKO, OCTA, ĪPAŠUMA IPATSVARS	KASKO, OCTA IPATSVARS
N	12	12
Derīgi		
Trūkst	0	0
Aritmētiskais vidējais	67,1205922	50,1918715
Aritmētiskā vidējā standartklūda	1,60762124	1,96397089
Mediāna	67,0292435	50,0504575
Standartnovirze	5,56896334	6,80339473
Dispersija	31,013	46,286
Variācijas apjoms	16,37335	20,79174
Minimums	59,95240	40,72605
Maksimums	76,32576	61,51778

Analizējot nedzīvības AAS prēmiju ikgadējās izmaiņas katram apdrošināšanas veidam, vislielākā vidējās ikgadējās izmaiņas analizētajā laika periodā no 2000.-2010.gadam ar novērojumu skaitu 11, ir bijušas KASKO apdrošināšanai ar 15,83%, veselības apdrošināšanā, vidējās ikgada izmaiņās sastāda 11,01%, OCTA 8,71%, īpašuma apdrošināšanā 7,25%, vispārējās CTA vidējās ikgadējās izmaiņas analizētajā laika periodā ir ar samazinājumu ik gadu -0,88% un postenim pārējie nedzīvības apdrošināšanas veidi, vidējā ikgadējā izmaiņu vērtība sastāda 5,19%. Ikgadējo prēmiju izmaiņu standartnovirze veselības apdrošināšanā ir 22,49%, vispārējā CTA – 25,21%, KASKO – 31,69%, īpašuma apdrošināšana 18,58%, OCTA – 27,60% un pārējiem nedzīvības apdrošināšanas veidiem 17,14%, kas salīdzinājumā ar izdalīto apdrošināšanas veidu īpatsvaru standartnovirzi ir daudz augstāki rādītāji. Dispersijas ikgadējām izmaiņām arī ir augstas, veselības apdrošināšanā 505,85%, vispārējā CTA 635,22%, KASKO 1004,44%, īpašuma apdrošināšana 345,13%, OCTA 761,64% un pārējiem nedzīvības apdrošināšanas veidiem 293,65%. Analizējot minimālas ikgadējo izmaiņu vērtības, var secināt, ka visos apdrošināšanas veidos ikgadējām izmaiņām ir bijis nevis prēmiju pieaugums, bet arī samazinājums, izdalītajiem konkrētajiem apdrošināšana veidiem robežās no 29% līdz pat 52% samazinājumam. Attiecīgi maksimālais pieaugums ikgadējā izmaiņām bijis robežās no 32% līdz pat 70%, skatīt 3.10.tabulā.

¹²⁶ Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

Aprakstošā statistika nedzīvības AAS pa apdrošināšanas veidiem parakstīto bruto prēmiju ikgadējās izmaiņas kopējā portfeli, milj. latu 2000.-2010.gads¹²⁷

	Veselības apdrošināšana nedzīvības AAS izmaiņas	Vispārējā CTA izmaiņas	KASKO izmaiņas	Īpašuma apdrošināšanas izmaiņas	OCTA izmaiņas	Pārējie apdrošināšanas veidu izmaiņas
N	11	11	11	11	11	11
Derīgi	11	11	11	11	11	11
Trūkst	7	7	7	7	7	7
Aritmētiskais vidējais	11,0147091	-,8752782	15,83140	7,2539236	8,708871	5,1917691
Aritmētiskā vidējā standartklūda	6,78135374	7,5991310	9,555783	5,60137002	8,321060	5,16673613
Mediāna	18,5501100	,3693400	22,20000	8,7113000	4,952570	-1,3651500
Standartnovirze	22,49120593	25,203466	31,69294	18,57764266	27,59783	17,13612513
Dispersija	505,854	635,215	1004,443	345,129	761,641	293,647
Variācijas apjoms	74,47893	66,44485	107,2556	63,09860	104,2234	52,71400
Minimums	-41,97999	-31,08316	-52,22770	-28,61922	-34,60401	-12,53745
Maksimums	32,49894	35,36169	55,02791	34,47938	69,61946	40,17655

Apdrošināšanas brokeru sabiedrību (turpmāk tekstā brokeri) parakstīto bruto prēmiju apmēra analizē no 1999.-2010.gadam var secināt, ka vidējais prēmiju apmērs 12 gadu griezumā ir 44,54 milj. latu, standartklūda 10,80 milj. latu, mediāna 28 milj. latu, moda 3,45 milj. latu, standartnovirze 37,42 milj. latu, augsta dispersija 1400,27 milj. latu, prēmiju Variācijas apjoms 110,45 milj. latu, kas arī ir augsts rādītājs.

Analizējot tādu rādītāju, kā brokeru parakstīto prēmiju īpatsvaru no kopējā AAS parakstītā prēmiju portfeļa, analizētajā periodā vidēji ik gadu 21,97% no kopējā AAS parakstītā prēmiju portfeļa brokeru prēmijas, ar standartklūdu 3,22%, standartnovirze 11,14% apmēra un dispersija 124,17%. Variācijas apjoms 35,28% ar minimālo īpatsvaru analizētajā periodā 3,64% un maksimālo 38,92%. Analizējot brokeru sabiedrību prēmiju izmaiņas novēroto gadu skaits ir 11, sākot ar 2000.-2010.gadam. Brokeru prēmiju īpatsvara uz analizēto periodu vidēji sastāda 42,91% no apmēra, ar standartklūdu 21,13%, standartnovirze 70,07% apmērā un dispersija ļoti augsta - 4909,85%. Variācijas apjoms ir 257,65% apmērā, kas analizētajā laika periodā ietver prēmiju samazinājumu 23,69% un lielu pieaugumu 233,97% apmēra, skatīt 3.11.tabulā. Var secināt, ka brokeru darbība, kā apdrošināšanas pārdošanas kanāls, kļūst arvien izplatītāks un ar būtisku prēmiju pieauguma tendenci ik gadu.

¹²⁷ Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

Aprakstošā statistika apdrošināšanas brokeru sabiedrību parakstītajām bruto prēmijām, milj. latu 1999.-2010.gads¹²⁸

	Brokeru sabiedrību prēmijas, milj. latu	Brokeru sabiedrību prēmijas īpatsvars AAS, %	Brokeru sabiedrību prēmiju izmaiņas, %
N	12	12	11
Derīgi			
Trūkst	6	6	7
Aritmētiskais vidējais	44,53921	21,9685483	42,9096745
Aritmētiskā vidējā standartklūda	10,802271	3,21669951	21,12700591
Mediāna	28,00366	19,3057750	25,2491400
Standartnovirze	37,420166	11,14297396	70,07035156
Dispersija	1400,269	124,166	4909,854
Variācijas apjoms	110,450	35,27885	257,65345
Minimums	3,447	3,64477	-23,68679
Maksimums	113,897	38,92362	233,96666

Analizējot FKTK publicētos statistikas datus par komercbanku izsniegto kredītu apmēru tieši nebanku institūcijām sadalījumā pa veidiem, veidu īpatsvaru kopējā kredītportfelī un ikgadējām izmaiņām, jaunākie dati, ko autore iekļauj ir sākot no 2000.gada līdz 2009.gadam, izmaiņām pret iepriekšējo gadu attiecīgi sākot no 2001.gada. Pirms 2000.gada un pēc 2009.gada FKTK ceturkšņu pārskatos šāds sadalījums pa kredītu veidiem netiek izdalīts. Kredītu analīzē pa veidiem un to īpatsvaram novērojumu skaits ir 10.gadi, bet ikgadējām izmaiņām par 9.gadiem.

Kredīta patēriņa preču iegādei vidējais apmērs analizētajā laika periodā ir 300,18 milj. latu, kas ir zemākais rādītājs pret visiem pārējiem kreditēšanas veidiem. Standartklūda ir 73,81 milj. latu, standartnovirze ir 233,42 milj. latu, dispersija 54 486,02 milj. latu, un Variācijas apjoms ir 622,983 milj. latu. Spriežot pēc variācijas apjoma arī šim kreditēšanas veidam ir bijis krass apmēra pieaugums analizētajā laika periodā. Kredīts patēriņu preču iegādei no kopējā portfeļa vidēji sastāda 4,14% bez īpašām svārstībām analizētāja laika periodā, ar 0,23% lielu dispersiju. Toties ikgadējās izmaiņas ir vidēji par 33,09 % un variācijas apjoms ir 90,05% robežās no izsniegtā kredītu apmēra, un kā redzams 3.12.tabulu, ir bijuši ne tikai izsniegto kredītu ikgadējie pieaugumu, bet arī samazinājumi, pat par 27,96%.

¹²⁸ Autores veidots, izmantojot SPSS pēc FKTK un LABA npublicētajiem datiem

Aprakstošā statistika komercbanku nebankām izsniegto kredītu patēriņa preču iegādei apmērs, īpatsvars kopējā portfeli un ikgadējās izmaiņas 2000.-2009.gads¹²⁹

	Kredīts patēriņa preču iegādei, milj. latu	Kredīts patēriņa preču iegādei īpatsvars, %	Kredīts patēriņa preču iegādei izmaiņas, %
N	10	10	9
Derīgi			
Trūkst	8	8	9
Aritmētiskais vidējais	300,17899	4,1400048	33,0861895
Aritmētiskā vidējā standartklūda	73,814645	,15089978	9,31823361
Mediāna	230,86598	4,1141808	38,9027216
Standartnovirze	233,422401	,47718699	27,95470083
Dispersija	54486,018	,228	781,465
Variācijas apjoms	622,983	1,82287	90,05032
Minimums	45,966	3,15576	-27,96398
Maksimums	668,949	4,97863	62,08634

Hipotekārajai kredītēšanai vidējais kredītu apmērs analizētajā laika periodā ir 2 658,63 milj. latu, ar 1 150,21 milj. latu lielu standartklūdu. Standartnovirze ir 3 637,29 milj. latu apmērā un dispersija 13,23 miljardu apmēra, kas ir ļoti augsta. Variācijas apjoms ir 8 709,14 milj. latu. Analizējot variācijas apjomu hipotekāro kredītu īpatsvaram kopējā kredītportfelī var secināt, ka minimālais šī kredīta veida īpatsvars portfeli analizētajā laika periodā ir bijis 10,91%, bet maksimālais īpatsvars 55,12%, bet vidēji uz visu analizēto periodu tas sastāda 36,30% ar 294,41% lielu dispersiju, skatīt 3.13.tabulā.

Aprakstošā statistika komercbanku nebankām izsniegto hipotekāro kredītu apmēram, īpatsvaram kopējā portfeli un ikgadējām izmaiņām 2000.-2009.gads¹³⁰

	Hipotekārais kredīts, milj. latu	Hipotekārais kredīts īpatsvars, %	Hipotekārais kredīts izmaiņas, %
N	10	10	9
Derīgi			
Trūkst	8	8	9
Aritmētiskais vidējais	3658,62922	36,3003321	66,8812099
Aritmētiskā vidējā standartklūda	1150,211463	5,42599041	13,82592375
Standartnovirze	3637,288013	17,15848825	41,47777124
Dispersija	1,323E7	294,414	1720,406
Variācijas apjoms	8706,137	44,20981	116,69694
Minimums	112,279	10,90533	-4,56240
Maksimums	8818,415	55,11514	112,13454

¹²⁹ Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

¹³⁰ Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

Analizējot ikgadējās izmaiņas, vidējais ikgadējo izmaiņu rādītājs ir par 66,88%, kas ir diezgan augsts rādītājs un Variācijas apjoms ir pat par 116,70% analizētajā periodā. Dispersija ikgadējām izmaiņām ir 1720,41% augsta.

Industriālajam kredītam vidējais apmērs analizētajā laika periodā ir 1 162,52 milj. latu, ar 238,71 milj. latu lielu standartklūdu. Standartnovirze ir 754,84 milj. latu apmērā, bet dispersija, kas ir ļoti augsta, 569 789,36 milj. latu apmērā. Industriālo kredītu īpatsvars kopējā portfeli analizētajā periodā sastāda vidēji 18,82%, kas ir trešais augstākais kreditēšanas veids. Pēc variācijas apjoma var secināt, ka industriālajam kredītam īpatsvars portfeli ir bijis mainīgs, analizētajā periodā minimālais īpatsvars sastādījis 13,20% un maksimālais 27,54%. Tā pat arī var secināt par ikgadējām industriālā kredītu apmēra izmaiņām, ka ir bijuši gadi, kad izmaiņas ir bijušās svārstīgas, minimālais kredītu apmēra ikgadējais pieaugums bijis par 2,13% un maksimālais par 46,72%. Pozitīvs aspekts, ka ikgadējam pieaugumam analizētajā laika periodā nav bijis samazinājums pret iepriekšējo gadu nevienā no analizē iekļautajiem gadiem, skatīt 3.14.tabulā.

3.14. tabula

Aprakstošā statistika komercbanku nebankām izsniegto industriālo kredītu apmēram, īpatsvaram kopējā portfeli un ikgadējām izmaiņām 2000.-2009.gads¹³¹

	Industriālais kredīts, milj. latu	Industriālais kredīts īpatsvars, %	Industriālais kredīts izmaiņas, %
N	10	10	9
Derīgi	8	8	9
Trūkst			
Aritmētiskais vidējais	1162,51878	18,8223070	26,5139238
Aritmētiskā vidējā standartklūda	238,702609	1,66193092	5,14250786
Mediāna	1034,41503	18,6844921	26,7853559
Standartnovirze	754,843929	5,25548703	15,42752358
Dispersija	569789,357	27,620	238,008
Variācijas apjoms	1930,314	14,33299	44,59944
Minimums	283,512	13,20372	2,12529
Maksimums	2213,826	27,53672	46,72473

Analizējot komerckredītus vidējais ikgadējais izsniegtais apmērs ir 1 731,90 milj. latu, standartklūda 340,18 milj. latu, standartnovirze 1 075,73 milj. latu un dispersija 1 157 201,27 milj. latu apmēra, kas ir ļoti augsts rādītājs. Variācijas apjoms 2 932, 36 milj. latu apmēra. No kopējā kredītportfeļa komerckredīti vidēji sastāda 28,61%, un variācijas apjoms ir 24,83% ar minimālo īpatsvara vērtību 17,52% un maksimālo – 42,35% analizētajā laika periodā. Analizējot ikgadējās izmaiņas var secināt, ka vidējais gada pieaugums analizētajā laika periodā ir par 26% ar 657,78% lielu dispersiju. Analizētajā laika periodā zemākais ikgadējais

¹³¹ Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

pieaugums ir bijis ar samazinājumu pret iepriekšējo gadu par 19,67% un augstākais kredītu apmēra ikgadējais pieaugums ir bijis 66,61%, skatīt 3.15.tabulā. Komerckredīti pēc īpatsvara kopējā kredītportfelī ieņem otro vietu.

3.15. tabula

Aprakstošā statistika komercbanku nebankām izsniegto komerckredītu apmēram, īpatsvaram kopējā portfelī un ikgadējām izmaiņām 2000.-2009.gads¹³²

	Komerckredīts, milj. latu	Komerckredīts īpatsvars, %	Komerckredīts izmaiņas, %
N			
Derīgi	10	10	9
Trūkst	8	8	9
Aritmētiskais vidējais	1731,90007	28,6131997	25,9987930
Aritmētiskā vidējā standartklūda	340,176611	2,72230717	8,54909393
Mediāna	1573,69697	28,2002025	24,3757818
Mode	398,298 ^a	17,52071 ^a	-19,67302 ^a
Standartnovirze	1075,732899	8,60869115	25,64728180
Dispersija	1157201,270	74,110	657,783
Variācijas apjoms	2932,356	24,83056	86,28818
Minimums	398,298	17,52071	-19,67302
Maksimums	3330,654	42,35127	66,61517

Analīzē ietverta arī pārējo kredītu veidu kopsumma, neizdalot tos atsevišķi, jo katrs no tiem sastāda ļoti nelielu daļu. Postenī pārējie kredīti ietilpst overdrafts, reverse repo darījumi, vekseli, finanšu līzings, norēķinu karšu kredīts, faktoringss un citi, FKTK sīkāk neizdalītie kredītu veidi. Pārējie kredīti analizētajā laika periodā vidēji ikgadēji sastāda 752,13 milj. latu, ar standartklūdu 161,47 milj. latu, standartnovirzi 510,61 milj. latu, un ar augstu dispersiju 260 722,83 milj. latu. Minimālā vērtība analizētajā periodā ir 189,52 milj. latu, bet maksimālā 1 482,80 milj. latu, variācijas apjomam veidojoties 1 293,27 milj. latu apmēra. Analizējot pārējo kredītu īpatsvaru kredītportfelī, analizētajā periodā tas vidēji sastāda 12,12%, ar 12,10% lielu dispersiju. Īpatsvara maksimums sasniegts līdz 18,40%, Minimumus 7,81% no kopējā portfeļa. Ikgadējās kredītu apmēra izmaiņas vidēji 28,53% robežās, zemākais ikgadējais samazinājums bijis par 13,83%, bet gada lielākais palielinājums sasniedzis 71,93%. Dispersija ir augsta – 801,85% apmērā, skatīt 3.16.tabulā.

¹³² Autores aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

Aprakstošā statistika komercbanku nebankām izsniegto pārējo kredītu kopējā apmēra, īpatsvara kopējā portfeli un ikgadējās izmaiņas 2000.-2009.gads¹³³

	Pārējie kredīti, milj. latu	Pārējie kredīti īpatsvars, %	Pārējie kredīti izmaiņas, %
N	10	10	9
Derīgi	8	8	9
Trūkst			
Aritmētiskais vidējais	752,12984	12,1241563	28,5316943
Aritmētiskā vidējā standartklūda	161,469138	1,18737233	9,43899631
Mediāna	579,59924	11,6103088	32,5943496
Mode	189,523	7,81205	-13,83167
Standartnovirze	510,610247	3,75480098	28,31698893
Dispersija	260722,825	14,099	801,852
Variācijas apjoms	1293,274	10,59580	85,76319
Mīnimums	189,523	7,81205	-13,83167
Maksimums	1482,797	18,40785	71,93152

Aprakstošā statistika, autoresprāt, ļauj ļoti veiksmīgi novērtēt darbā iekļauto statistikas rādītāju izmaiņas un nozīmi dažādās interpretācijās, kuras izmantotas arī autores kopējos secinājumus par darba izstrādes tēmu.

3.3. Banku nozares ietekmes uz apdrošināšanas tirgu attīstību korelācijas analīze

Veicot sakarību meklēšanu starp banku nozari un apdrošināšanas tirgus attīstību, autore kā vienu no pirmajiem apskata korelāciju starp apdrošināšana sabiedrību (turpmāk tekstā AAS) parakstīto bruto prēmiju apmēram (turpmāk tekstā prēmija) un starp Latvijas komercbanku (turpmāk tekstā banka) izsniegto kredītu apmēru. Savā starpā korelē visi ietvertie rādītāji un korelācija ir nozīmīga pie 0,01 līmeņa, tas nozīmē ka varbūtība vienāda ar 99% un ir ļoti augsta. Vislielākā korelācija ir starp nedzīvības AAS prēmijām un AAS kopējā prēmiju portfela – 99,8% kas ir arī likumsakarīgi, jo nedzīvības AAS prēmijas analizētajā laika periodā sastāda vidēji 86,35% no kopējā portfela. Dzīvības AAS un korelācijas starp AAS kopējo prēmiju portfeli ir 89,4%, kas arī ir augsts rādītājs ņemot vērā, ka no kopējā prēmiju portfela nedzīvības AAS prēmijas vidēji sastāda 13,65%. Dzīvības AAS un nedzīvības AAS prēmijas savā starpā korelē ar 86,4%. AAS kopējās prēmijas ar banku kredītu apmēru korelē 93,4% līmenī, dzīvības AAS prēmijas ar bankas kredītiem korelē ar 96,1% un nedzīvības AAS prēmijas attiecīgi ar 91,4%, skatīt 3.17.tabulā.

¹³³ Autores aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

Korelācijas analīze komercbanku izsniegtajiem kredītiem un apdrošināšanas sabiedrību parakstītajām bruto prēmijām, milj. latu 1994.-2010.gads¹³⁴

		AAS prēmijas	Dzīvības AAS prēmijas	Nedzīvības AAS prēmijas	Banku izsniegtie kredīti
AAS prēmijas	Pīrsona korelācijas koef.	1	,894**	,998**	,934**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000
	N	17	17	17	17
Dzīvības AAS prēmijas	Pīrsona korelācijas koef.	,894**	1	,864**	,961**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000
	N	17	17	17	17
Nedzīvības AAS prēmijas	Pīrsona korelācijas koef.	,998**	,864**	1	,914**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000
	N	17	17	17	17
Banku izsniegtie kredīti	Pīrsona korelācijas koef.	,934**	,961**	,914**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	
	N	17	17	17	17

**Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,01

Analizējot prēmiju un kredītu apmēra ikgadējas izmaiņas ar korelācijas metodi, redzams, ka korelācija ir nozīmīga tikai nedzīvības AAS prēmijas izmaiņām pret kopējo AAS prēmiju izmaiņām, ar 98,4%. Korelācija ir nozīmīga pie 0,01 nozīmības līmeņa un novērojumu skaits ir 16, sākot ar 1995.-2010.gadam. Kopējo AAS prēmiju un sadalījumā pa dzīvības un nedzīvības AAS prēmiju izmaiņas ar izsniegto kredītu izmaiņām ir rādītāji, kas visvairāk interesē autori, kas savā starpā ir ar ļoti zemu korelācijas līmeni, vai pat var teikt, ka savā starpā nekorelē, attiecīgi kopēja AAS prēmijas izmaiņas ar izsniegto kredītu izmaiņām korelē ar 0,8%, pie nozīmības līmeņa 0,976, attiecīgi dzīvības AAS prēmiju izmaiņas ar izsniegto kredītu izmaiņām korelē ar -5,6% pie nozīmības līmeņa 0,835 un nedzīvības AAS prēmijas – korelē ar 3,1% pie nozīmības līmeņa 0,908, skatīt 3.18.tabulā.

Korelācijas analīze komercbanku izsniegto kredītu apmēra ikgadējām izmaiņām un apdrošināšanas sabiedrību parakstītajām bruto prēmiju ikgadējām izmaiņām, % 1994.-2010.gads¹³⁵

		AAS prēmijas izmaiņas	Dzīvības AAS prēmiju izmaiņas	Nedzīvības AAS prēmiju izmaiņas
Izsniegto kredītu izmaiņas	Pīrsona korelācijas koef.	,008	-,056	,031
	Sig. (2-tailed)	,976	,835	,908
	N	16	16	16

**Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,01

¹³⁴ Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

¹³⁵ Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

Analizējot korelāciju starp dzīvības AAS prēmijām pa apdrošināšanas veidiem un banku izsniegtajiem kredītiem var secināt, ka visi dzīvības apdrošināšanas veidi korelē ar izsniegtajiem kredītiem, izņemot nelaimes gadījumu apdrošināšanu. Novērojumu skaits 12 gadi sākot ar 1999.-2010.gadam. Korelācija, ar nozīmības līmeni 0,01, ir nozīmīga dzīvības apdrošināšanas veidam un kredītiem – korelē ar 94,9%, veselības apdrošināšanai – 95,9% un kopējām dzīvības AAS prēmijām 96,8%. Pie nozīmības līmeņa 0,05 korelē veselības apdrošināšana un kredīti - attiecīgi 69,9% līmenī, skatīt 3.19.tabulā

3.19. tabula

Korelācijas analīze komercbanku izsniegtajiem kredītiem un dzīvības AAS parakstītajām bruto prēmijām pa apdrošināšanas veidiem, milj. latu 1999.-2010.gads¹³⁶

		Dzīvības apdrošināšana	Nelaimes gadījumu apdrošināšana	Veselības apdrošināšana	Pārapirošināšana	Dzīvības AAS prēmijas
Banku izsniegtie kredīti	Pīrsona korelācijas koef.	,949**	-,084	,959**	-,699*	,968**
	Sig. (2-tailed)	,000	,794	,000	,011	,000
	N	12	12	12	12	12

**Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,01 *Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,05

Analizējot ikgadējo izmaiņu korelāciju gan prēmijām, pa apdrošināšanas veidiem, gan kredītiem, analizē ietvertu novērojumu skaits ir 11, laika periods no 2000.-2010.gadam. Prēmiju un kredītu izmaiņas korelē tikai veselības apdrošināšanai ar nozīmības līmeni 0,05 ar 69,9% augstu korelāciju. Pārējiem dzīvības apdrošināšanas veidiem un kredītiem korelācija nav nozīmīga, skatīt 3.20.tabulā.

3.20. tabula

Korelācijas analīze komercbanku izsniegto kredītu apmēra ikgadējām izmaiņām un dzīvības AAS pa apdrošināšanas veidiem parakstītajām bruto prēmiju ikgadējām izmaiņām, % 2000.-2010.gads¹³⁷

		Dzīvības apdrošināšanas izmaiņas	Nelaimes gadījumu apdrošināšanas izmaiņas	Veselības apdrošināšanas izmaiņas	Pārapirošināšanas izmaiņas
Izsniegto kredītu izmaiņas	Pīrsona korelācijas koef.	,423	,289	,699*	,274
	Sig. (2-tailed)	,195	,388	,017	,414
	N	11	11	11	11

*Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,05

Analizējot korelāciju starp nedzīvības AAS parakstītajām prēmijām un izsniegto kredītu apmēru, redzam, ka arī izsniegtie banku kredīti korelē ar visiem nedzīvības apdrošināšanas veidiem un korelācijas ir ļoti augstas. Vislielākā korelācija ir īpašuma apdrošināšana ar izsniegtajiem kredītiem ar 94,2%, veselības apdrošināšana ar 9,17%, OCTA ar 87,6% un

¹³⁶ Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

¹³⁷ Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

KASKO ar 82,9% pie nozīmības līmeņa 0,01. Ar zemāku nozīmības līmeni – 0,05 korelē vispārējā CTA apdrošināšanas veids ar kredītiem ar korelāciju 64,8%, skatīt 3.21.tabulā.

3.21. tabula

Korelācijas analīze komercbanku izsniegtajiem kredītiem un nedzīvības AAS parakstītajām bruto prēmijā pa apdrošināšanas veidiem, milj. latu 1999.-2010.gads¹³⁸

		Veselības apdrošināšana nedzīvības AAS	Vispārējā CTA	KASKO	Īpašuma apdrošināšana	OCTA	Pārējie apdrošināšanas veidi
Banku izsniegtie kredīti	Pīrsona korelācijas koef.	,917**	-,648*	,829**	,942**	,876**	,880**
	Sig. (2-tailed)	,000	,023	,001	,000	,000	,000
	N	12	12	12	12	12	12

**Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,01 *Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,05

Analizējot nedzīvības AAS apdrošināšanas veidu apmēra izmaiņu korelāciju ar izsniegto kredītu apmēra ikgadējām izmaiņām, redzams, ka ne visu nedzīvības AAS apdrošināšanas veidu ikgadējās pamēra izmaiņās korelē ar kredītu apmēra izmaiņām. Ar visaugstāko nozīmības līmeni 0,01 korelē veselības apdrošināšana – 78,2% līmenī, KASKO – 87,2%. Ar zemāku nozīmības līmeni 0,05 korelē īpašuma apdrošināšanas ikgadējās izmaiņas ar izsniegto kredītu apmēra izmaiņā attiecīgi ar 63,4%. Pārējiem nedzīvības AAS apdrošināšanas veidiem korelācija nav nozīmīga, attiecīgi OCTA tā ir 42,7%, ar nozīmības līmeni 0,190 un vispārējā CTA korelē viszemākajā apmērā – 5,5% ar nozīmības līmeni 0,873, kā arī pārējie apdrošināšanas veidi korelē ar 4,7% pie nozīmības līmeņa 0,890, skatīt 3.22.tabulā.

3.22. tabula

Korelācijas analīze komercbanku izsniegto kredītu apmēra ikgadējām izmaiņām un nedzīvības AAS pa apdrošināšanas veidiem parakstītajām bruto prēmiju ikgadējām izmaiņām, % 2000.-2010.gads¹³⁹

		Veselības apdrošināšana nedzīvības AAS izmaiņas	Vispārējā CTA izmaiņas	KASKO izmaiņas	Īpašuma apdrošināšanas izmaiņas	OCTA izmaiņas	Pārējo apdrošināšanas veidu izmaiņas
Izsniegto kredītu izmaiņas	Pīrsona korelācijas koef.	,782**	-,055	,872**	,634*	,427	,047
	Sig. (2-tailed)	,004	,873	,000	,036	,190	,890
	N	11	11	11	11	11	11

**Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,01 *Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,05

Apdrošināšanas brokeru sabiedrību (turpmāk brokeri) korelācija ar banku izsniegtiem kredītiem arī ir ļoti augsta – 97,7% ar nozīmības līmeni 0,01. Brokeru parakstīto prēmiju apmēra ikgadējās izmaiņās ar izsniegto kredītu ikgadējām izmaiņām korelē nenozīmīgā līmenī – 36,4%, bet brokeru sabiedrību prēmiju ikgadējais īpatsvars kopējo AAS prēmiju

¹³⁸ Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

¹³⁹ Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

portfelī ar izsniegto kredītu ikgadējām apmēra izmaiņām korelē ar nozīmības līmeni 0,05 un korelācija rādītāju starpā ir 68,4%

Analizējot tādu apdrošināšanas nozari raksturojošo rādītāju kā apdrošināšanas blīvuma un parakstīto prēmiju apmēru pret IKP rādītāju korelāciju starp kopējo AAS prēmiju un banku izsniegto kredītu apmēru, redzams, ka prēmijas pret IKP nozīmīgā līmenī nekorelē ne ar vienu no rādītājiem, bet apdrošināšanas blīvums korelē ar augstu nozīmības līmeni 0,01 ar rādītājiem kopējām AAS prēmijām – 99,3% un ar banku izsniegto kredītu apmēru 96,2% līmenī, skatīt 3.23.tabulā. Tātad palielinoties gan prēmiju, gan kredītu apmēram ir pozitīva ietekme uz apdrošināšanas blīvuma rādītāja pieaugumu.

3.23. tabula

Korelācijas analīze apdrošināšanas blīvuma rādītājam, prēmiju apmēram pret IKP, kopējām AAS prēmijām un banku izsniegtajiem kredītu apmēriem, 1994.-2010.gads¹⁴⁰

		AAS prēmijas	Banku izsniegtie kredīti
Apdrošināšanas blīvums	Pīrsona korelācijas koef.	,993**	,962**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000
	N	17	17
Prēmijas pret IKP	Pīrsona korelācijas koef.	,293	,032
	Sig. (2-tailed)	,253	,903
	N	17	17

**Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,01

Apdrošināšanas blīvums un blīvuma ikgadējs izmaiņas ar izsniegto kredītu ikgadējām izmaiņām savā starpā ir ar ļoti zemu korelāciju, tā nav uzskatāma par nozīmīgu.

Analizējot kā korelē izsniegto kredītu skaits ar kopējām AAS prēmijām un sadalījumā pa dzīvības un nedzīvības AAS prēmijām un banku izsniegtajiem kredītiem redzams, ka nozīmīga korelācija izsniegto kredītu skaitam ar nozīmības līmeni 0,01 ir starp dzīvības AAS prēmijām ar korelāciju 91,7% un banku izsniegto kredītu apmēru 98,7% līmenī, bet ar pārējiem rādītājiem korelācija nav nozīmīga, skatīt 3.24.tabulā.

3.24. tabula

Korelācijas analīze nebankām izsniegto kredītu skaita, kopējo AAS prēmiju, nedzīvības un dzīvības AAS prēmiju un banku izsniegto kredītu apmēram, milj. latu, 2004.-2010.gads¹⁴¹

		AAS prēmijas	Nedzīvības AAS prēmijas	Dzīvības AAS prēmijas	Banku izsniegtie kredīti
Nebankām izsniegto kredītu skaits	Pīrsona korelācijas koef.	,728	,678	,917**	,987**
	Sig. (2-tailed)	,064	,094	,004	,000
	N	7	7	7	7

**Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,01

¹⁴⁰ Autores aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

¹⁴¹ Autores aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

Analizējot izsniegto kredītu skaita ikgadējo izmaiņu korelāciju, var secināt, ka kredītu skata izmaiņas korelē tikai ar bankas nozares rādītāju izmaiņām – izsniegto kredītu apmēra ikgadējām izmaiņām ar nozīmības līmeni 0,01 ar korelāciju 97,3%, pārējo analizē iekļauto rādītāju ikgadējās izmaiņas nekorelē būtiski ar kredītu skaitu, skatīt 3.25.tabulā.

3.25. tabula

Korelācijas analīze nebankām izsniegto kredītu skaita ikgadējām izmaiņām, kopējo AAS prēmiju, nedzīvības un dzīvības AAS prēmiju un banku izsniegto kredītu apmēra ikgadējām izmaiņām %, 2004.-2010.gads¹⁴²

		AAS prēmijas izmaiņas	Dzīvības AAS prēmiju izmaiņas	Nedzīvības AAS prēmiju izmaiņas	Izsniegto kredītu izmaiņas
Nebankām izsniegto kredītu skaita izmaiņas	Pīrsona korelācijas koef.	,794	,712	,785	,973**
	Sig. (2-tailed)	,059	,113	,064	,001
	N	6	6	6	6

** Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,01

Veicot korelācijas pārbaudi tādiem rādītājiem kā kopējo AAS prēmiju, dzīvības AAS prēmiju un nedzīvības AAS prēmiju apmēram ar izsniegto kredītu apmēru pēc to veidiem, autore secina, ka ar rādītāji ir ar nozīmīgu korelāciju visos kreditēšanas veidos.

Hipotekārie kredīti visaugstāk korelē ar dzīvības AAS prēmijām ar 90,1% un kopējām AAS prēmijām ar 77,1% ar nozīmības līmeni 0,01, ar nedaudz zemāku nozīmības līmeni 0,05 korelē arī nedzīvības AAS prēmijas, veidojot 73,3%.

Industriālajiem kredītiem ir līdzīgi, ar nozīmības līmeni 0,01 korelē ar dzīvības AAS prēmijām 90,7%, ar nozīmības līmeni 0,05 korelē ar kopējām AAS prēmijām 75,5% un nedzīvības AAS prēmijām ar 71,4%.

Komerčiālie kredīti ar augstu nozīmības līmei 0,01 korelē ar visiem iekļautajiem rādītājiem, kopējās AAS prēmijas ar 83,9%, dzīvības AAS prēmijas ar 92,7% ar vislielāko korelācijas līmeni un nedzīvības AAS prēmijas ar industriālajiem kredītiem 80,7% līmenī.

Kredīti patēriņa preču iegādei arī korelē ar augstu nozīmības līmeni 0,01 ar visiem analizē ietvertajiem prēmiju veidiem, attiecīgi ar kopējām AAS prēmijām 83,4%, dzīvības AAS prēmijām 89,6% un nedzīvības AAS prēmijām 80,8%. Pārējo kredītu grupā korelācija ar nozīmības līmeni 0,05 ir kopējām AAS prēmijām – 73,4%, un nedzīvības AAS prēmijām – 69,5%. Ar nozīmības līmeni 0,01 pārējie kredīti korelē ar dzīvības AAS prēmijas 87,6% līmenī, skatīt 3.26.tabulā.

¹⁴² Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

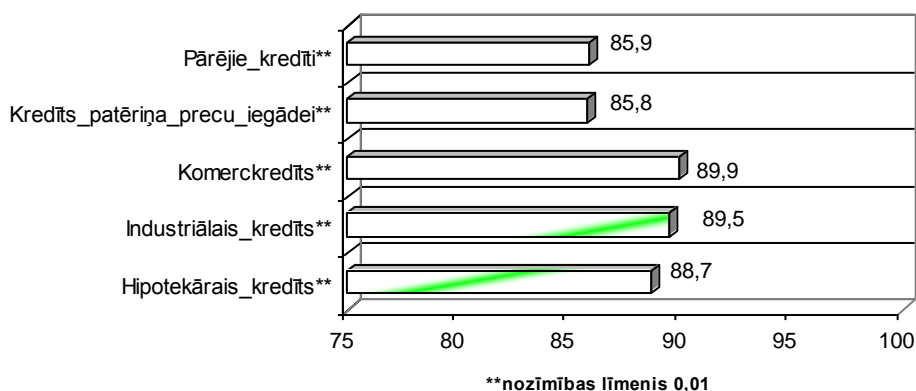
Korelācijas analīze kopējo AAS prēmiju, nedzīvības un dzīvības AAS prēmiju un banku izsniegto kredītu apmēram sadalījumā pa kredītu veidiem, milj. latu, 2004.-2010.gads¹⁴³

		Hipotekārais kredīts	Industriālais kredīts	Komerckredīts	Kredīts patēriņa preču iegādei	Pārējie kredīti
AAS prēmijas	Pīrsona korelācijas koef.	,771**	,755*	,839**	,834**	,734*
	Sig. (2-tailed)	,009	,012	,002	,003	,016
	N	10	10	10	10	10
Dzīvības AAS prēmijas	Pīrsona korelācijas koef.	,901**	,907**	,927**	,896**	,876**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,001
	N	10	10	10	10	10
Nedzīvības AAS prēmijas	Pīrsona korelācijas koef.	,733*	,714*	,807**	,808**	,695*
	Sig. (2-tailed)	,016	,020	,005	,005	,026
	N	10	10	10	10	10

**Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,01 *Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,05

Veicot dziļāku korelācijas analīzi arī izsniegto kredītu apmēram dalījumā pa kredītu veidiem un dzīvības AAS prēmiju apmēram pa apdrošināšanas veidiem, var secināt, ka visi iekļautie rādītāji ir korelatīvi, novērojumu skaits 10, no 2004.-2010.gadam.

Dzīvības apdrošināšanā parakstītās bruto prēmijas visvairāk korelē ar komerckredītiem – 89,9%, industriālajiem kredītiem -89,5%, hipotekārajiem kredītiem 88,7%, kredītiem patēriņa preču iegādei ar 85,8% un pārējo kredītu apmēru 85,9%, ar nozīmības līmeni 0,01, skatīt 3.1.attēla.

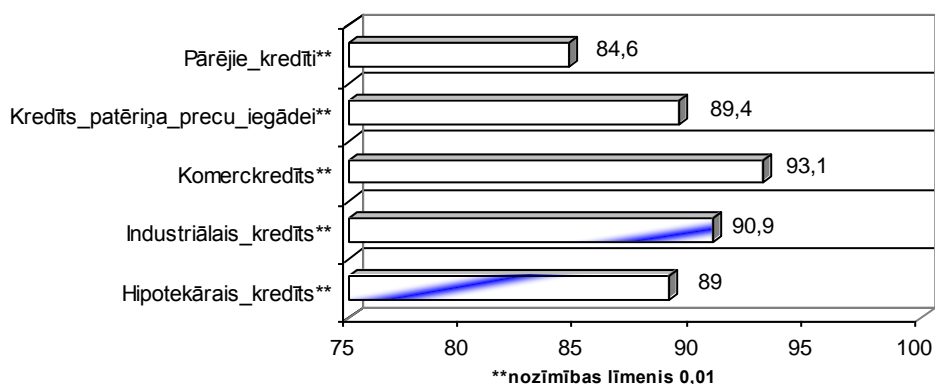

3.1. att. Dzīvības apdrošināšanā parakstīto bruto prēmiju apmēra korelācija ar banku izsniegto kredītu apmēru pa veidiem, % 2004.-2010.gads¹⁴⁴

¹⁴³ Autore veidots, izmantojot SPSS aprēķinus pēc FKTK datiem

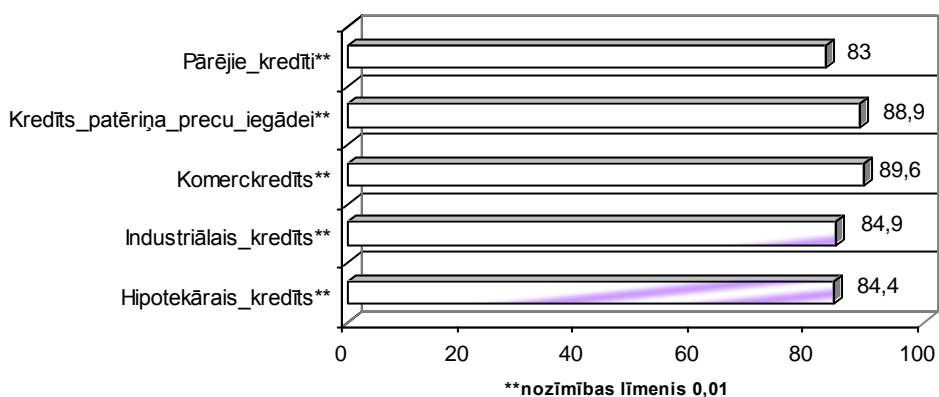
¹⁴⁴ Autore veidots, izmantojot SPSS aprēķinus pēc FKTK datiem

Analizējot nelaimes gadījumu bruto prēmiju apmēra korelāciju ar izsniegto kredītu apmēru sadalījumā pa veidiem, redzams, ka visi ietvertie kreditēšanas veidi korelē ar šo apdrošināšanas veidu visi ar nozīmības intervālu 0,01 un korelācijas ir robežās no 84,6% līdz 93,3%, ar visaugstāko korelāciju tieši ar komerckredītiem, skatīt 3.2.attēlā.

3.2. att. Nelaimes gadījumu apdrošināšanā parakstīto bruto prēmiju apmēra korelācija ar banku izsniegto kredītu apmēru pa viediem, % 2004.-2010.gads¹⁴⁵

Kā redzams 3.3.attēlā arī veselības apdrošināšanā parakstītās prēmijas korelē ar visiem kreditēšanas veidiem ar nozīmības līmeni 0,01 un korelācija robežās no 83% pārējiem kredītiem un ar visaugstāko korelāciju 89,6% ar komerckredītiem.

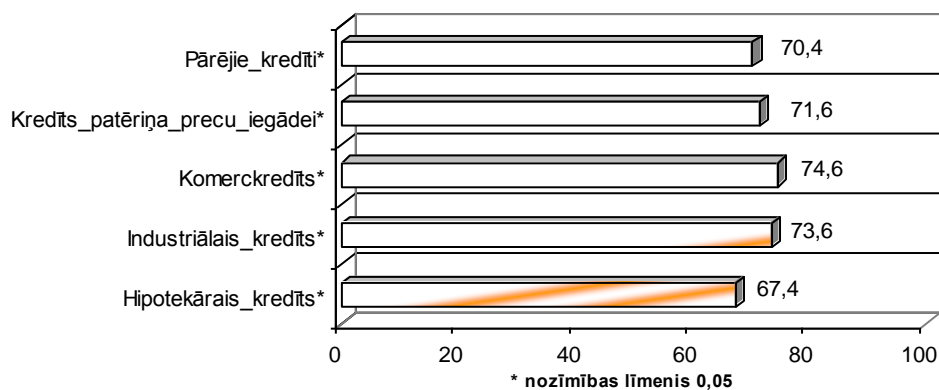

3.3. att. Veselības apdrošināšanā parakstīto bruto prēmiju apmēra korelācija ar banku izsniegto kredītu apmēru pa viediem, % 2004.-2010.gads¹⁴⁶

Pārapirošināšanā parakstīto prēmiju apmēs korelē ar nedaudz zemāku nozīmības līmeni – 0,05, joprojām saglabājot augstu korelāciju ar izdalītajiem kreditēšanas veidiem. Vizsemākā korelācija ir ar hipotekārajiem kredītiem – 67,4% līmenī un visaugstākā komerckredītiem ar 74,6%, skatīt 3.4.attēlā.

¹⁴⁵ Autoreis veidots, izmantojot SPSS aprēķinus pēc FKTK datiem

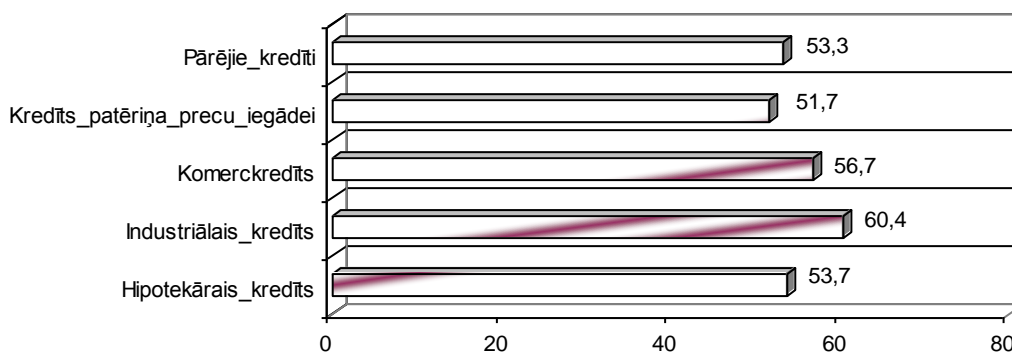
¹⁴⁶ Autoreis veidots, izmantojot SPSS aprēķinus pēc FKTK datiem

3.4. att. Pārapirošināšanā izrakstīto bruto prēmiju apmēra korelācija ar banku izsniegto kredītu apmēru pa viediem, % 2004.-2010.gads¹⁴⁷

Starp visiem kreditēšanas veidiem visaugstākā korelācija ar visu dzīvības AAS apdrošināšanas veidu parakstītajām bruto prēmijām ir tieši komerckredītiem, industriālajiem kredītiem un trešā vietā ir kredīti patēriņa preču iegādei. Korelācijas SPSS tabulu skatīt 3.pielikumā, 3.27.tabula.

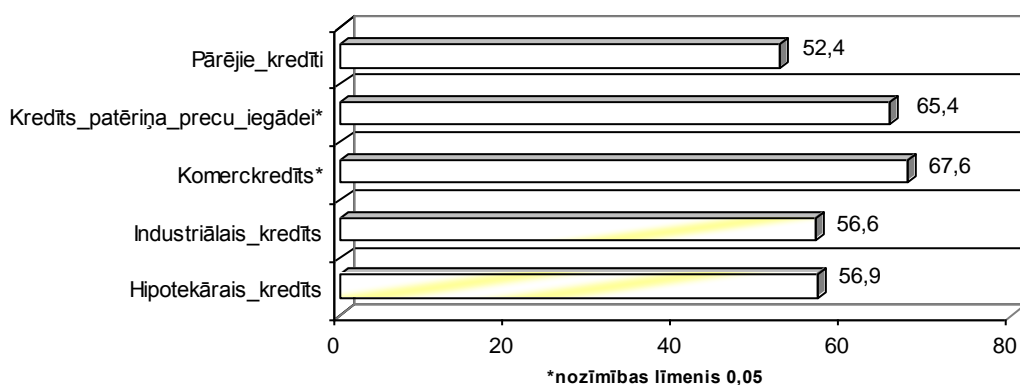
Analizējot nedzīvības AAS pa apdrošināšanas veidiem parakstīto prēmiju apmēra korelāciju ar izsniegto kredītu apmēru pa kreditēšanas veidiem, iezīmējas nedaudz cita situācija, kā tas bija dzīvības AAS apdrošināšanas veidiem, jo ir nedzīvības apdrošināšanas veidi kuriem korelācija ir nenozīmīga, zemā līmenī, kā piemēram vispārējās CTA apdrošināšanas veidam, skatīt 3.5.attēlā un zema līmenī arī korelē KASKO apdrošināšana, ar vērā ņemamo nozīmības līmeni 0,05 šis apdrošināšanas veids korelē ar kredītiem patēriņa preču iegādei – 65,4% un komerckredītiem 67,6% līmenī, skatīt 3.6.attēlu.

3.5. att. Vispārējā CTA izrakstīto bruto prēmiju apmēra korelācija ar banku izsniegto kredītu apmēru pa viediem, % 2004.-2010.gads¹⁴⁸

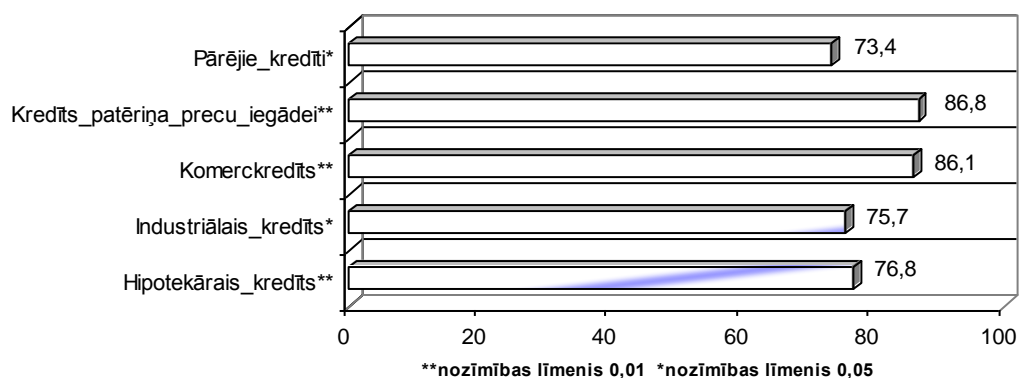
¹⁴⁷ Autoreis veidots, izmantojot SPSS aprēķinus pēc FKTK datiem

¹⁴⁸ Autoreis veidots, izmantojot SPSS aprēķinus pēc FKTK datiem

3.6. att. KASKO izrakstīto bruto prēmiju apmēra korelācija ar banku izsniegto kredītu apmēru pa viediem, % 2004.-2010.gads¹⁴⁹

Veselības apdrošināšanas prēmijas ar nozīmības līmeni 0,05 korelē ar Industriālajiem kredītiem – 75,5% un pārējie kreditēšanas veidiem – 73,4%. Pārējie kreditēšanas veidiem korelācija ir augstāka ar nozīmības līmeni 0,01, korelē kredīti patēriņu preču iegādei ar 86,8%, komerckredītiem ar 86,1% un hipotekārie kredīti ar 76,8%, skatīt 3.7.attēlā.

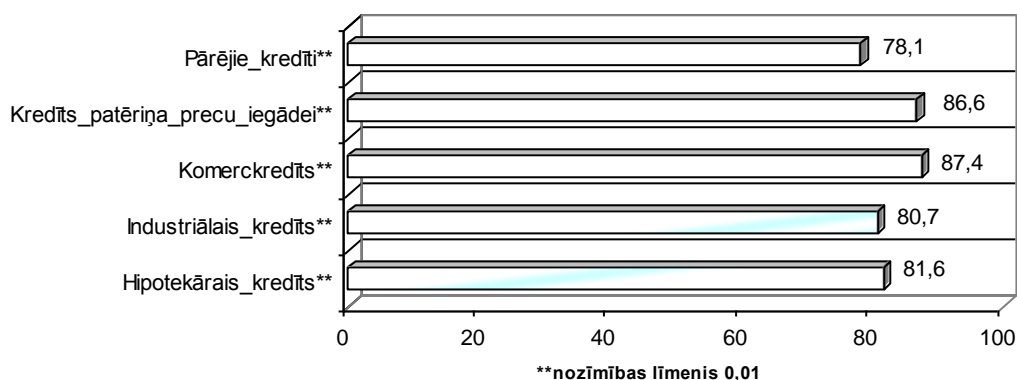

3.7. att. Veselības apdrošināšanā izrakstīto bruto prēmiju apmēra korelācija ar banku izsniegto kredītu apmēru pa viediem, % 2004.-2010.gads¹⁵⁰

Īpašuma apdrošināšana korelē ar visiem kredītu veidiem ar nozīmības līmeni 0,01, robežās no 78,1% līdz 874%. Korelācija, kas īpaši interesē autori ir starp īpašuma apdrošināšanas prēmiju apmēru un hipotekārās kreditēšanas apmēru, kas korelē ar 81,6%, kas būtiski neizceļas uz citu kreditēšanas veidu korelāciju fona, skatīt 3.8.attēlā.

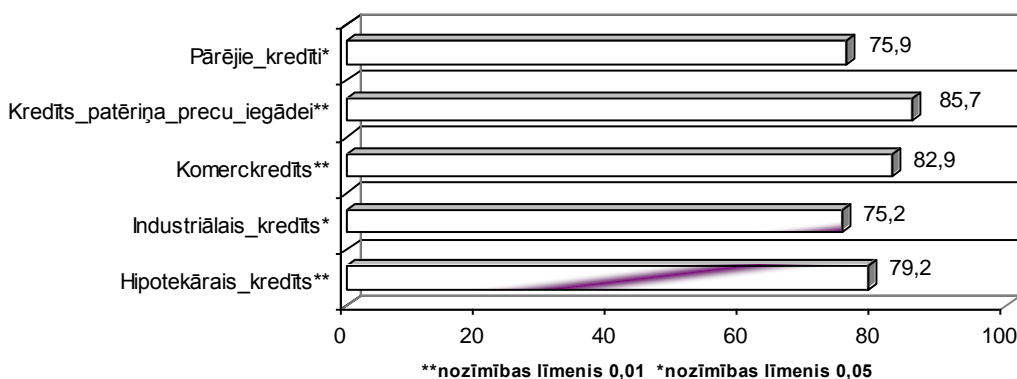
¹⁴⁹ Autoreis veidots, izmantojot SPSS aprēķinus pēc FKTK datiem

¹⁵⁰ Autoreis veidots, izmantojot SPSS aprēķinus pēc FKTK datiem

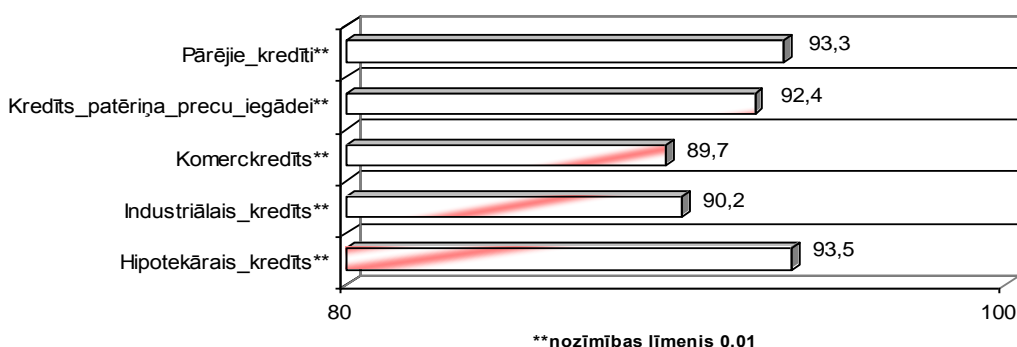
3.8. att. Īpašuma apdrošināšanā izrakstīto bruto prēmiju apmēra korelācija ar banku izsniegto kredītu apmēru pa viediem, % 2004.-2010.gads¹⁵¹

OCTA apdrošināšana ar nozīmības līmeni 0.05 korelē ar industriālajiem kredītiem – 79,2% un pārējiem kredītiem 75,9% līmenī. Ar pārējiem kreditēšanas veidiem nozīmības līmenis ir 0,01, kredīti patēriņu precu iegādei korelē 85,7%, komerckredīti ar 82,9% un hipotekārie kredīti ar 79,2%, skatīt 3.9.attēlā.

3.9. att. OCTA izrakstīto bruto prēmiju apmēra korelācija ar banku izsniegto kredītu apmēru pa viediem, % 2004.-2010.gads¹⁵²

Pārējie apdrošināšanas veidi ar visiem kredītu veidiem korelē ar nozīmības līmeni 0,01 un korelācija ir 89,7% līdz 93,5% robežās.

3.10. att. Pārējos apdrošināšanas veidos izrakstīto bruto prēmiju apmēra korelācija ar banku izsniegto kredītu apmēru pa viediem, % 2004.-2010.gads¹⁵³

¹⁵¹ Autoreis veidots, izmantojot SPSS aprēķinus pēc FKTK datiem

¹⁵² Autoreis veidots, izmantojot SPSS aprēķinus pēc FKTK datiem

Starp visiem kreditēšanas veidiem visaugstākā korelācija ar nedzīvības AAS apdrošināšanas veidu parakstītajām bruto prēmijām ir tieši komerckredītiem, industriālajiem kredītiem un hipotekārajiem kredītiem. Korelācijas SPSS tabulu skatīt 3.pielikumā, 3.28.tabula.

Autores kopējais secinājums pēc korelācijas analīzes starp kreditēšanas veidiem un gan dzīvības, gan nedzīvības apdrošināšanas veidiem ir, ka gandrīz visi apdrošināšanas veidi korelē ar visiem kreditēšanas veidiem, kā arī korelācijas ir lielākajā daļā ir ar augstu nozīmības līmeni 0,01 un mazāk ar 0,05 vai gadījumi, kad nekorelē vispār ir maz. Korelācijas starp šiem rādītājiem ir 70% robežās un augstāk, kas parāda, ka analizēto rādītāju apmēram tomēr ir augsta korelatīvā saistība vienam ar otru. Tātad apskatot korelāciju starp banku un apdrošināšanas nozares rādītājiem neatkarīgā mainīgā lieluma izmaiņas ir saistītas ar mainīgā lieluma vidējo vērtību izmaiņām un ir ar vidēji augstu sakarību ciešumu autores analizētajiem rādītājiem.

¹⁵³ Autores veidots, izmantojot SPSS aprēķinus pēc FKTK datiem

Secinājumi

1. Apdrošināšanas pakalpojumi ar katru gadu ieņems ar vien lielāku lomu patērētāju dzīvē;
2. Uz 2010.gadu Latvijā darbojās 21 banka un 13 AAS, 4 dzīvības un 9 nedzīvības AAS;
3. Nedzīvības AAS gan pēc to kopējā skaita, gan pēc parakstīto prēmiju apmēra, gan piedāvāto apdrošināšanas produktu klāsta ieņem lielāko īpatsvaru Latvijas apdrošināšanas tirgū;
4. Dzīvības AAS prēmijas kopējā portfelī laika periodā 1994.-2010.gadam vidēji sastāda 13,65%, bet nedzīvības AAS –vidēji 86,35%;
5. Parakstīto bruto prēmiju apmēram sākot no 1993.gada ik gadu ir tendence palielināties, prēmiju samazinājums pret iepriekšējo gadu kopējā apdrošināšanas portfelī un nedzīvības apdrošināšanā ir samazinājies ar 2009.gadu un dzīvības apdrošināšanā ar 2008.gadu;
6. Parakstīto bruto prēmiju apmērs kopējā portfelī 2010.gadā sasniedz 190 254 tūkst. latu, salīdzinājumā pret 2008.gadu samazinājums ir par 43,61%;
7. Parakstīto bruto prēmiju apmērs dzīvības apdrošināšanā 2010.gadu sasniedza 32 825 tūkst. latu, 2009.gadā prēmiju apmērs salīdzinājumā pret 2007.gadu bija samazinājies par 24 %, bet 2010.gadā pret 2009.gadu ir bijis prēmiju pieaugums par 18%;
8. Prēmiju apmēra pieaugums 2010. gadā pret 2009.gadu bija vērojams tikai dzīvības apdrošināšanā;
9. Parakstīto bruto prēmiju apmērs nedzīvības apdrošināšanā 2010.gadā sasniedza 157 428 tūkst. latu, salīdzinājumā pret 2008.gadu samazinājums ir par 48,16%;
10. Visas apdrošināšanas prēmiju izmaiņas var sasaistīt ar ekonomiskajām norisēm valstī un pasaulē – ar 1995. banku krīzi, 1998.gadā Krievijas krīzi un 2008.gadā ekonomisko krīzi un atveseļošanas periodos no tām;
11. 2008.gada ekonomiskā krīze apdrošināšanas tirgu ir skārusi vissmagāk, jo banku krīzes un Krievijas krīzes laikā un atgūšanas periodā pēc tām prēmijas apmēri nebija samazinājušās pret iepriekšējā gada līmeni, bet 2009. un 2010.gadā ir vērojams prēmiju samazinājums;
12. Prēmiju samazinājums 2008.gada pasaules ekonomiskas krīzes laikā un pēc tās saistīts ne tikai ar ekonomisko lejupslīdi valstī, bet arī ar apdrošināšanas produktu cenu samazinājumu;
13. Lielāko daļu no dzīvības AAS parakstītajām bruto prēmijām sastāda dzīvības apdrošināšanas veids, 2010.gadā ieņem 75% no kopējā dzīvības prēmiju portfeļa un vidējais aritmētiskais dzīvības apdrošināšanas veida īpatsvars portfelī laika periodā no 1999.-2010.gadam bija 70%;
14. Veselības apdrošināšanas veids kopējā dzīvības AAS prēmiju portfelī 2010.gadā sastāda 23%, ar aritmētisko vidējo rādītāju laika periodā no 1999.-2010.gadam 22%;
15. Nelaiemes gadījumu apdrošināšanas veids kopējā dzīvības AAS prēmiju portfelī 2010.gadā sastādīja 2%, ar aritmētisko vidējo rādītāju laika periodā no 1999.-2010.gadam 5,5%. Nelaiemes

gadījumu apdrošināšanas veidam ir bijis visbūtiskākais prēmiju samazinājums dzīvības AAS prēmiju portfeli analizētajā laika periodā 1994.-2010.gadam;

16. Dzīvības AAS prēmiju apmēra ikgadējās izmaiņas ar vislielāko aritmētisko vidējo laika periodā no 2000.-2010.gadam ir veselības apdrošināšanas veidam – 41,50%, prēmiju samazinājums 2010.gadā pret 2008.gadu ir par 45%;
17. Dzīvības AAS dzīvības apdrošināšanas veidam prēmiju apmēra ikgadējām izmaiņām aritmētiskais vidējais laika periodā no 2000.-2010.gadam ir 17,74%, un prēmiju samazinājums ir bijis 2008.gadā pret iepriekšējo gadu par 26%, un 2010.gadā pret 2008.gadu ir bijis prēmiju pieaugums par 28%;
18. Dzīvības AAS nelaiemes gadījumu apdrošināšanas veidam prēmiju apmēra ikgadējām izmaiņām aritmētiskais vidējais laika periodā no 2000.-2010.gadam ir 3,45%, un prēmiju samazinājums ir bijis 2009.gadā pret iepriekšējo gadu par 21%, un 2010.gadā attiecīgi ir bijis prēmiju pieaugums par 9%;
19. Dzīvības AAS dzīvības un nelaiemes gadījumu apdrošināšanas veidos 2010.gadā ir vērojams prēmiju pieaugums pret iepriekšējā gada samazinājumu attiecīgi par 27% un 9%;
20. Lielāko īpatsvaru nedzīvības AAS prēmiju portfeli ieņem KASKO, OCTA un īpašuma apdrošināšana, no kopējā prēmiju portfeļa 2010.gadā sastāda 68%, ar aritmētisko vidējo rādītāju laika periodā no 1999.-2010.gadam 67%;
21. Apdrošināšanas veidi OCTA un KASKO no kopējā nedzīvības AAS prēmiju portfeļa 2010.gadā sastāda 49%, ar aritmētisko vidējo rādītāju laika periodā no 1999.-2010.gadam 50%;
22. Visizplatītākie apdrošināšanas veidi ir saistīti ar transportlīdzekļu apdrošināšanu (OCTA un KASKO) un īpašuma apdrošināšanu, ar ko finansēšanu lielākoties arī nodarbojas bankas un banku meitas uzņēmumi- līzinga kompānijas;
23. Nedzīvības AAS prēmiju apmēra ikgadējās izmaiņas ar vislielāko aritmētisko vidējo laika periodā no 2000.-2010.gadam ir KASKO apdrošināšanas veidam – 15,83%, KASKO prēmiju samazinājums 2010.gadā pret 2008.gadu ir par 63%;
24. Nedzīvības AAS veselības apdrošināšanas veida prēmiju apmēra ikgadējām izmaiņām aritmētiskais vidējais laika periodā no 2000.-2010.gadam ir 11,01%, un prēmiju samazinājums 2010.gadā pret 2008.gadu ir par 55%;
25. Nedzīvības AAS OCTA apdrošināšanā prēmiju apmēra ikgadējām izmaiņām aritmētiskais vidējais laika periodā no 2000.-2010.gadam ir 8,71%, un prēmiju samazinājums 2010.gadā pret 2008.gadu ir par 50%;

26. Nedzīvības AAS īpašuma apdrošināšanā prēmiju apmēra ikgadējām izmaiņām aritmētiskais vidējais laika periodā no 2000.-2010.gadam ir 7,25%, un prēmiju samazinājums 2010.gadā pret 2008.gadu ir par 34%;
27. Nedzīvības AAS vispārējā CTA apdrošināšanas veida prēmiju apmēra ikgadējām izmaiņām aritmētiskais vidējais laika periodā no 2000.-2010.gadam ir 0,86%, un prēmiju samazinājums 2009.gadā pret 2008.gadu ir par 31% un 2010.gadā prēmijas palikusi gandrīz iepriekšējā gada līmenī, pieaugums par nepilnu1%;
28. Nedzīvības AAS pārējiem apdrošināšanas veidiem prēmiju apmēra ikgadējām izmaiņām aritmētiskais vidējais laika periodā no 2000.-2010.gadam ir 5,19%, un prēmiju samazinājums 2009.gadā pret 2008.gadu ir par 13% un 2010.gadā prēmijas nedaudz paaugstinājušās pret iepriekšējā gada līmenī, pieaugot par 2%;
29. Īpašuma apdrošināšanā prēmiju samazinājums pēc 2008.gada ieskaitot nebija tik būtisks ka piemēram KASKO un OCTA apdrošināšanas veidos;
30. Nedzīvības AAS 2008.gada ekonomiskās krīzes ietekmē prēmiju apmēra samazinājumi ir jūtama pilnīgi visos apdrošināšanas veidos;
31. Apdrošināšanas brokeru sabiedrību parakstītās prēmijām no kopējā AAS prēmiju portfeļa ik gadu ieņem ar vien lielāku īpatsvaru, 2010.gadā sastādot 37%; ikgadējās vidējās aritmētiskās izmaiņas 21,97% apmērā;
32. Apdrošināšanas piesātinājums 1998 .gadā sasniedza maksimumu 2,5%, un 2009. un 2010.gadā vērojams neliels piesātinājuma samazinājums, attiecīgi uz 1,71% un 1,49%;
33. Apdrošināšanas blīvumam ik gaidu bija tendence pieaugt, visaugstākais apdrošināšanas blīvums ir sasniegts tieši 2008.gadā – 149,2 LVL vidēji uz vienu iedzīvotāju, kas turpmāk samazinās 2010.gadā sastādot 99,8 LVL vidēji uz vienu iedzīvotāju;
34. Izsniegto kredītu apjoma pieaugums ir būtiskākais banku aktīvu palielināšanās avots;
35. Izsniegto kredītu īpatsvars no kopējiem banku aktīviem analizētajā laika periodā no 1994.-2010.gadam vidēji gadā sastādīja 51,04%, ar vidējo ikgadējo pieaugumu izmaiņām 28% apmērā;
36. Komercbanku izsniegto kredītu apmērs 2010.gadā sasniedza 14 334, 19 milj. latu.
37. Izsniegto kredītu apmēra tendence ik gadu palielināties turpināja līdz 2008.gadam, 2010.gadā pret 2008.gadu izsniegto kredītu apmērs ir samazinājies par 14%;
38. Kredītu apmēra pieauguma ikgadējais samazinājums ir saistīts ar valsts ekonomiskās attīstības tempa samazinājumu un bankām ievēroto daudz piesardzīgāku kredītpolitiku;
39. Kredītu apmēra ikgadējais pieaugums analizētajā laika periodā lielākoties ir daudz augstāks ne kā parakstīto bruto prēmiju apmēra pieaugums;

40. Hipotekārie kredīti no kopējā banku kredītportfeļa 2009.gadā sastādīja 65%, ar pieaugošu tendenci kopēja kredītportfelī ik gadu palielināties, vidējais aritmētiskais hipotekāro kredītu īpatsvaram laika periodā no 2000.-2010 bija 36,30%;
41. Komerckredīti no kopējā banku kredītportfeļa 2009.gadā sastādīja 18% vidējais aritmētiskais īpatsvars laika periodā no 2000.-2010 bija 28,61%;
42. Industriālie kredīti no kopējā banku kredītportfeļa 2009.gadā sastāda 14% vidējais aritmētiskais īpatsvars laika periodā no 2000.-2010 bija 18,82%;
43. Izsniegto kredītu apmēram pa kredītu veidiem, ik gadu bija pieauguma tendence, un pieauguma tempu samazinājums novērojams tikai 2008.gadā;
44. Kreditēšanas apmēra samazinājums ir skāris gandrīz visus kreditēšanas veidus 2009.gadā, komerckredīti samazinājušies par 20%, kredīti patēriņa preču iegādei par 28%, ne tik būtisks samazinājums ir hipotekārajā kreditēšanā -5% apmērā;
45. Analizējot prēmiju un kredītu apmēra ikgadējās izmaiņas, kopējo AAS prēmiju apmērs analizētajā laika periodā ik gadu sasniedz vidēji 18,89%, dzīvības AAS – 17,94%, nedzīvības AAS – 20,81% un izsniegto kredītu vidējais apmēra izmaiņas gadā ir 27,99%;
46. Banku kredītu ar dzīvības AAS, nedzīvības AAS prēmijas prēmijām korelē ar nozīmības līmeni 0,01;
47. Pastāv augsta korelāciju starp dzīvības AAS prēmijām pa apdrošināšanas veidiem un banku izsniegtajiem kredītiem, izņemot nelaimes gadījumu apdrošināšanu. Korelācija, ar nozīmības līmeni 0,01, ir nozīmīga dzīvības apdrošināšanas veidam un kredītiem, veselības apdrošināšanai un kopējām dzīvības AAS prēmijām. Pie nozīmības līmeņa 0,05 statistisko nozīmīgi korelē veselības apdrošināšana un kredīti;
48. Ar izsniegtajiem kredītiem pie nozīmības līmeņa 0,01 korelē veselības apdrošināšana, īpašuma apdrošināšana, OCTA un KASKO. Ar zemāku nozīmības līmeni – 0,05 kredītu apmērs korelē ar vispārējā CTA apdrošināšanas prēmijām.
49. Gandrīz visi apdrošināšanas veidi gan dzīvības, gan nedzīvības korelē ar visiem kreditēšanas veidiem, kā arī korelācijas ir lielākajā daļā ir ar augstu nozīmības līmeni 0,01 un 0,05;
50. Gandrīz visi apdrošināšanas veidi gan dzīvības, gan nedzīvības korelē ar visiem kreditēšanas veidiem, kā arī korelācijas ir lielākajā daļā ir ar augstu nozīmības līmeni 0,01 un 0,05;
51. Korelācijas starp kredītu un apdrošināšanas veidu apmēriem ir 70% robežās un augstāk, kas parāda, ka analizēto rādītāju apmēram tomēr ir augsta korelatīvā saistība vienam ar otru;
52. Starp visiem kreditēšanas veidiem visaugstākā korelācija ar dzīvības AAS apdrošināšanas veidu parakstītajām bruto prēmijām ir tieši komerckredītiem, industriālajiem kredītiem un kredītiem patēriņa preču iegādei;

53. Starp visiem kreditēšanas veidiem visaugstākā korelācija ar nedzīvības AAS apdrošināšanas veidu parakstītajām bruto prēmijām ir tieši komerc kredītiem, industriālajiem kredītiem un hipotekārajiem kredītiem;
54. Autores izvirzītā hipotēze apstiprinās, jo korelācija starp banku un apdrošināšanas nozares rādītājiem ir nozīmīga, kas nozīmē, vidēji augstu sakarību ciešumu analizētajiem rādītājiem;
55. Ņemot vērā augsto korelāciju starp apdrošināšanas prēmiju apmēriem un banku kreditēšanu, pieaugot kreditēšanas apjomiem arī apdrošināšanas prēmiju apmērs pieaug.

Priekšlikumi

1. Apdrošināšanas sabiedrībām un bankām jāseko un jāmainās līdz ar tirgus izmaiņām;
2. Konkurences paaugstināšanai jāuzlabo pakalpojumu servisa kvalitāte, apdrošināšanas produktu elastība, jāvienkāršo produktu sasniedzamība;
3. Apdrošināšanas sabiedrībām jāturpina savu filiāļu tīkla paplašināšana;
4. Apdrošināšanas sabiedrībām vairāk jāizmanto starpnieku pārdošanas kanāli, jo tas samazina kopējās uzņēmējdarbības administratīvās un fiksētās izmaksas;
5. Apdrošināšanas sabiedrībām bankas ir jānovērtē kā nopietns konkurents nākotnē;
6. Apdrošināšanas sabiedrībām jāizveido stratēģija kā noturēt jau esošos klientus un piesaistīt jaunus;
7. Veikt sabiedrības informatīvās kampaņas par apdrošināšanas nozīmi gan mājsaimniecību, gan uzņēmumu līmenī, tādā veidā veicinot patērētāju informētību un pieprasījuma veidošanos tirgū;
8. Joprojām ir ļoti daudz patērētāju, kas ir nākotnes potenciālie klienti un jāatrod veids kā informēt un piesaistīt jaunus klientus;
9. Pietiekošā līmenī jāveic pārapirošināšana, lai apdrošināšanas sabiedrības būtu gatavas no neparedzētiem lieliem zaudējumiem, ko Latvijas gadījumā var, piemēram, nest dabas izraisītas katastrofas, ugunsgrēki;
10. Apdrošināšanas sabiedrībām jāturpina diversificēt apdrošināšanas portfelis, nedrīkst koncentrēties tikai uz dažiem no apdrošināšanas veidiem;
11. Attīstīt un pilnveidot jau tirgū esošus apdrošināšanas produktus un veidot jaunus;
12. Aktīvāk izstrādāt, informēt un piedāvāt apdrošināšanas veidus, kas skar uzņēmējdarbību, to riska darbību apdrošināšanu;
13. Veselības aprūpes sistēma Latvija ir salīdzinoši zemā līmenī, un apdrošināšanas sabiedrībām ir jāpopularizē dzīvības apdrošināšanas sabiedrību produkti;

14. Apdrošināšanas sabiedrībām jāturpina pilnveidot sadarbības veicināšana ar auto saloniem, ceļojumu apdrošināšanas kompānijām, servisiem;
15. Nepieļaut apdrošināšanas produktu cenu samazinājumu līdz līmenim, kad prēmiju ienākumi nenosedz apdrošināšanas atlīdzību izmaksas.
16. Bankām, kas nodarbojas ar apdrošināšanas produktu izplatību caur meitas uzņēmumiem jāpievērš lielāka uzmanība prēmiju portfeļa diversifikācijai, lai prēmiju ienākumi nekoncentrējas tikai no viena apdrošināšanas veida;
17. Bankām liela vērtība arī jāpievērš kredītportfeļa kvalitātei un kvalitātes novērtēšanai, savlaicīgi un pietiekošā apmērā jāveic speciālie uzkrājumi nedrošiem kredītiem;
18. Jāseko līdzi ekonomiskajām un politiskajām norisēm valstī un pasaulē, jāveic ekonomikas attīstības prognozēšana.

Izmantotā literatūra un avoti

1. Bergendahl, G. (1995), "*The profitability of bancassurance for European banks*. International Journal of Bank Marketing, Vol. 13, pp. 17-28.
2. Bernoth K., Pick A. *Forecasting the fragility of the banking and insurance sectors*. Journal of Banking & Finance 35 (2011) 807–818. Pieejams: ScienceDirect
3. Boyd, J. H., S. L. Graham and R. S. Hewitt, 1993. *Bank holding company mergers with non-bank financial firms: Effects on the risk of failure*. Journal of Banking and Finance 17: 43-63.
4. Brewer, E., 1989. *Relationship between bank holding company risk and non-bank activity*. Journal of Economics and Business 41, 337–353.
5. Carow K.A. Citicorp-Travelers Group merger: *Challenging barriers between banking and insurance*. Journal of Banking & Finance 25 (2001) 1553-571. Pieejams: ScienceDirect
6. Focarelli D., Pozzolo A.F. *Cross-border M&As in the financial sector: Is banking different from insurance?* Journal of Banking & Finance 32 (2008) 15–29. Pieejams: ScienceDirect
7. Goddard J., Molyneux P., Wilson J.O.S., Tavakoli M. *European banking: An overview*. Journal of Banking & Finance 31 (2007) 1911–1935. Pieejams: ScienceDirect
8. Göran Bergendahl. *The profitability of bancassurance for European banks*. International Journal of Bank Marketing, Volume: 13 Issue:1 1995, 12.p. Pieejams: Emerald
9. Haiss, P., Sumegi, K. *The Relationship of Insurance und Economic Growth – A Theoretical and Empirical Analysis*. Emprica, Journal of Applied Economics and Economic Policy, Vol. 35, No. 4, pp. 405-431, 2008,SSRN http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=968243##
10. Hughes, J., Lang, W., Mester, L., Moon, C., 1999. *The dollars and sense of bank consolidation*. Journal of Banking and Finance 23, 291±324.
11. Kugler, M., Ofoghi, R. *Does Insurance Promote Economic Growth? Evidence from the UK* . Southampton: University of Southampton, July 2005, p.18.
12. Kwast, M. L., 1989. *The impact of underwriting and dealing on bank returns and risks*. Journal of Banking and Finance 13: 101-125.
13. Liang, N. and D. Savage, 1990. *New data on the performance of non-bank subsidiaries of bank holding companies*. Board of Governors of the Federal Reserve System, Staff economic studies 159 pp.
14. Manwaring, R., March 1977. *Insurance and banking: Two sides of the same coin*. *The Banker*.
15. Milbourn, T., Boot, A., Thakor, A., 1999. *Megamergers and expanded scope: Theories of bank size and activity diversity*. Journal of Banking and Finance 23, 195±214. Pieejams: ScienceDirect

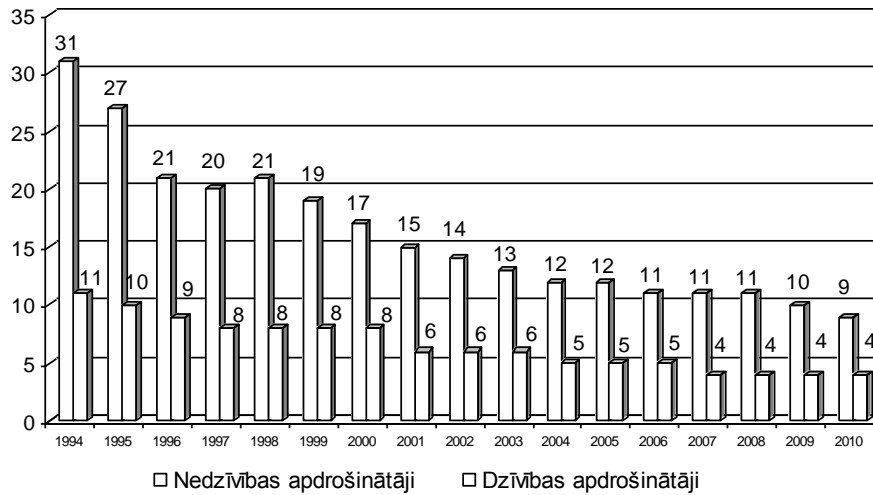
16. Nurullah M., Staikouras S. K. *The Separation of Banking from Insurance: Evidence from Europe*. Multinational Finance Journal, 2008, vol. 12, no. 3/4, pp. 157–184. Pieejams: ScienceDirect
17. Panayiotis G. Artikis, Stanley Mutenga, Sotiris K. Staikouras. *A practical approach to blend insurance in the banking network*. Journal of Risk Finance, Volume: 9 Issue: 2 2008, 19.p. Pieejams: Emerald
18. Rosen, R. J., P. Lloyd-Davies, M. L. Kwast and D. B. Humphrey, 1989. *New banking powers: A portfolio analysis of bank investment in real estate*. Journal of Banking and Finance 13: pp.355-366 Pieejams: ScienceDirect
19. Saunders, A., Walter, I., 1994. *Universal Banking in the United States: What Could We Gain? What Could We Lose?* Oxford University Press, New York.
20. Shelp, J., P. *Insurance Industry Technology*. In: *The Insurance Industry in Economic Development*. New York, New York University Press, 1986, p.63.
21. Sotiris K. Staikouras. *An event study analysis of international ventures between banks and insurance firms*. Journal of International Financial Markets, Institutions & Money, Volume: 19, 2009. Pieejams: ScienceDirect
22. Todd, J., Murray, M., 1988. *Banks in insurance: Increase or reduce competition?* Journal of Insurance Regulation, 518±537. Pieejams: ScienceDirect
23. Wall, L. D., 1987. *Has bank holding companies' diversification affected their risk of failure?* Journal of Economics and Business 39: 313-326 Pieejams: ScienceDirect
24. Kudinska, M. *Komerbanku riski un to atbilstība pašu kapitālam*. Rīga: Datorzinību centrs, 2005. 146.lpp
25. Saksonova, S. *Banku darbība*. Rīga: Latvijas Komerbanku asociācijas Konsultāciju un mācību centrs, 2006. 10-11 lpp
26. Sūniņa-Markēviča K. *Apdrošināšana*. [tiešsaiste]. Rīga, 2003. 147. lpp
27. Tihomirova, J. *Apdrošināšanas pamati*. - Rēzekne, 2004.g. - 72.lpp.
28. Latvijas Republikas Saeima. *Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanas likums*. Stājas spēkā 01.05.2004. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004. [atsauce 17.04.2011]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/>
29. Latvijas Republikas Saeima. *Apdrošināšanas un pārāpdrošināšanas starpnieku darbības likums*, stājas spēkā 15.04.2005. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2005. [atsauce 16.04.2011]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/>
30. Latvijas Republikas Saeima. *Apdrošināšanas sabiedrību un to uzraudzības likums, likuma redakcijā ar grozījumiem, kas izdarīti ar 26.11.2003. likumu, kas stājas spēkā 25.12.2003*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2003. [atsauce 16.04.2011]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/>

31. Latvijas Republikas Saeima. *Kreditiestāžu likums*, stājas spēkā 24.10.1995. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011. [atsauce 17.04.2011]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/>
32. Latvijas Republikas likums Par akciju sabiedrībām, stājas spēkā 24.06.1993.; zaudējis spēku 19.05.2006. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002. [atsauce 16.04.2011]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/>
33. Latvijas Republikas likums Par apdrošināšanu, stājas spēkā 04.02.1993.; zaudējis spēku 01.09.1998. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993. [atsauce 16.04.2011]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/>
34. Latvijas Republikas Saeima. Par sauszemes transporta līdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanas likums, stājas spēkā 08.04.1997.; zaudējis spēku 01.05.2004. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1997. [atsauce 16.04.2011]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/>
35. LB, *Monetāro finanšu iestāžu mēneša bilances pārskata sagatavošanas noteikumi nr. 40* [tiešsaiste] stājas spēkā 01.05.2010. Rīga: Latvijas Vēstnesis [atsauce 20.04.2011] Pieejams: <http://www.likumi.lv/>
36. FKTK. *Aktīvu kvalitātes novērtēšanas un uzkrājumu veidošanas normatīvie noteikumi* [tiešsaiste] - [atsauce 03.04.2011]. Pieejams: http://www.fktk.lv/lv/tiesibu_akti/kreditiestades/fktk_izdotie_noteikumi/regulejotas_prasibas/20090325_aktivu_kvalitates_nov/
37. FKTK noteikumi nr. 61. *Apdrošinātāju publisko ceturkšņa pārskatu sagatavošanas noteikumi*. [tiešsaiste] stājas spēkā 30.03.2006. Rīga: Latvijas Vēstnesis [atsauce 20.04.2011] Pieejams: <http://www.likumi.lv/>
38. Berķis, U. *Informācijas stratēģiskā loma apdrošināšanā: promocijas darba kopsavilkums*. Rīga, Latvijas Universitāte, 2004. 26. lpp
39. Graudiņa, A. *Apdrošināšanas problēmas un perspektīvas Latvijas lauksaimniecībā: promocijas darba kopsavilkums*. LLU Ekonomikas fakultāte. Jelgava: Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 2007. 87.lpp.
40. Melihovs, A. *Latvijas IKP īstermiņa ekonometriskā prognozēšana: promocijas darba kopsavilkums*. LU Ekonomikas un vadības fakultāte. Rīga: Latvijas Universitāte, 2010. 32.lpp
41. Finanšu un kapitāla tirgus komisija, statistika: <http://www.fktk.lv/>
42. LR Centrālā statistikas pārvalde, datubāzes: <http://www.csb.gov.lv/>
43. Latvijas Apdrošināšanas brokeru asociācija, statistika: <http://www.brokers.lv/>
44. LAA- Latvijas Apdrošinātāju asociācija <http://www.laa.lv/pub/?cmd=uzd>
45. European insurance and reinsurance federation (CEA), CEA Statistics N° 36, *European Insurance –Key Facts September 2010*, 2010 [tiešsaiste] - [atsauce 07.04.2011]. Pieejams: <http://www.cea.eu/index.php/facts-figures/european-insurance-in-figures>

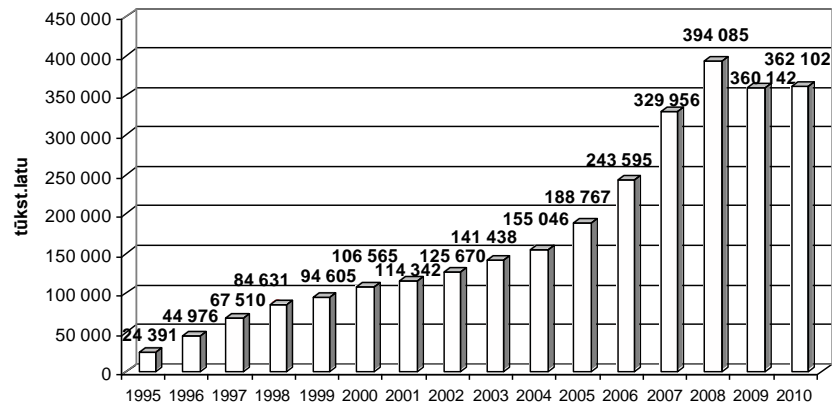
46. European insurance and reinsurance federation (CEA), *CEA Statistics N° 39, Insurance Distribution Channels in Europe, March 2010*, [tiešsaiste] - [atsauce 07.04.2011]. Pieejams: <http://www.cea.eu/index.php/facts-figures/european-insurance-in-figures>
47. European insurance and reinsurance federation (CEA), *Annual Report 2009-2010* [tiešsaiste] – 60.lpp.[atsauce 07.04.2011]. Pieejams: <http://www.cea.eu/index.php/publications/annual-reports>
48. European insurance and reinsurance federation (CEA), *Insurance: a unique sector Why insurance differ from banks, June 2010* [tiešsaiste] - [atsauce 11.05.2011]. Pieejams: http://www.cea.eu/uploads/Modules/Publications/1277383780_cea-report-insurance-a-unique-sector.pdf
49. European Union, Treaty on European Union. *Maastricht Treaty* [tiešsaiste]. Official Journal C 191, 29 July 1992.[atsauce 03.04.2011]. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>
50. Commission of the European Communities. *White paper from the Commission to the European Council(Milan, 28-29 June 1985)*. [tiešsaiste]. Brussels, 14 June 1985 [atsauce 03.04.2011]. Pieejams: http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com1985_0310_f_en.pdf
51. European Union, Treaty on European Union. *The Single European Act* [tiešsaiste]. Official Journal C 191, 29 July 1992.[atsauce 03.04.2011]. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>
52. FKTK, *Banku darbība Latvijā 2008.gada 4. ceturksnī. Vispārīgā informācija* [tiešsaiste] – [atsauce 17.04.2011], Pieejams: http://www.fktk.lv/lv/statistika/kreditiestades/ceturksna_parskati20081230_banku_darbiba_latvija/
53. Valsts iejaukšanas Parex bankas problēmu risināšanā [tiešsaiste]. Rīga: Tautas parlaments, 2008 [atsauce 10.04.2009]. Pieejams: <http://tauta.vissnotiek.lv/valsts-iejauksanas-parex-bankas-problemu-risinasana/>
54. Citadele. *Vēsture* [tiešsaiste]–[atsauce 03.04.2011].Pieejams: <http://www.citadele.lv/lv/about/history/>
55. Mārtiņa I. *Latvijā straujākais OCTA cenu kritums* [tiešsaiste]. Rīga: Laikraksts Dienas Bizness, 7.10.2010. [atsauce 06.04.2011.]. Pieejams: <http://www.db.lv/finanses/apdrosinasana/latvija-straujakaiss-octa-cenu-kritums-229794>

Pielikumi

1.pielikums. Apdrošināšanas tirgu raksturojošie lielumi

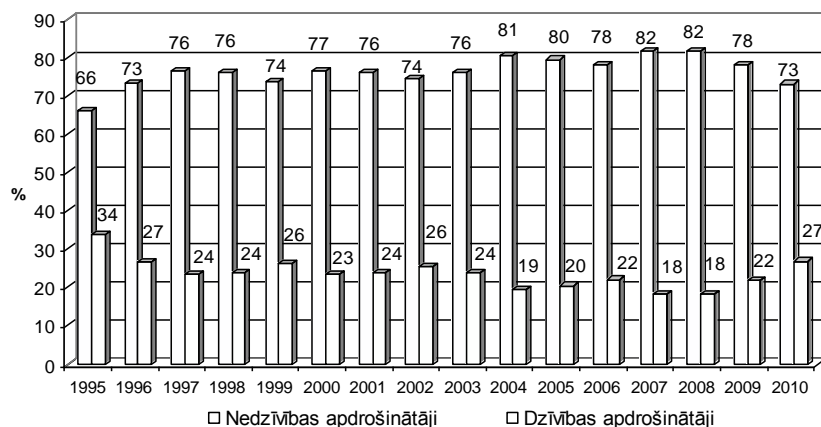
2.2.att. Apdrošināšanas sabiedrību skaits Latvijā dalījumā pēc to darbības viediem 1994.-2010.gads¹⁵⁴

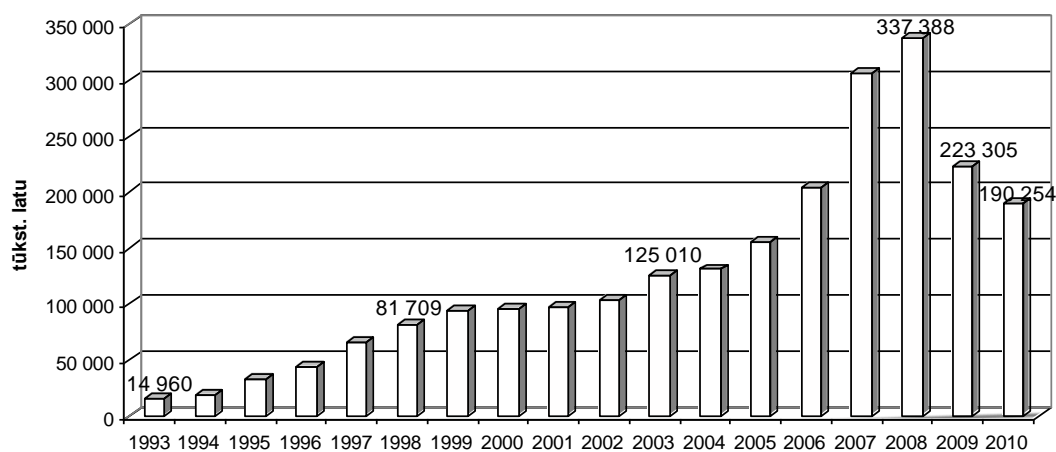
2.3.att. Apdrošināšanas sabiedrību bilances aktīvu apmērs 1995.-2010.gads¹⁵⁵

¹⁵⁴ Autores veidots, pēc FKTK datiem

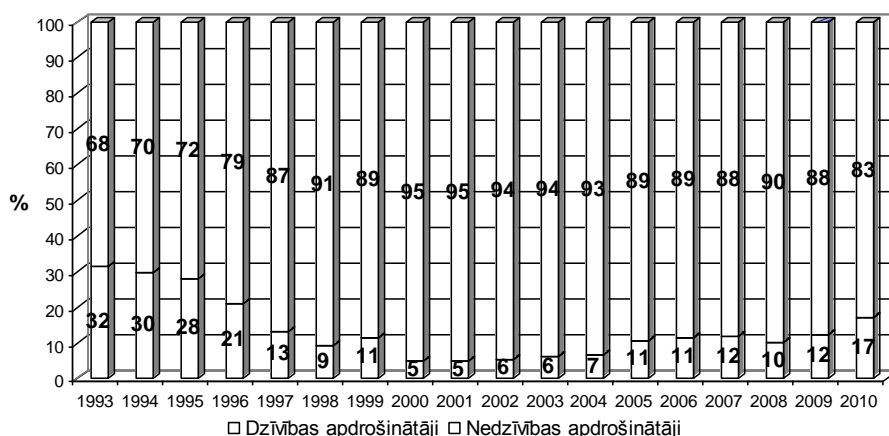
¹⁵⁵ Autores veidots, pēc FKTK datiem

2.4.att. Apdrošināšanas sabiedrību bilances aktīvu apmērs sadalījumā pa apdrošināšanas sabiedrību darbības veida 1995.-2010.gads¹⁵⁶

2.5.att. Apdrošināšanas sabiedrību kopējais parakstīto bruto prēmiju apmērs 1993.-2010.gads¹⁵⁷

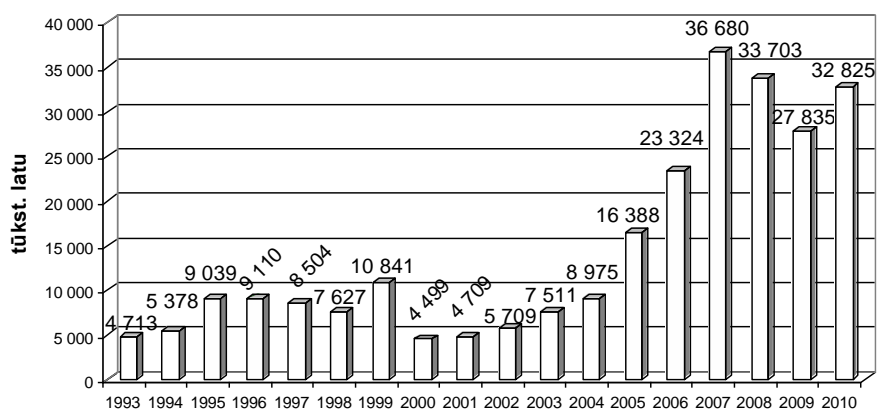

2.7.att. Dzīvības un nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju īpatsvars no kopējā parakstīto bruto prēmiju apmēra 1993.-2010.gads¹⁵⁸

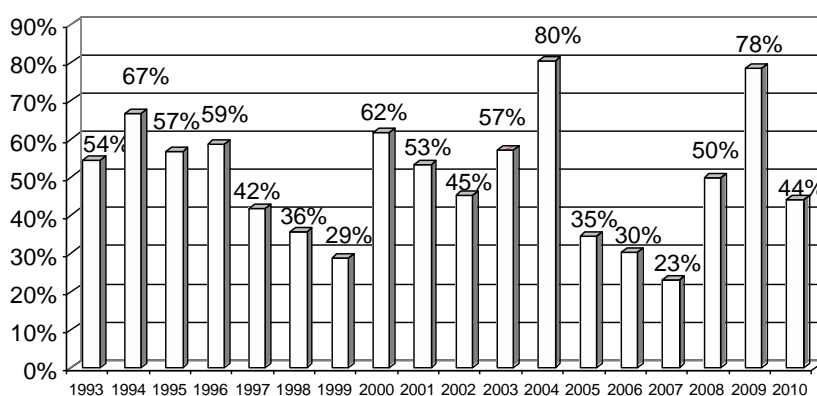
¹⁵⁶ Autore veidots, pēc FKTK datiem

¹⁵⁷ Autore veidots, pēc FKTK datiem

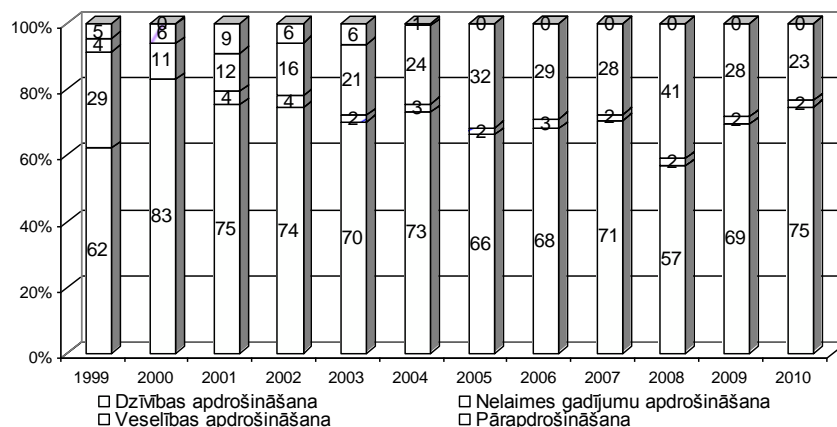
¹⁵⁸ Autore veidots, pēc FKTK datiem

2.8.att. Dzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmērs 1993.-2010.gads¹⁵⁹

2.10.att. Dzīvības apdrošināšanas sabiedrību izmaksāto bruto atlīdzību apmērs pret parakstīto bruto prēmiju apmēru 1993.-2010.gads (%)¹⁶⁰

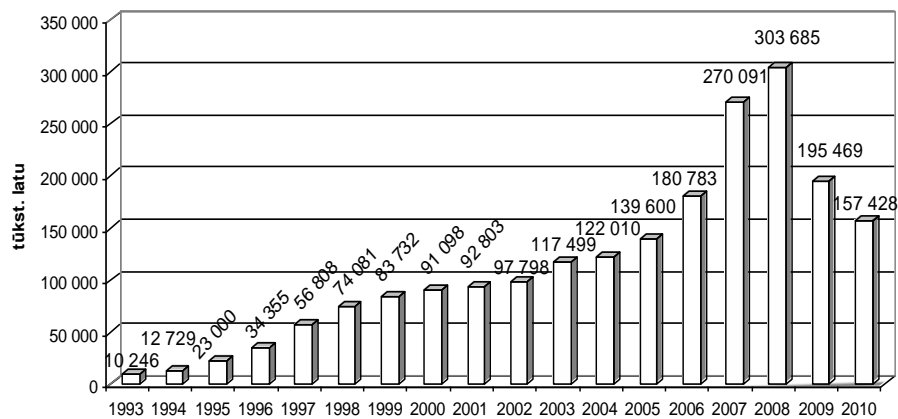

2.11.att. Dzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstītās bruto prēmijas pa apdrošināšanas veidiem 1999.-2010.gads (%)¹⁶¹

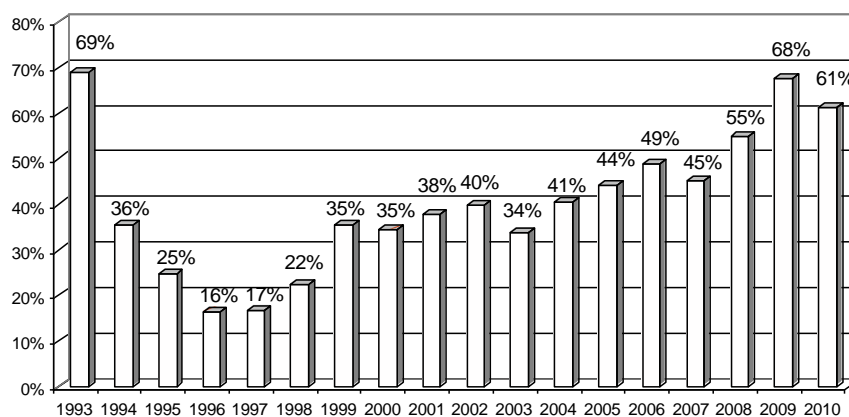
¹⁵⁹ Autores veidots, pēc FKTK datiem

¹⁶⁰ Autores veidots, pēc FKTK datiem

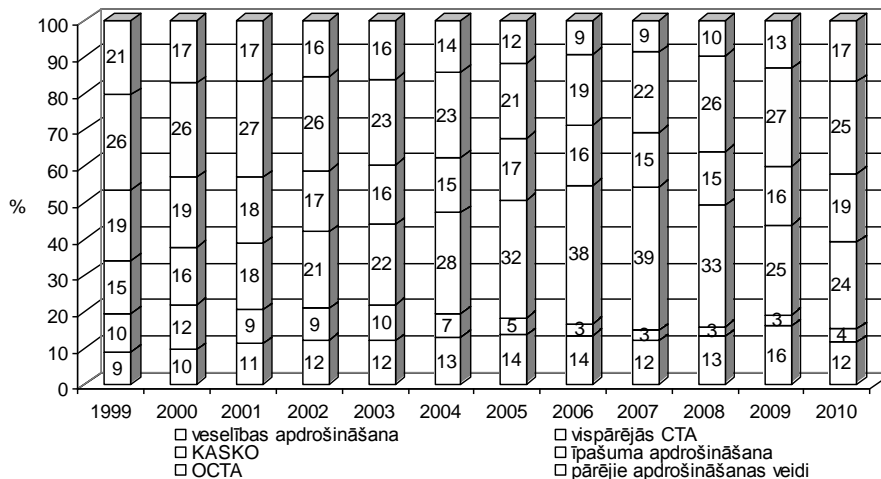
¹⁶¹ Autores veidots, pēc FKTK datiem

2.13.att. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmērs 1993.-2010.gads¹⁶²

2.15.att. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību izmaksāto bruto atlīdzību apmērs pret parakstīto bruto prēmiju apmēru 1993.-2010.gads (%)¹⁶³

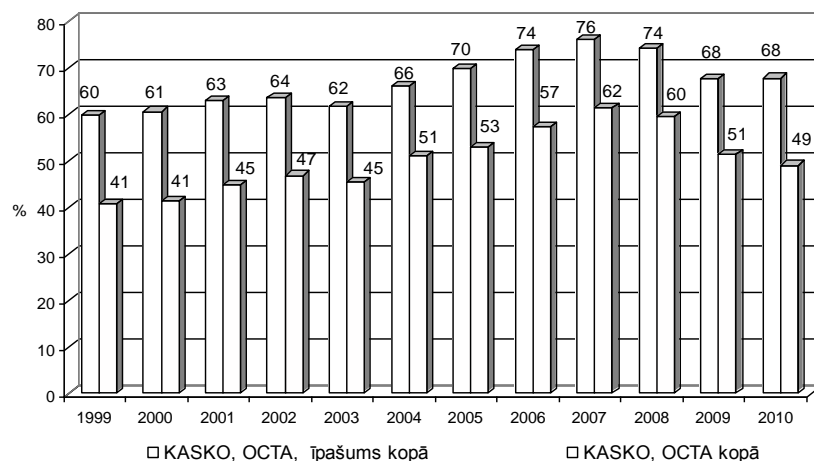

2.26.att. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstītās bruto prēmijas pa apdrošināšanas veidiem 1999.-2010.gads (%)¹⁶⁴

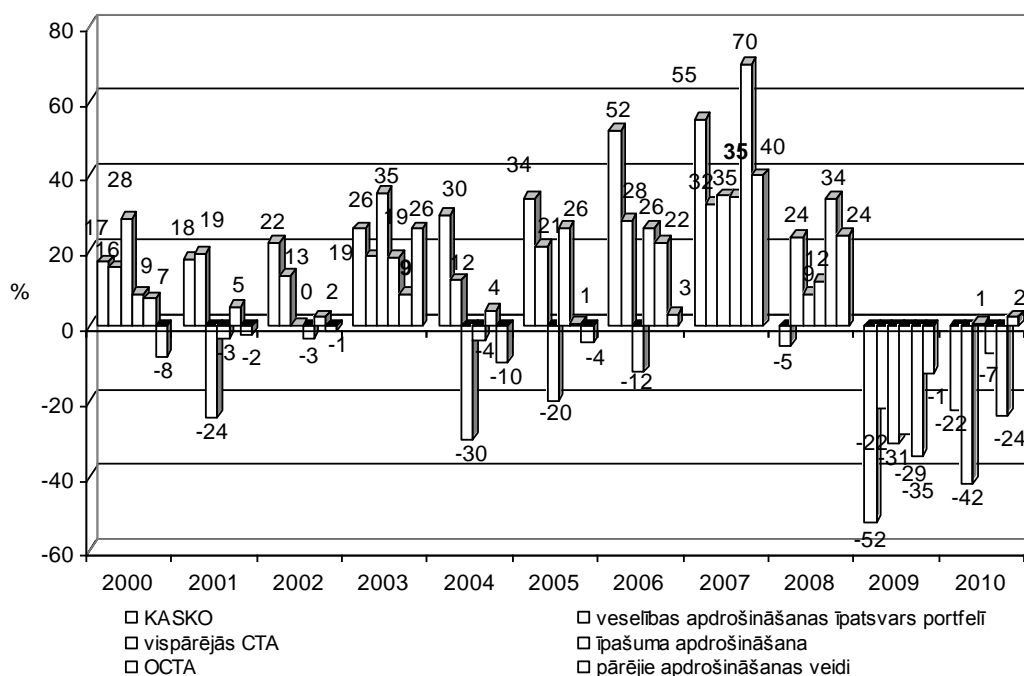
¹⁶² Autores veidots, pēc FKTK datiem

¹⁶³ Autores veidots, pēc FKTK datiem

¹⁶⁴ Autores veidots, pēc FKTK datiem

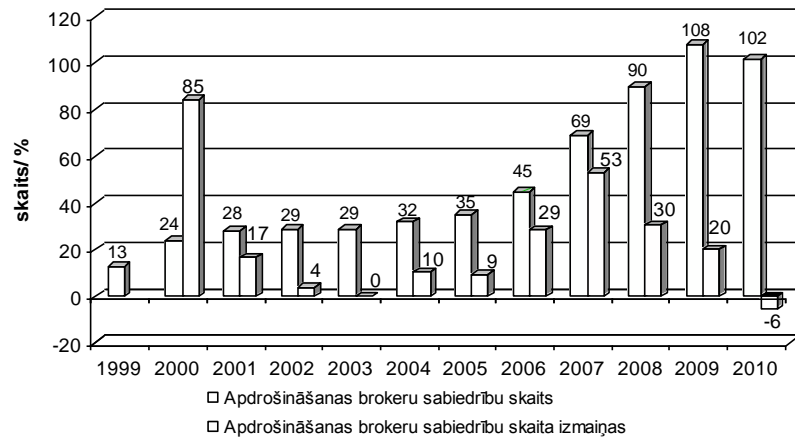
2.17.att. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību parakstītās bruto prēmijas pa apdrošināšanas veidiem 1999.-2010.gads (%)¹⁶⁵

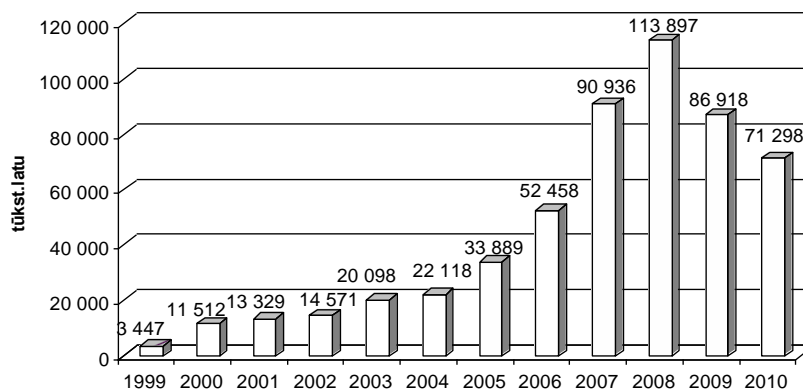
2.24.att. Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību, daļģjumā pa apdrošināšanas veidiem parakstģto bruto prēmģju izmaiņas pret iepriekģģo 1999-2010.gads (%)¹⁶⁶

¹⁶⁵ Autore veģdots, pģc FKTK datģm

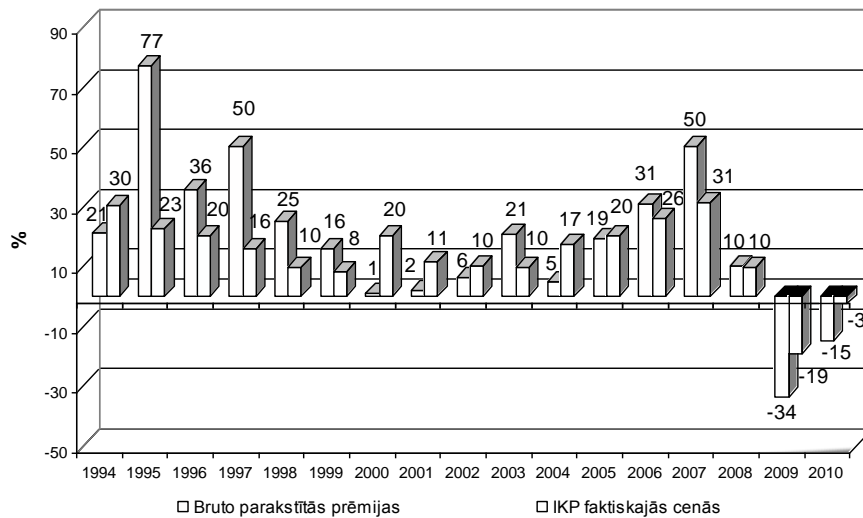
¹⁶⁶ Autore veģdots, pģc FKTK datģm

2.25.att. Apdrošināšanas brokeru sabiedrību skaits un skaita izmaiņas pret iepriekšējo gadu 1999.-2010.gads¹⁶⁷

2.26.att. Apdrošināšanas brokeru sabiedrību bruto parakstītās prēmijas 1999.-2010.gads¹⁶⁸

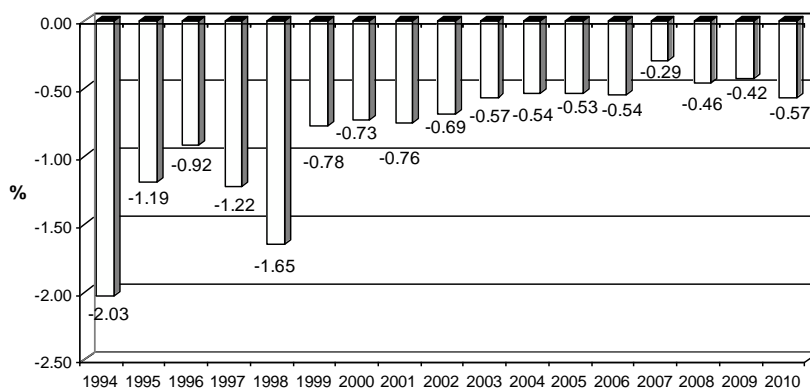

2.31.att. Kopējā apdrošināšanas sabiedrību parakstītā bruto prēmiju un IKP faktiskajās cenās apmēra izmaiņas % pret iepriekšējo gadu 1994.-2010.gads¹⁶⁹

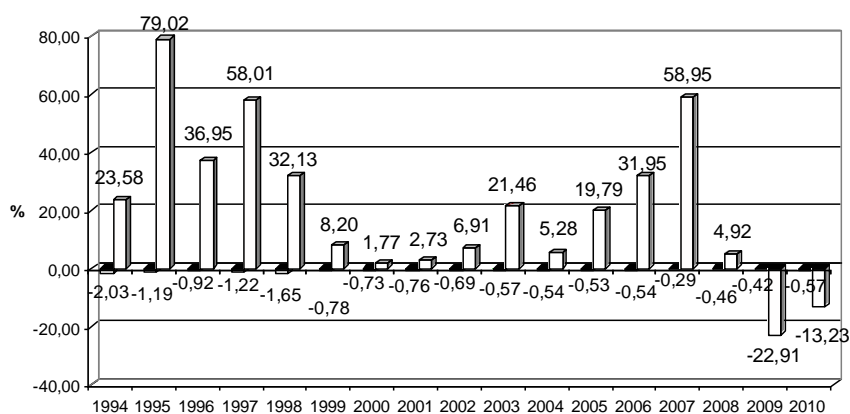
¹⁶⁷ Autore veidots, pēc FKTK un Latvijas Apdrošināšanas Brokeru asociācijas datiem.

¹⁶⁸ Autore veidots, pēc FKTK un Latvijas Apdrošināšanas Brokeru asociācijas datiem.

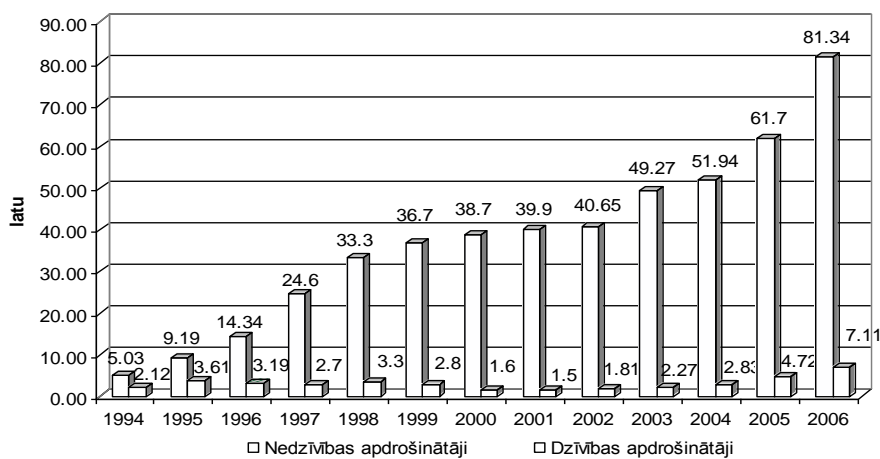
¹⁶⁹ Autore veidots, pēc FKTK un CSP datiem.

2.33.att. Iedzīvotāju skaita izmaiņas pret iepriekšējo gadu 1994.-2010.gads¹⁷⁰

2.34.att. Iedzīvotāju skaita izmaiņas un apdošināšanas blīvuma izmaiņas pret iepriekšējo gadu 1994.-2010.gads¹⁷¹

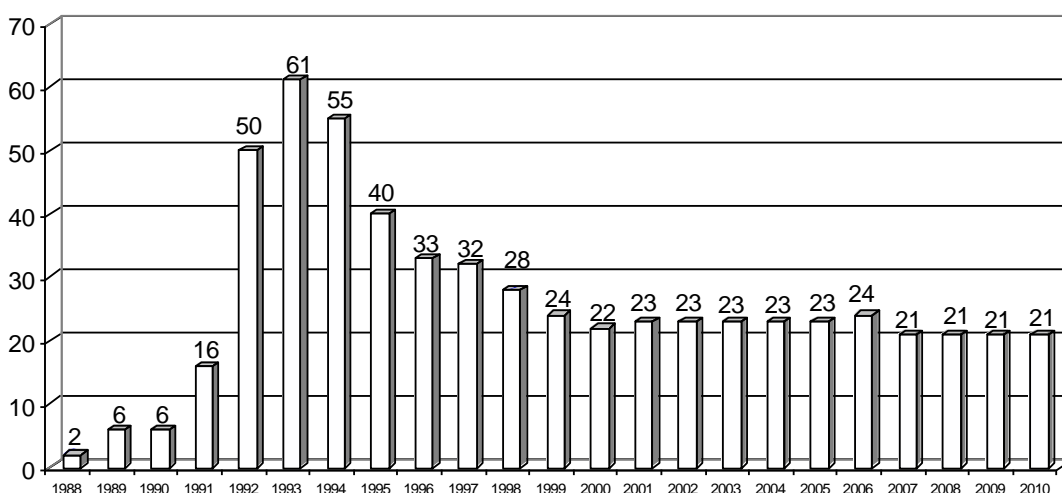
2.35.att. Apdošināšanas blīvums pa dzīvības un nedzīvības apdošināšanas sabiedrībām 1994.-2006.gads¹⁷²

¹⁷⁰ Autores veidots, pēc FKTK un CSP datiem

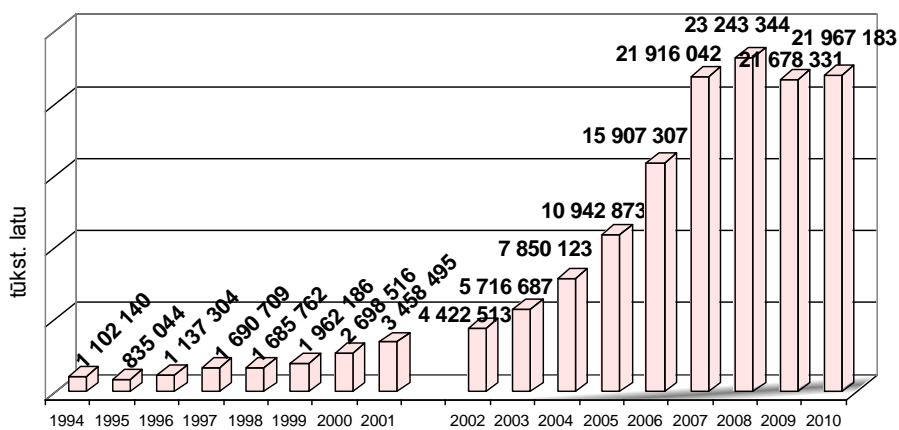
¹⁷¹ Autores veidots, pēc FKTK un CSP datiem

¹⁷² Autores veidots, pēc FKTK datiem

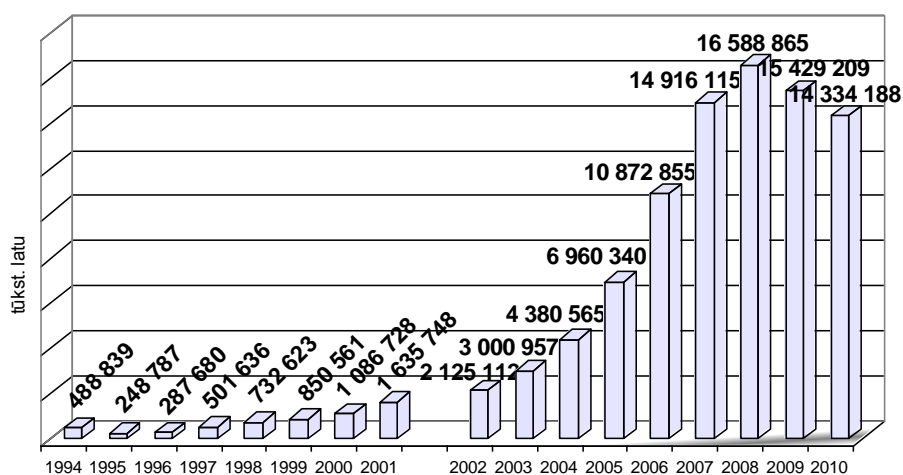
2. pielikums. Banku nozari raksturojošie lielumi

2.36.att. Komercbanku skaits Latvijā 1998.-2010.gads¹⁷³

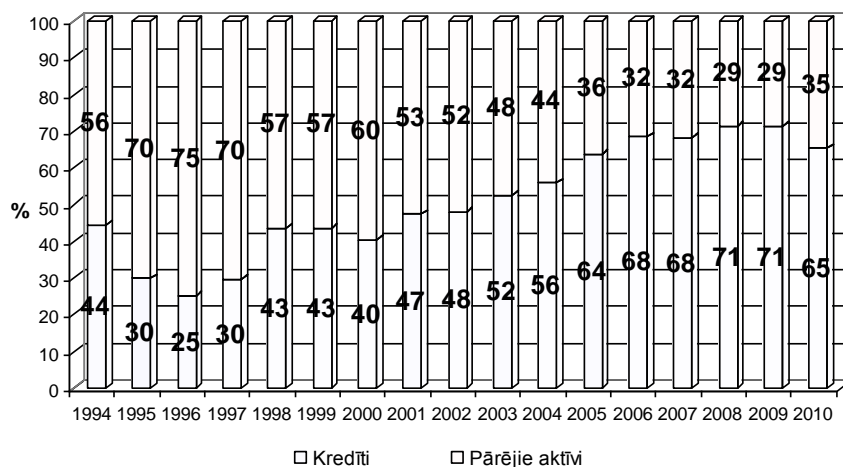
2.37.att. Latvijas komercbanku aktīvu apmērs 1994.-2010.gads (tūkst. latu)¹⁷⁴

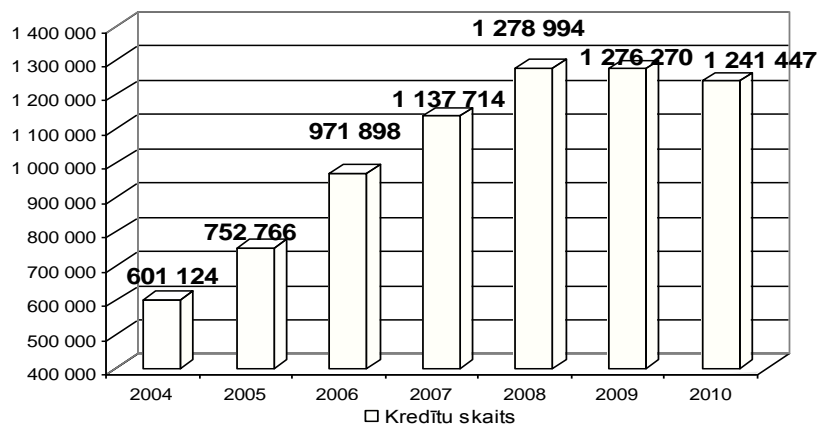
2.38.att. Latvijas banku izsniegto kredītu apmērs 1994.-2010.gads (tūkst. latu)¹⁷⁵

¹⁷³ Autore veidots, pēc FKTK datiem

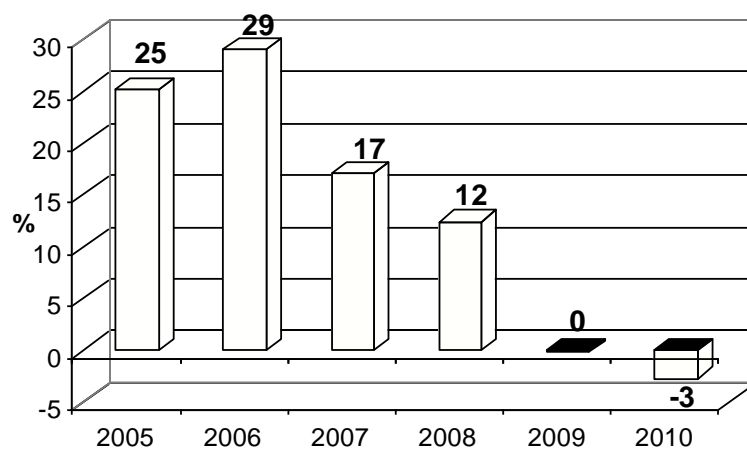
¹⁷⁴ Autore veidots, pēc FKTK datiem

2.39.att. Kredītu īpatsvars kopējos banku aktīvos 1994.-2010.gads (%)¹⁷⁶

2.42.att. Nebankām izsniegto kredītu skaits 2004.-2010.gads¹⁷⁷

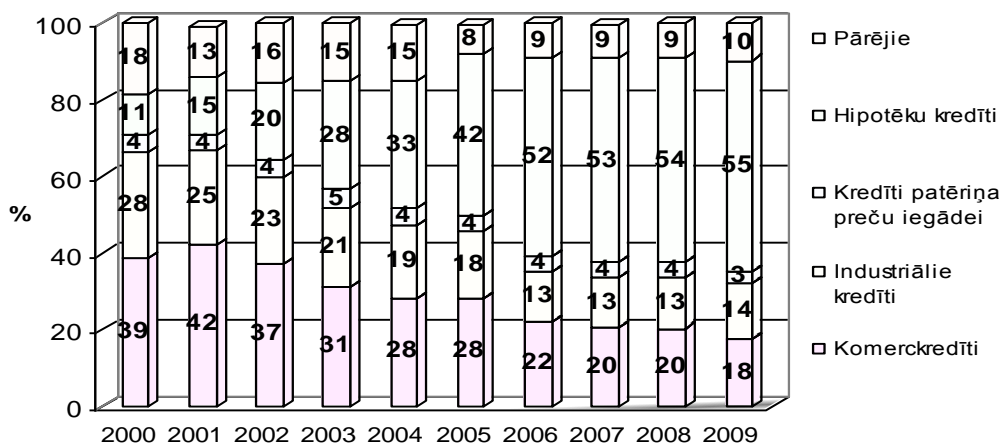

2.43.att. Nebankām izsniegto kredītu skaits, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu 2005.-2010.gads (%)¹⁷⁸

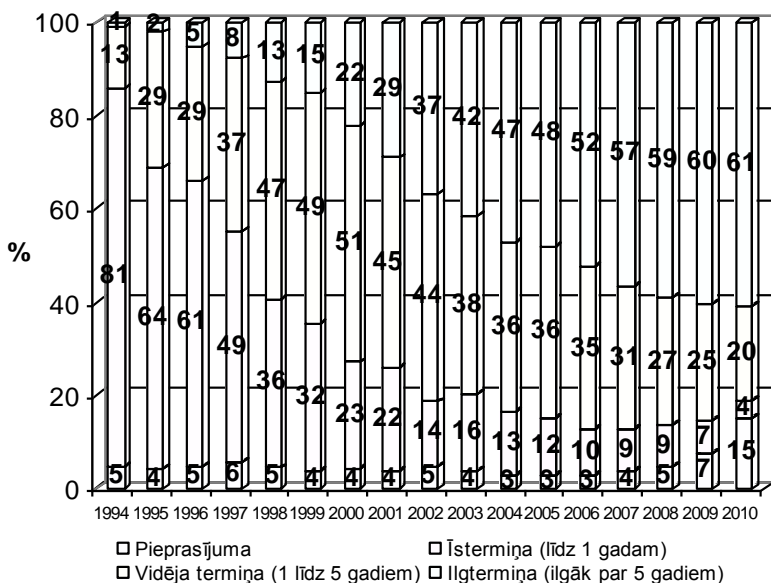
¹⁷⁵ Autores veidots, pēc FKTK datiem

¹⁷⁶ Autores veidots, pēc FKTK datiem

¹⁷⁷ Autores veidots, pēc FKTK datiem

2.44.att. Latvija komercbanku izsniegtie kredīti sadalījumā pa kredītu veidiem 2000.-2009.gads (%)¹⁷⁹

2.46.att. Latvijas komercbanku izsniegto kredītu termiņstruktūra 1994.-2010.gads (%)¹⁸⁰

¹⁷⁸ Autores veidots, pēc FKTK datiem

¹⁷⁹ Autores veidots, pēc FKTK datiem

¹⁸⁰ Autores veidots, pēc FKTK datiem

3. pielikums. Korelācijas analīzes iegūtie rezultāti

3.27.tabula

Korelācijas analīze dzīvības AAS prēmijām sadalījumā pa apdrošināšanas veidiem un banku izsniegto kredītu apmēram sadalījumā pa kredītu veidiem, milj. latu, 2004.-2010.gads¹⁸¹

		Dzīvības apdrošināšana	Nelaimes gadījumu apdrošināšana	Veselības apdrošināšana	Pārāpdrošinā šana
Hipotekārais kredīts	Pīrsona korelācijas koeficients	,887**	,890**	,844**	-,674*
	Sig. (2-tailed)	,001	,001	,002	,033
	N	10	10	10	10
Industriālais kredīts	Pīrsona korelācijas koeficients	,895**	,909**	,849**	-,736*
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,002	,015
	N	10	10	10	10
Komerckredīts	Pīrsona korelācijas koeficients	,899**	,931**	,896**	-,746*
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,013
	N	10	10	10	10
Kredīts patēriņa preču iegādei	Pīrsona korelācijas koeficients	,858**	,894**	,889**	-,716*
	Sig. (2-tailed)	,001	,000	,001	,020
	N	10	10	10	10
Pārējie kredīti	Pīrsona korelācijas koeficients	,859**	,846**	,830**	-,704*
	Sig. (2-tailed)	,001	,002	,003	,023
	N	10	10	10	10

**Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,01

*Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,05

¹⁸¹ Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

Korelācijas analīze nedzīvības AAS prēmijām sadalījumā pa apdrošināšanas veidiem un banku izsniegto kredītu apmēram sadalījumā pa kredītu veidiem, milj. latu, 2004.-2010.gads¹⁸²

		Veselības apdrošin.	Vispārējā CTA	KASKO	Īpašuma apdrošin.	OCTA	Pārējie apdrošin. veidi
Hipotekārais kredīts	Pīrsona korelācijas koeficients	,768**	-,537	,569	,816**	,792**	,935**
	Sig. (2-tailed)	,009	,110	,086	,004	,006	,000
	N	10	10	10	10	10	10
Industriālais kredīts	Pīrsona korelācijas koeficients	,757*	-,604	,566	,807**	,752*	,902**
	Sig. (2-tailed)	,011	,064	,088	,005	,012	,000
	N	10	10	10	10	10	10
Komerckredīti	Pīrsona korelācijas koeficients	,861**	-,567	,676*	,874**	,829**	,897**
	Sig. (2-tailed)	,001	,087	,032	,001	,003	,000
	N	10	10	10	10	10	10
Kredīts patēriņa precu iegādei	Pīrsona korelācijas koeficients	,868**	-,517	,654*	,866**	,857**	,924**
	Sig. (2-tailed)	,001	,126	,040	,001	,002	,000
	N	10	10	10	10	10	10
Pārējie kredīti	Pīrsona korelācijas koeficients	,734*	-,533	,524	,781**	,759*	,933**
	Sig. (2-tailed)	,016	,113	,120	,008	,011	,000
	N	10	10	10	10	10	10

**Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,01

*Korelācija nozīmīga ar nozīmības līmeni 0,05

¹⁸² Autore aprēķini, izmantojot SPSS pēc FKTK datiem

Maģistra darbs „Banku nozares ietekme uz apdrošināšanas tirgus attīstību Latvijā”
izstrādāts LU Ekonomikas un vadības fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: **Līga Kārkla** _____
(paraksts) (datums)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai
Vadītāja: Dr.oec. **Biruta Sloka** _____
(paraksts) (datums)

Recenzents: Dr.oec. **Inna Dovladbekova**

Darbs iesniegts Starptautisko ekonomisko attiecību katedrā.
Lietvede: Sniedze Greifa-Getliņa _____
(paraksts) (datums)

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē
2011. gada “___”. _____
Protokola Nr. _____
Vērtējums _____
Komisijas sekretārs: _____
(zinātn. grāds, vārds, uzvārds) (paraksts) (datums)